

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**İSTİHBARAT KURUMLARININ FAALİYETLERİNDE
ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜNÜN ROLÜ:
ABD ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İsmet NACAROĞLU**

**Danışman
Doç. Dr. Buğra SARI**

Ankara-2021

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI**

**İSTİHBARAT KURUMLARININ FAALİYETLERİNDE
ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜNÜN ROLÜ:
ABD ÖRNEĞİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İsmet NACAROĞLU**

**Danışman
Doç. Dr. Buğra SARI**

Ankara-2021

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih:02/03/2021

İsmet NACAROĞLU

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması ülkemizin istihbarat kurumlarına analiz aşamasında bir nebze olsun kolaylık sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışma sırasında her an desteğini hissettiğim ve mesleki duruş olarak çok şey öğrendiğim danışmanım Doç. Dr. Buğra SARI'ya ve tüm Polis Akademisi teşkilatına teşekkürlerimi arz ederim.

ÖZET
T.C.
Polis Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı
İstihbarat Kurumlarının Faaliyetlerinde Ulusal Güvenlik Kültürünün
Rolü: ABD Örneği
Hazırlayan: İsmet NACAROĞLU
Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Buğra SARI
2021 - 127 Sayfa (Ekler Hariç)

Bu çalışmada istihbarat kurumlarının faaliyetlerinde ulusal güvenlik kültürünün rolünü ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda istihbarat faaliyetleriyle ulusal güvenlik kültürü arasındaki ilişkisellik teorik olarak tespit edildikten sonra ulaşılan cevabı somutlaştırabilmek için ABD örneği üzerinden bir inceleme yapılmıştır. Bu inceleme sürecinde ABD'nin istihbarat kurumları tarafından geçmiş yıllarda hazırlanan ve günümüzde kamuoyunun erişimine açılan istihbarat raporlarının yanı sıra akademik niteliğe sahip dergi, kitap ve farklı seviyelerdeki tez çalışmalarından yararlanılmıştır. Bu kaynaklardan ulaşılan bilgiler ise tarihsel analiz, doküman analizi ve yorumlayıcı yaklaşım yöntemleri kullanılarak işlenmiştir. Bu şekilde inşa edilen çalışma neticesinde bir devletin ulusal güvenlik kültürü tespit edilerek istihbarat faaliyetlerinin yönünün büyük oranda öngörülebilir olduğu ve bu nedenle analiz aşamasında yardımcı bir kaynak olarak kullanılabileceği çıkarımına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ulusal Güvenlik Kültürü, İstihbarat, ABD'nin Ulusal Güvenlik Kültürü, İstihbaratta Analiz, İstihbarat Kurumları

ABSTRACT
Police Academy
Institute of Security Sciences
Department of Security Strategies and Management
The Role of National Security Culture in the Activities of Intelligence
Institutions: The Case of the USA
İsmet NACAROĞLU
Master's Thesis
Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Buğra SARI
2021-127 Pages (Excluding appendices)

In this research, it was aimed to reveal the role of national security culture in the activities of intelligence agencies. In this context, after the correlation between intelligence activities and national security culture was determined theoretically, an examination was made on the USA example in order to concretize the answer reached. In this examination process, in addition to the intelligence reports prepared by the intelligence agencies of the USA in the past and made available to the public today, academic journals, books and thesis studies at different levels were used. The information obtained from these sources was processed using historical analysis, document analysis and interpretative approach methods. As a result of the study constructed in this way, it has been concluded that the national security culture of a state is determined and the direction of its intelligence activities is largely predictable and therefore it can be used as an auxiliary resource in the analysis phase.

Key Words: National Security Culture, Intelligence, The National Security Culture of the U.S.A., Analysis in Intelligence, Intelligence Institute

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER LİSTESİ	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	X
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1
Araştırma Yöntemleri.....	3
Çalışmanın Organizasyonu.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜ.....	8
1.1.1. Ulusal Güvenlik Kültürü Çalışmalarının Kuramsal Süreci....	8
1.1.2. Devletlerin ve Güvenlik Kurumlarının Faaliyetlerinin Öngörülmesinde Ulusal Güvenlik Kültürünün Kullanımı.....	15
1.1.3. Ulusal Güvenlik Kültürü Kavramının Analizi.....	17
1.1.3.1. Terminolojisi	17
1.1.3.2. Ulusal Güvenlik Kültürünün Şekillenmesinde Etkili Olan Temel Unsurlar.....	19
1.1.3.2.1. Coğrafya.....	19
1.1.3.2.2. Tarihsel Travmalar.....	21
1.1.3.2.3. Uluslararası Sistemdeki Güç Dağılımında Sahip Olunan Yer.....	22

1.1.3.3. Ulusal Güvenlik Kültürünün Temel Bileşenleri.....	23
1.1.3.3.1. Siyasal Kültür	24
1.1.3.3.2. Askeri Kültür.....	26
1.1.3.3.3. Ekonomi Kültürü.....	29
1.1.4. Ulusal Güvenlik Kültürü: Genel Değerlendirme.....	31
1.2. İSTİHBARAT.....	33
1.2.1. İstihbarat Nedir?	34
1.2.2. İstihbarat Çarkı.....	35
1.2.3. İstihbarat Türleri.....	40
1.2.4. İstihbarat Faaliyetleri ve Dış Politika İlişkisi.....	43
1.2.5. Sonuç.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

ABD’NİN ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

2.1. KE�FEDİLMESİNDEN BAĞIMSIZLIĞINA KADAR OLAN DÖNEM(1492-1783).....	46
2.2. BAĞIMSIZLIKTAN SOĞUK SAVAŞA KADAR OLAN DÖNEM(1783-1945).....	51
2.3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ(1945-1991).....	61
2.4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM(1991-2020).....	70
2.4.1. 11 Eylül Saldırıları �ncesi(1991-2001).....	70
2.4.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrası (2001-2020).....	73
2.5. SONUÇ.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ABD’NİN ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜNÜN
İSTİHBARAT FAALİYETLERİNE ETKİSİ

3.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ(1945-1991).....	80
3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM.....	87
3.2.1. 11 Eylül Saldırıları Öncesi(1991-2001).....	88
3.2.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrası(2001-2020).....	91
SONUÇ	96
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ	128

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
CENTO	: Merkezi Antlaşma Teşkilat
CIA	: Merkezi İstihbarat Ajansı(Central Intelligence Agency)
FBI	: Federal Araştırma Bürosu
FED	: Federal Rezerv Sistemi
MI6	: İngiliz Dış İstihbarat Servisi(Secret Intelligence Service)
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
SEATO	: Güney Doğu Asya Antlaşması Teşkilatı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SVR	: Rus Dış İstihbarat Servisi

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1: Yaklaşımların Örnek Olaylar Hakkındaki Öngörülleri ve Gerçekte Olan Gelişmeler.....	29
Tablo 1.2: İstihbarat Türleri.....	41
Tablo 2.1: Kolonilerin Kurucuları ve Kuruluş Amaçları.....	50
Tablo 2.2: 1790-1800 Yılları Arasında ABD'nin Menkul Kıymetler Piyasalarında İşlem Hacmi ve İşlem Sayısı.....	53
Tablo 2.3: 1929 Yılında Başlıca Sanayileşmiş Ülkelerin Ekonomik Göstergeleri....	58
Tablo 2.4: Hisse Senedi Kurlarına İlişkin Göstergeler(1913-1932).....	59
Tablo:2.5 : Çin'in Asya-Pasifik Ekonomileriyle Ticaretindeki Değişim(1978-1986- 1992).....	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1: Ulusal Güvenlik Kültürü Diyagramı.....	24
Şekil 1.2: Önem-Olasılık Grafiği.....	36
Şekil 2.1: Bağımsızlık Savaşlarından Sonra Amerika Kıtası(1826).....	54
Şekil 2.2: Pearl Harbour Saldırısının Harita Üzerinde Gösterimi.....	61
Şekil 2.3: Kore Haritası.....	66
Şekil 2.4: ABD'nin Savunma Harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Göre Değişimi(1948-1989).....	69
Şekil 2.5: ABD'de Terör Mağduru Olma Korkusu(1996-2013).....	73
Şekil 2.6: 11 Eylül Saldırılarının ABD Borsalarına Sektörel Etkisi.....	77
Şekil 2.7: ABD'nin Ulusal Güvenlik Kültürünün Dönemsel Değişimi.....	79
Şekil 3.1: ABD'nin Ekonomik İstihbarat Yapısı	89

GİRİŞ

Günümüzde uluslararası sistemin önemli aktörlerinden biri olan devletin yapısına bakıldığında eğitim, sağlık, ekonomi, hukuk, güvenlik gibi temel faaliyet alanlarının uzmanlıklara göre ayrılmış birçok kurumdan oluştuğu görülmektedir. Bu yapı içerisinde yer alan istihbarat kurumları da devletlerin güvenlik ihtiyaçlarını istihbarat biliminin gereklilikleri doğrultusunda karşılamaktadır. Bu kapsamda genel olarak istihbarat kurumları ihtiyaçların belirlenmesi, toplama, analiz ve yayımlama olmak üzere süreklilik arz eden dört aşamalı bir çark prensibiyle çalışmaktadır.¹ Çark prensibi neticesinde elde edilen istihbari bilgiler ve yapılan örtülü operasyonlar bir bütün olarak istihbarat faaliyetlerini oluşturmaktadır. Bu faaliyetler sayesinde ulusal güvenliğe karşı yönelen tehditler önlenebilir ve belirlenen stratejik hedeflere ulaşılması kolaylaştırılabilir. Ancak bu faaliyetlerin uygulanmasında başarısız olduğu durumda tehdidin boyutuna göre telafisi mümkün olmayan sonuçlarla da karşılaşılabilir. Bu tür olumsuz durumların ortaya çıkmasında istihbarat çarkı içerisinde yer alan birçok unsur etkili olabilir. Ancak en temel nedene bakıldığında ise ihtiyaçlar doğrultusunda toplanan istihbari bilginin doğru bir şekilde analiz edilememesinden kaynaklandığı görülmektedir.² Bu sorun teknolojik gelişmelerin etkisiyle iyice artmıştır. Çünkü bu gelişmelerin etkisiyle toplama aşamasında geçmiş yıllara göre daha büyük miktarda istihbari bilgiye ulaşılabilmesi analiz aşamasındaki söz konusu sorunu da arttırmıştır. Bu sorunun çözümüne katkı sunabilmek amacıyla yaptığımız ön çalışma neticesinde istihbarat kurumlarının oluşturulma nedenleri her ne kadar aynı olsa da devletlerin istihbarat faaliyetlerinde farklılaşmalar olduğu görülmektedir. İstihbarat faaliyetlerinin doğasından kaynaklanan gizlilik nedeniyle bu farklılıklara somut örnekler vermek zordur. Ancak İngiliz dış istihbarat kurumu(MI6) ile Rus dış istihbarat kurumunun(SVR) internet sitelerinde belirttikleri öncelikli faaliyet alanları bu duruma örnek olarak verilebilir. Şöyle ki, MI6 bu alanları terörle mücadele, siber güvenlik, kitle imha silahlarının yayılmasını engelleme ve tehdit unsurlarının oluşumunu önleyebilmek için istikrarsız ülkelerdeki

¹ Milli İstihbarat Teşkilatı, *Tarihçe*, <https://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html> Erişim:29.04.2020.

² Bu duruma örnek olarak Pearl Harbor Saldırısı ve Arap-İsrail Savaşı(1973) sürecinde yaşanan istihbarat başarısızlıkları verilebilir.

sürecin takip edilmesi şeklinde belirlemiştir.³ SVR ise karar alıcılara ihtiyaç duyulan bilgilerin sağlanmasını, güvenlik politikalarının başarılı bir şekilde uygulanması için elverişli ortamın oluşturulmasını, ekonomik kalkınmayı, bilimsel, teknolojik ve askeri teknikteki gelişmelerin güvenliğinin sağlanmasını öncelikli alanlar olarak belirlemiştir.⁴ Bu şekilde ifade edilen öncelikli faaliyet alanlarına karşılaştırmalı olarak bakıldığında söz konusu iki kurumun faaliyetlerinin kamuoyu ile paylaşılan küçük bir kısmında bile farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu durum söz konusu farklılıkların ortaya çıkma nedeninin analiz aşamasında meydana gelen sorunun önlenmesinde kullanılabilir(mi) düşüncesini oluşturmaktadır. Bu kapsamda farklılıkların oluşmasında etkili olabilecek unsurlara bakıldığında; (1) ihtiyaçları belirleyen karar alıcılar, (2) toplama, analiz ve yayımlama aşamalarında çalışan istihbarat personelleri ve (3)devletlerin dolayısıyla istihbarat kurumlarının sahip olduğu güç olmak üzere üç temel unsur olduğu görülmektedir. Bu unsurların şekillenmesinde ise ortak ve temel etkenin ulusal güvenlik kültürü olduğu düşünülmektedir. Bu düşüncüyü açıklayabilmek için söz konusu unsurlara sırasıyla bakıldığında karar alıcılar ile istihbarat personellerinin gelişmeleri anlamlandırması ve karşı tutumlarını belirlemelerinde içerisinde yetiştikleri kültürün dolayısıyla ulusal güvenlik kültürünün önemli bir etkisi olduğu görülmektedir.⁵ Sahip olunan güç açısından bakıldığında ise devletlerin faaliyetlerinin şekillenmesindeki temel unsuru güç olarak değerlendiren görüşün realizmin öğretileri üzerine şekillendiği söylenebilir. Ancak literatürde realizmin daha donanımlı hali olarak nitelendirilen neorealizm açısından bu konunun ele alınmasının daha tutarlı çıkarımlar sağlayacağı aşikârdır.⁶ Bu doğrultuda neorealizm kuramına bakıldığında uluslararası sistemin anarşik yapıda olduğu ve bu yapıda benzer güç kapasitesine sahip devletlerin benzer davranışlarda bulunacağını iddia ettiği görülmektedir.⁷ Ancak bu görüşün aksine devletlerin sahip olduğu ulusal güvenlik kültürlerinin etkisiyle faaliyetlerinde farklılaşmalar olacağı düşünülmektedir. Örneğin eşit güce sahip olan devletlerden A

³Secret Intelligence Service-MI6, “Current Threats”, <https://www.sis.gov.uk/about-us.html#currentthreats> Erişim:29.04.2020.

⁴ Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Servisi, “Today SVR”, http://svr.gov.ru/svr_today/celi.htm Erişim:29.04.2020.

⁵ Jing-Dong Yuan ,”Culture Matters: Chinese Approaches to Arms Control and Disarmament”, *Contemporary Security Policy*, C.19,S.1,s.85

⁶ Joseph S. Nye, Jr., “Neorealism and Neoliberalism”, *World Politics*, C.40, S.2, 1988, s.241.

⁷ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, London 1979, s.102-128

devleti sınır ihlallerine karşı mücadele verecek iradeyi gösteremezken, B devleti topyekûn olarak mücadele edebilir. Bu kapsamda çalışma içerisinde devletlerin davranışlarında farklılaşma yaratan unsurlardan güvenlik kültürüne odaklanılacak ve bu durum güvenlik kültürünün istihbarat faaliyetleri üzerindeki şekillendirici etkisi üzerine açıklanacaktır. Eğer bu çalışma neticesinde ortaya konulan düşüncenin doğruluğu ispat edilebilirse yabancı istihbarat kurumlarının faaliyetleri üzerine toplanan veri ve bilgilerin analizinde söz konusu ülkenin ulusal güvenlik kültürü yardımcı bir kaynak olarak kullanılabilecektir. Bu doğrultuda ‘istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin şekillenmesinde ulusal güvenlik kültürünün rolü nedir’ sorusu ile bu tez çalışmasına başlanılmıştır.

Araştırma Yöntemleri

‘İstihbarat kurumlarının faaliyetlerinin şekillenmesinde ulusal güvenlik kültürünün rolü nedir’ şeklinde belirlenen araştırma sorusu teorik ve pratik anlamda cevaplanmayı bekleyen iki yönlü bir sorudur. Bu doğrultuda tasarlanan tez içeriğinde öncelikle sorunun teorik yönünü cevaplayabilmek amacıyla bir ön çalışma yapılmıştır. Bu çalışma neticesinde ise ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının literatürde kabul gören bir yaklaşım olmasına rağmen araştırma konusunun ya da öznesinin hangi yönlerine bakılması gerektiği hususunda bir belirsizlik olduğu görülmüştür. Bu nedenle söz konusu belirsizliğin ortadan kaldırılmasına katkı sunmak ve daha nitelikli bir tanıma ulaşabilmek amacıyla öncelikli olarak ulusal güvenlik kültürü kavramı kapsamlı şekilde işlenecektir. Daha sonra ise istihbarat faaliyetleriyle ulusal güvenlik kültürü arasında öngörülen ilişkiselliğin varlığı incelenecektir. Böylece araştırma sorusunun teorik temellerinin oluşturulması hedeflenmektedir. Bu kavramlar arasındaki ilişkiselliğin uygulamaya yansımaları ise Amerika Birleşik Devletleri örneği üzerinden değerlendirilecektir. Bu tercihin yapılmasında ABD’nin istihbarat faaliyetlerini kamuoyu ile en çok paylaşan ülkelerden biri olması etkili olmuştur. Bu şekilde ele alınacak olan çalışmada tarihsel analiz ile doküman analizi yöntemlerinin kullanılması ve elde edilen bilgilerin yorumlayıcı yaklaşımla işlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu yöntemlerin tercih edilmesinin nedenini ortaya koyabilmek için literatürdeki tanımlarına ve çalışmada nasıl kullanılacağına birlikte bakılması gerekir. Bu doğrultuda yöntemler sırasıyla

incelendiğinde; tarihsel analiz yönteminin, ‘geçmişte ne oldu?’ ve ‘nasıl oldu?’ sorularının cevabını olayların tarihsel bağlamında ele alan bir yöntem olduğu görülmektedir.⁸ Tarihsel analiz yöntemi araştırmanın şekillendiği bu bağlamı birincil kaynaklar, ikincil kaynaklar, hatıratlar ve resmi kayıtlar üzerinden edindiği tarihi verilerle sağlamaktadır.⁹ Bu özellikleriyle araştırma sorusunun cevabını somutlaştırabilmek için incelenen ABD’nin ulusal güvenlik kültürünü tespit edilebilmek amacıyla kullanılacaktır. Bu kapsamda ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının işleniş sistematigi göz önünde bulundurularak ABD’nin keşfedildiği 1492 yılından günümüze kadar olan gelişmelerle ilgili kaynaklar incelenecektir.

Doküman analizi yöntemi ise yazılı belgeleri titizlikle ve sistematik olarak inceleme prensibine dayanmaktadır. Bu yöntemde kullanılacak olan belgeler herhangi bir araştırmacının müdahalesine uğramamış olan birincil kaynaklardır.¹⁰ Bu kaynaklar üzerinden yapılan doküman analizi yöntemi araştırmalarda temel olarak beş amaç doğrultusunda kullanılmaktadır. Bunlar; (1)belirli bir durumun ortaya çıkmasına neden olan tarihsel kökenlere ulaşmak, (2)araştırmanın bir parçası olarak sorulması gereken soruları görmek, (3)araştırmayı destekleyici nitelikte verilere ulaşmak, (4)bir konunun belirli bir süreç içerisindeki değişimini ve gelişimini görmek ve (5)bulguları doğrulamanın ya da kanıtlamanın bir yolu olarak kullanılabilir.¹¹ Bu amaçlara bütünleştirici bir bakış açısıyla bakıldığında doküman analizi yönteminin tarihsel analiz yöntemini destekleyici nitelikte bilgiler sağlayan bir yöntem olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD’nin ulusal güvenlik kültürünü tespit edebilmek amacıyla yapılacak olan incelemede doküman analizi yönteminden de faydalanılacaktır. Ancak bu özellikleriyle doküman analizi yönteminin tercih edilmesinin asıl nedeni ABD’nin ulusal güvenlik kültürü ile istihbarat faaliyetleri arasındaki ilişkiselliği ortaya koyabilmektir. Bu kapsamda ABD’nin istihbarat kurumları tarafından geçmiş yıllarda hazırlanmış ve günümüzde kamuoyunun erişimine açılan istihbarat raporları incelenecektir.

⁸ Sait Gürbüz ve Faruk Şahin, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2018, s.112-113.

⁹ Age s.113 (Alıntı yapılan eser: David Lowenthal , *The Past is a Foreign Country*, New York 1985, s.187.)

¹⁰ Bilge Kırıl, “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.15, Siirt 2020, s.173.

¹¹ Glenn A. Bowen, “Document Analysis as a Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal*, C.9, S.2, 2009, s.29-30,

Tarihsel analiz ve doküman analizi yöntemleriyle ulaşılan veriler ise yorumlayıcı yaklaşımla işlenecektir. Çünkü araştırma sorusunun temel kavramlarından biri olan ulusal güvenlik kültürü insani değerler üzerine şekillenmiş bir kavramdır. Bu nedenle pozitivist bir yaklaşımla işlenmesinin tutarlı sonuçlar vermeyeceği düşünülmektedir. Bu düşüncenin temelleri ise pozitivist epistemolojiye karşı alternatif bir yöntem olarak hermeneutiği ileri süren Alman Filozof Wilhem Diltey'e kadar dayanmaktadır.¹² Diltey, insanı tarih ile kültürü yaratan, iradesi olan bir varlık olarak doğa alanından ayırır ve insanın dünyasını anlayabilmek için ele alınan dönemin şartlarının göz önünde bulundurulması gerektiğini ileri sürer.¹³ Bu düşüncüyü daha sistemli hale getiren kişi olarak görülen Max Weber ise toplumsal davranışı “(davranışta bulunan kişi veya kişilerce) gözetilen subjektif mana çerçevesinde, başkalarının tavırlarına izafe edilen ve kendi akışı içinde bu tavırlara yönelmiş olan bir davranış tarzıdır”¹⁴ şeklinde ifade etmektedir. Bu nedenle toplumsal davranışların yorumlanarak anlaşılabilirliğini ileri sürmektedir.¹⁵ Bu düşünceler doğrultusunda tez içerisinde kullanılacak araştırma yöntemleri ve yaklaşım belirlenmiştir. Ancak bu noktada teze yönelik nitel araştırma yöntemlerinin başlıca eleştirilerden birisi olan çıkarımların doğruluğu konusunda bir ön yargı ileri sürülebilir.¹⁶ Bu durum karşısında ise istihbarat raporlarından alınan bilgilerin herkes tarafından ulaşılabilir somut bilgiler olmasına dikkat edilmesi ve bu bilgilerin diğer akademik kaynaklarla birlikte işlenmesi nedeniyle gereksiz bir ön yargı olduğu söylenebilir.

¹² Reşat Yılgin, *Yerli Sosyolojinin İmkan ve Sınırlılıkları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir 2019, s.30

¹³ Sevrâ Fırıncioğulları, “Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, *Sosyoloji Dergisi*, S.33, 2016, s.44-45. (37-48)

¹⁴ Behram Hasanov, “Dinin Toplumsal Boyutunun İncelenmesinde Yorumlayıcı Yaklaşımın Kullanımı: İmkânlar ve Sınırlar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.7,S.2, 2018, s.1309. Kaynak Gösterilen Eser: Weber, M. (2002). *Sosyolojinin Temel Kavramları* (Medeni Beyaztaş, Çev.). Bakış Yayınları, İstanbul.

¹⁵ *Age*, s.1310

¹⁶ Abner Cohen, *Two-Dimensional Man: An Essay on the Anthropology of Power and Symbolism in Complex Society*. Kaliforniya 1974, s. 5

Çalışmanın Organizasyonu

‘İstihbarat kurumlarının faaliyetlerinde ulusal güvenlik kültürün rolü nedir’ sorusunun cevaplanmaya çalışıldığı bu tez üç bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlere sırasıyla bakıldığında birinci bölümde araştırma sorusunun kavramsal çerçevesini oluşturabilmek için ulusal güvenlik kültürü ve istihbarat kavramları incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle ulusal güvenlik kültürünün literatürdeki gelişimini görebilmek amacıyla 1930 ve 1940’lı yıllara hâkim olan idealist-realist tartışması, 1950 ve 1960’lı yıllara hâkim olan gelenekselcilik–davranışsalcılık tartışması, 1980’ler ve sonrasına hâkim olan ve iki ekseninde devam eden biri neorealizm-neoliberalizm tartışması ve bir diğeri pozitivist-postpozitivist teoriler tartışması olmak üzere üç dönem dört başlık halinde gerçekleşen kuramsal tartışmalar süreci irdelenmiştir. Bu şekilde ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının literatürdeki yeri incelendikten sonra devletlerin ya da güvenlik kurumlarının ulusal güvenlik kültüründen nasıl etkilendiği sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Böylece araştırma sorusunun zemini oluşturulduktan sonra ulusal güvenlik kültürü kavramı analiz edilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda kavramın terminolojisi, şekillenmesinde etkili olan unsurlar ve nasıl çalışılması gerektiği doğrultusunda bir önerinin sunulduğu bileşenleri incelenmiştir. Bu şekilde ulusal güvenlik kültürünün kavramsal çerçevesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Daha sonra ise istihbarat kavramı incelenmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda öncelikle istihbarat nedir sorusu incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ulaşılan ön bilgilerden sonra istihbarat kurumlarının çalışma prensibini ifade eden istihbarat çarkı ile istihbarat türleri incelenmiş ve ulusal güvenlik kültürüyle ilişkiselliği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci Bölümde ise araştırma sorusunun cevabını somutlaştırabilmek için belirlenen ABD’nin ulusal güvenlik kültürü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda birinci bölümde belirlenen yol haritası doğrultusunda bir devlet olarak şekillendiği(1492-1783), uluslararası yapıda önemli bir güç olarak var olmaya başladığı(1783-1945), batı bloğu liderliğinin yapıldığı Soğuk Savaş dönemi (1945-1991) ve süper güç olarak konumlanılan Soğuk Savaş sonrası dönemdeki(1991-2020) gelişmeler incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ulusal güvenlik kültürü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise ABD'nin istihbarat kurumlarının faaliyetleri ile ulusal güvenlik kültürü arasında bir ilişkisellik olup olmadığı incelenmiştir. Bu kapsamda geçmiş yıllarda hazırlanan ve günümüzde erişime açılan istihbarat raporları ile akademik çalışmalardan faydalanılmıştır. Bu şekilde yapılan çalışma neticesinde ulusal güvenlik kültürünün istihbarat faaliyetlerini nasıl şekillendirdiği somut örneklerle ortaya konulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ele alınan araştırma sorusunun anlaşılabilirliğine katkı sunmak amacıyla kavramsal incelemeler yapılacaktır. Bu kapsamda araştırma sorusunun iki temel kavramı olan ‘ulusal güvenlik kültürü’ ve ‘istihbarat’ kavramı incelenecektir.

1.1. ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

Ulusal güvenlik kültürü ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde hem tanım olarak hem de içerik olarak çalışmaların ortak bir payda da kesişemedikleri görülmektedir. Bu nedenle literatürde, ulusal güvenlik kültürü kavramının ne olduğu ve ulusal güvenlik kültürü çalışırken konunun veya öznenin hangi yönlerine bakılması gerektiği noktasında bir belirsizlik oluşmuştur. Bu belirsizliğin ortadan kaldırılmasına katkı sunmak amacıyla ulusal güvenlik kültürü kavramı üç ana başlık halinde incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının gelişimini görebilmek için idealist-realist, gelenekselcilik-davranışsalcılık, neorealizm-neoliberalizm tartışması ve pozitivist teoriler - post pozitivist teoriler arasındaki tartışma doğrultusunda kuramsal süreç incelenecektir. Bu incelemeden sonra tezin araştırma sorunun mantığını ortaya koyabilmek için devletlerin ve güvenlik kurumlarının davranışlarının ön görülmesinde ulusal güvenlik kültürünün nasıl kullanıldığı işlenecektir. Bu şekilde çalışmanın zemini oluşturulduktan sonra ulusal güvenlik kültürü kavramının analizine geçilecektir. Bu analizde ulusal güvenlik kültürü kavramının terminolojisi, şekillenmesinde etkili olan temel unsurları ve çalışma sistematığını ortaya koymak için temel bileşenleri incelenecektir.

1.1.1. Ulusal Güvenlik Kültürü Çalışmalarının Kuramsal Süreci

Ulusal güvenlik kültürü literatürüne bakıldığında çalışmaların daha çok uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle söz konusu sürecin incelenmesi uluslararası ilişkiler kuramları doğrultusunda yapılacaktır. Uluslararası

ilişkiler literatüründeki kuramsal çalışmalara bakıldığında ise birbirlerinin yanlışlarını ve eksilerini ortaya koyma mahiyetinde bir tartışmalar süreci olduğu görülmektedir. Bu süreç 1930 ve 1940'lı yıllara hâkim olan idealist-realist tartışması, 1950 ve 1960'lı yıllara hâkim olan gelenekselcilik–davranışsalcılık tartışması, 1980'ler ve sonrasına hâkim olan ve iki ekseninde devam eden biri neorealizm-neoliberalizm tartışması ve bir diğeri rasyonalist/pozitivist-eleştirel/postpozitivist teoriler tartışması olmak üzere üç dönem dört başlık halinde sınıflandırılabilir.¹⁷ Bu tartışmalar süreci içerisinde ulusal güvenlik kültürünün gelişimini görebilmek için tartışmaların taraflarını genel hatlarıyla tanımlamak gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda söz konusu tartışmalar kronolojik sırayla incelenecektir.

İdealist teori, insanın doğası gereği iyi ve işbirliğine yatkın olduğunu bu sebeple sürdürülebilir barış ortamını sağlayabilmek için demokratik yapıdaki devletlerin bir araya gelerek uluslararası sistemde bir üst yapı oluşturabileceğini ileri sürmektedir.¹⁸ İdealizmin bu bakış açısı felsefi olarak Kant ve Paine'nin çalışmalarına kadar dayanmaktadır.¹⁹ Ancak İdealizmin sistematik bir hale gelmesi ve teoriye dönüşmesi Birinci Dünya Savaşı yıllarına denk gelmektedir. Çünkü Birinci Dünya Savaşında, savaşlarda kazanan tarafın olmadığı sadece taraflar arasında kayıp oranlarının farklılık gösterdiği tecrübe edilmiştir. Bu tecrübe doğrultusunda savaşların olmadığı bir düzen oluşturmak için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bu girişimlerin akademik alandaki çalışmalara yansması 1919 yılında David Davies'in bağışlarıyla Aberystwyth'de uluslararası siyaset bölümünün kurulması şeklinde olmuştur.²⁰ Sahadaki yansması ise Woodrow Wilson tarafından ortaya konulan Wilson ilkeleri ve Milletler Cemiyetinin kurulması çalışmalarıdır. Ancak zaman içerisinde bu girişimlerin aksine gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişmelere örnek olarak; 1929 Büyük Buhranının küresel çapta ekonomik çözümlere neden olmasının etkisiyle ulusların milliyetçilik duygusunun

¹⁷ Tayyar Arı, *Postmodern Uluslararası ilişkiler Teorileri-2*, Bursa 2014, s.3.

¹⁸ Şaban Çalış ve Erdem Özlük, "Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü:İdealizm –Realizm Tartışması", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.18 Konya 2007, s.228.

¹⁹ Buğra Sarı, "Liberalizmde Savaş ve Barış" *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış*, Emre Çıtak ve Sami Kiraz(Ed.), Ankara 2019, s.107-108.

²⁰ Ken Booth, "Security in Anarchy:Utopian Realism in Theory and Practice", *International Affairs*, C.67, S.3, s.527.

güçlenmesi,²¹ Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzalanan antlaşmaların kaybeden devletlere ağır sorumluluklar yüklemesi sonucu bu devletlerde intikam duygusunun artması, 1931 yılında Japonya'nın Çin'e ait Mançurya'yı istilas, 1935 yılında İtalya'nın Habeşistan'a saldırısı verilebilir. Bu örneklerde de görüldüğü gibi idealizmin savunduğu işbirliği ortamının aksine gerçekleşen olaylar idealizm-realizm tartışmasına ortam hazırlamıştır. Bu ortamda E. H. Carr tarafından 1939 yılında yayımlanan *The Twenty Years Crisis* eseri ise bu tartışmayı tetiklemiştir.²² Carr bu eserinde idealist düşüncenin olması gereken yapıyı çalıştığını ancak gerçekte var olanın farklı olduğunu örnekler vererek açıklamıştır.²³ Bu ve benzeri çalışmalar sonucunda oluşturulan Realist teori, insan doğasının bencil ve çıkarıcı olduğunu, ancak insanın doğası ister iyi olsun ister kötü olsun bunun önemli olmadığını ileri sürmektedir.²⁴ Çünkü realistlere göre uluslararası yapıdaki tek aktör devletlerdir.²⁵ Tek aktörlü bu yapıda savaşların çıkma nedeni hiyerarşi ve anarşi ile ilişkilendirilerek açıklanmaktadır. Şöyle ki devletlerin iç politikadaki hiyerarşik yapısı nedeniyle iç savaşlar olmamaktadır. Ancak uluslararası yapının anarşik olması nedeniyle uluslar birbiriyle savaşmaktadır. Realistlere göre bu savaşların önlenmesinin tek yolu devletlerarasında bir güç dengesinin oluşturulmasıdır.²⁶ Bu şekilde çözüm önerisi olarak ifade edilen güç dengesinin daha çok askeri bir anlama sahip olması nedeniyle askeri konular yüksek politika olarak tanımlanırken, ekonomi, çevre, sağlık gibi konular alçak politika olarak tanımlanmaktadır.²⁷ Realistler bu görüşleriyle idealistlerin uluslararası düzeni sağlama noktasında başarısız olduğu yıllarda uluslararası ilişkiler çalışmalarında önemli bir yer kazanmıştır. Ancak kısa bir süre sonra realistlerin öne sürdüğü görüşlerin aksine gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu gelişmelere örnek olarak 1939 yılında İkinci Dünya Savaşının ve 1948 yılında Arap-İsrail savaşının başlaması realistlerin güç

²¹ Bülent Uğrasız, "Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm", *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.5, S.2, İzmir 2003, s.142-143.

²² Wilson, Peter. "The Myth of the 'First Great Debate'." *Review of International Studies*, S. 24, 1998, s.16.

²³ E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939, an Introduction to The Study of International Relations*, London 1939, s.5-9.

²⁴ John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics*, C.2, S. 2, 1950), s.157.

²⁵ Arı, *Postmodern Uluslararası ilişkiler Teorileri-2*, s.5

²⁶ Çalış ve Özlük, *Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm –Realizm Tartışması*, s.232.

²⁷ H. Tarık Oğuzlu, "Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Aşılıyor mu?" *Güvenlik Stratejileri Dergisi* S. 3,2007, s.8.

dengeşinin uluslararası savaşları önlemede başarısız olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan realistlerin tek aktör olarak devletleri kabul etmelerine karşın 1913 yılında kurulan Rockefeller Vakfı ve 1961 yılında kurulan Uluslararası Af Örgütü'nün etkili aktörler haline gelmesi gibi gelişmeler realist teörinin eleştirilmesini de beraberinde getirmiştir.

İdealizm ve Realizm teorileri, genel olarak uluslararası sistemde düzenin nasıl sağlanacağı sorusunu insanın iyi ya da kötü olduğu, devlet-dışında aktörün olup olmadığı, düzenin işbirliğiyle ya da güç dengesiyle sağlanabileceği gibi ileri sürdüğü görüşleriyle cevaplamaya çalışmıştır. Ancak bu görüşlerin aksine meydana gelen gelişmeler eleştirel bir zemin oluşturmuştur. Bu zeminde bir grup teorisyen tarafından idealizmin ve realizmin bilimselliği sorgulanmaya başlamıştır. Şöyle ki bu teorisyenler idealist ve realistleri gelenekselci olarak nitelendirip kendilerini davranışsalcı olarak tanımlayan bir konuma yerleştirdikten sonra gelenekselcileri metot üzerinden eleştirmişlerdir. Bu kapsamda gelenekselcilerin tarihi olaylara bakarak çıkarım yapmaları nedeniyle uluslararası ilişkilerdeki gelişmeleri ön görmekte başarısız olduklarını iddia etmişlerdir. Davranışsalcılara göre bu başarısızlıkların önlenbilmesi için doğa bilimlerinde uygulanan metotlar kullanılmalıdır.²⁸ Bu görüşler çerçevesinde başlayan gelenekselcilik-davranışsalcılık tartışmasında idealist-realist tartışmasının aksine karşılıklı olarak tez ve antitezlerin sunulduğu bir süreç yaşanmıştır. Bu süreçte gelenekselcileri temsilen Hedley Bull, davranışsalcıları temsilen Morton Kaplan 1966 yılında karşılıklı olarak *World Politics* dergisinde yazdıkları makaleler ile tarafların fikirlerini ortaya koymuşlardır.²⁹ Bull'a göre, kendi alanlarında başarısızlığa uğramış kişiler olan davranışsalcılar en iyi bildikleri şey olan metotları uluslararası ilişkiler alanına taşımışlardır. Bu sebeple metot ve model çalışmalarına ağırlık veren davranışsalcılar gerçekte olan olayları okumada başarısız olmuşlardır.³⁰ Kaplan ise, gelenekselcilerin

²⁸ J. David Singer, "The Behavioral Science Approach to International Relations: Payoff and Prospect", *School of Advanced International Studies of the Johns Hopkins University*, 1966, s. 12-13.

²⁹ Erdem Özlük, "Gelenekselcilik- Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak", *Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi Fakültesi Dergisi*, C.64, S.3, 2009, s.211.

³⁰ Hedley Bull, "International Theory: The Case for a Classical Approach", *World Politics*, C.18, S.3, 1966, s.365-366.

önsezi ile bilimsel bilgi arasında ayrım yapamadığını ve bilimsel bilgiye ulaşmak için doğa bilimlerinin metotlarının kullanılması gerektiğini söylemiştir.³¹

Davranışsalcılar gelenekselcileri genel olarak metot üzerinden eleştirmişler ve realist teorinin ortaya koyduğu görüşleri çoğunlukla kabul etmişlerdir.³² Bu kabulden güç alarak ilerleyişine devam eden realizm 1970'lere kadar uluslararası ilişkiler alanındaki hâkimiyetini sürdürmüştür. Bu yıllarda ise realist teorinin uluslararası ilişkiler alanındaki gelişmeleri tam olarak açıklayamamasının arkasında yatan nedenin uyguladığı metotlar yerine ortaya koyduğu görüşlerden kaynaklandığını savunan neo-liberalizm teorisi ortaya çıkmıştır. Bu teoriye göre, realistlerin devlet merkezli uluslararası ilişkiler çalışmaları; teknolojik gelişmelerin³³ ve ekonomik ilişkilerdeki değişimin³⁴ etkisiyle karşılıklı bağımlılığın³⁵ artmasından dolayı geçerliliğini kaybetmiştir. Çünkü uluslararası yapı aktörler arası etkileşimin yoğun ve girift olduğu bir hal almıştır. Bu nedenle bir olayın veya aktörün tek başına etkileyen ya da etkilenen olarak bütünden ayrı bir parça halinde değerlendirilmesinin mümkün olmadığı savunulmaktadır.³⁶ Neoliberalizmin bu görüşleri karşısında realizmin çağdaş temsilcisi olan Neorealizm ise genel olarak ekonomik ilişkilerdeki değişimin ve teknolojik gelişmelerin etkisini kabul etmiştir. Ancak bu gelişmelerin uluslararası ilişkilere yansımalarının neoliberalizmin ileri sürdüğü görüşün aksine olacağını savunmaktadır. Neoliberal teorisyenlere³⁷ göre realizmi daha donanımlı hale getiren kişi olarak görülen Kenneth Waltz bu düşüncüyü; 'bir devlet bir ürünü ekonomik kaygılarla başka bir devletle işbirliği yaparak üretebilir ancak bu durum devletler arasında sadece işbirliğini sağlamaz, aynı zamanda hangi devletin daha çok kazanacağı çatışmasını da gündeme getirir' şeklinde açıklamıştır.³⁸ Bu açıklama etrafında toplanan neorealistlere göre işbirliği ancak hegemonyanın olduğu bir yapıda mümkün olur.³⁹ Genel hatlarıyla bu şekilde gelişen Neoliberalizm-

³¹ Morton Kaplan, "The New Great Debate: Traditionalism vs. Science in International Relations." *World Politics*, C.19, S.1, 1966, s.3.

³² Özlük, *Gelenekselcilik- Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak*, s.210

³³ John Burton, *Systems, States, Diplomacy and Rules*, Cambridge 1968, s.4.

³⁴ Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye Jr., "Power and Interdependence", *Global Politics and Strategy*, C.15, S.4, 1973 s.158.

³⁵ *Age*, s.159-160.

³⁶ Burton, *Systems, States, Diplomacy and Rules*, s.4.

³⁷ Joseph S. Nye, Jr., "Neorealism and Neoliberalism", *World Politics*, C.40, S.2, 1988, s.241.

³⁸ Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, London 2010, s.104-107.

³⁹ Arı, *Postmodern Uluslararası ilişkiler Teorileri-2*, s.9.

Neorealizm tartışmasına bakıldığında tarafların birbiri üzerinde baskınlık kuramadığı görülmektedir. Ancak realizmin tekrar güç topladığı yadsınamaz bir gerçektir.

1980'li yıllar ve sonrasında yaşanan neoliberalizm ve neorealizm tartışmasının yanı sıra diğer tartışma pozitivist teoriler- post pozitivist teoriler tartışmasıdır. Bu teorilerden pozitivizme göre, kanıtlanmamış olan bilgiler üzerine kurulan söylem ve çalışmalar bir kenara bırakılmalı ve bilim, deney ile açıklanabilen, somut olarak gözlemlenebilen veriler üzerine inşa edilmelidir. Bu anlamıyla pozitivism kavramını ilk kullanan Saint Simon'dur. Ancak öğrencisi Aguste Comte tarafından 1830 yılında yazılan pozitif felsefe kursları adlı eserle sistematik bir hale getirilmiştir.⁴⁰ Comte'un tarif ettiği şekliyle pozitivismin yakın çağımıza yansıması 1907 yılında fizik, matematik ve felsefe gibi farklı disiplinlerden bilim adamlarının bir araya gelerek oluşturduğu Viyana Çevresinin çalışmaları sayesinde olmuştur.⁴¹ Viyana Çevresinin farklı disiplinlerde çalışan bilim adamlarından oluşması nedeniyle pozitivismin görüşleri bilimin farklı alanlarına hızla yayılmış ve böylece önemli bir kitleye ulaşmıştır. Bu nedenle pozitivismin etkileri realistlerin gerçekçilik vurgusunda, davranışsalcıların önerdikleri metotlarda ve hem neoliberalistlerin hem de neorealistlerin konumlarında⁴² görülmektedir. Bu ortamda post pozitivist teorinin gelişimine baktığımızda ise 1923 yılında Frankfurt'ta Toplumsal Araştırma Enstitüsünün çatısı altında felsefe, sosyoloji, psikoloji, psikanaliz, siyaset bilimi, edebiyat, iktisat ve estetik gibi farklı disiplinlerden bilim adamlarının bir araya gelerek oluşturdukları çalışmalar üzerine inşa edildiği görülmektedir. Enstitünün bulunduğu yer nedeniyle ilerleyen yıllarda Frankfurt Okulu olarak da isimlendirilmiştir.⁴³ Bu şekilde gelişen post pozitivist teorinin temelinde, bilimin belirli kalıplara sıkıştırılmaması ve özgür bir alanda sorunlara çözümler araması gerektiği düşüncesi vardır.⁴⁴ Bu düşünce doğrultusunda doğa bilimlerinde uygulanan yöntemlerin sosyal bilimlerde de uygulanması gerektiğini savunan pozitivistleri eleştirmektedirler. Çünkü post pozitivist teorisyenlere göre sosyal bilimlerdeki

⁴⁰Cihan Ballıkaya, "Pozitivism: Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi ve Sosyolojik Düşünceye Etkileri", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Y. 2015, S. 33, s.88-90.

⁴¹Funda Neslioğlu Serin, "Tamamlanmamış Bir Proje Olarak Viyana Çevresi Felsefesi: Düşünsel-Tarihsel Bir Arka Plan Soruşturması", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2015 s.46-47.

⁴² Arı, *Postmodern Uluslararası ilişkiler Teorileri-2*, s.13.

⁴³ Alan How, *Critical Theory*, New York 2003, s.13

⁴⁴ Sezgin Kızılcılık, *Frankfurt Okulu*, Ankara 2013, s.556-557

bilgiler saf olarak deney yoluyla elde edilemeyecek kadar insanların etkisine açıktır.⁴⁵

Buraya kadar genel hatlarıyla tanımlanan uluslararası ilişkiler kuramlarına bakıldığında realizm, davranışsalcılık ve pozitivizm kuramlarının nedensellik; idealizm, neoliberalizm, neorealizm kuramlarının yorumlayıcı; post pozitivist kuramın ise eleştirel bir anlayışla ulusal güvenlik kültürü çalışmaları yaptığı görülmektedir. Ancak incelenen olayları çok yönlü ya da dış etkiye açık olarak gören idealizm, neoliberalizm, neorealizm ve post pozitivist kuramların ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına daha fazla önem verdiği düşünülmektedir. Çünkü realizm, davranışsalcılık ve pozitivizm kuramları ulusal güvenlik kültürü gibi niteliksel bir verinin yerine doğa bilimlerinde olduğu gibi niceliksel verilere daha fazla önem vermektedir. Bu nedenle literatürde hangi kuramsal tarafın baskın olduğuyla alakalı olarak ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına verilen önem artmış ya da azalmıştır.

Uluslararası ilişkiler kuramlarının etkisiyle gelişmiş olan ulusal güvenlik kültürü literatürüne bakıldığında üç farklı şekilde çalışıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki güvenlik kültürünü bağımsız bir değişken olarak kabul etmekte ve güvenlik kültürünün ülkelerin dış ve güvenlik politikalarına etkisini ortaya koyma amacı gütmektedir.⁴⁶ Bu çalışma şeklinde asıl amaç karmaşık bir şekil alan uluslararası ilişkiler düzeninde devletlerin tutum ve eylemlerini olabildiğince önceden tahmin edebilecek verilere ulaşabilme isteğidir.

Çalışma şekillerinden ikincisine göre, güvenlik kültürü uluslararası ilişkilerdeki sebep sonuç ilişkilerinin anlaşılmasına yardımcı olacak bir ara değişken olarak görülmektedir.⁴⁷ Bu çalışma şeklinde ise daha çok neoliberallerin ve neorealistlerin etkisi olmuştur. Çünkü hem neoliberallere göre hem de neorealistlere göre teknolojik gelişmeler ve ekonomik ilişkilerdeki değişim devletlerarası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığa neden olmuştur. Ancak bu durumda kültür ne sebep nede asıl sonuçtur. Sadece karşılıklı bağımlılığın getirdiği bir ara değişken olarak sebep-sonuç ilişkisinin arka planını görmeye yardımcı olmaktadır.

⁴⁵ Age, s.247-249

⁴⁶ Tarık Oğuzlu, “Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası”, *bilig*, 2015 S.72 s.225.

⁴⁷ Age, s.227.

Çalışma şekillerinden üçüncüsünde ise güvenlik kültürü bağımlı bir değişken olarak kabul edilmekte ve güvenlik kültürünün nasıl oluşturulduğunun incelenmesi üzerine kurgulanmaktadır.⁴⁸ Bu çalışma şekli ise daha çok post pozitivist teorisyenlerin sosyal bilimlerdeki bilgilerin insan etkisine açık olduğu düşüncesi üzerine şekillenmiştir. Bu nedenle insanların siyasi, ekonomik, ideolojik, askeri, sınıfsal tutum ve davranışlarının güvenlik kültürünün oluşumundaki etkisini ortaya koymak temel amaçtır.

Bu tez çalışmasında ise ulusal güvenlik kültürü ile istihbarat faaliyetleri arasındaki öngörülen ilişkisellik teorik anlamda tespit edildikten sonra elde edilen bulgular somutlaştırabilmek amacıyla ABD örneği üzerinden incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle ABD'nin ulusal güvenlik kültürü belirlenmeye çalışılacaktır. Bu nedenle ulusal güvenlik kültürü üçüncü çalışma şekli doğrultusunda işlenecektir. Daha sonra ise ABD'nin belirlenen ulusal güvenlik kültürünün istihbarat faaliyetlerine etkisi ve söz konusu bu faaliyetler üzerine bir öngörü sağlayıp sağlamadığı incelenecektir. Bu incelemede ise ulusal güvenlik kültürü birinci çalışma şekli doğrultusunda işlenecektir. Kısacası bu tezde ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının iki farklı işlevi de incelenecektir.

1.1.2. Devletlerin ve Güvenlik Kurumlarının Faaliyetlerinin Öngörülmesinde Ulusal Güvenlik Kültürünün Kullanımı

Modern anlamada devletlerin kurulmasıyla birlikte devletler birbirlerine karşı en büyük rakipler haline gelmişlerdir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak güvenliğini sağlamak isteyen bir devletin karşı reflexler geliştirebilmek için diğer devletlerin fiil ve tutumlarını yakından takip etmesi bir zorunluluk halini almıştır. Bu doğrultuda öncelikle devletlerin faaliyetlerini öngörebilmek amacıyla yapısal etmenler üzerinden yapılan çalışmalar benimsenmiştir.⁴⁹ Ancak tarihsel süreç içerisinde sadece yapısal etmenler üzerinden yapılan çalışmalarla devletlerin faaliyetlerinin öngörülemediği tecrübe edilmiştir. Bu kapsamdaki tecrübeler 7 Aralık 1941 tarihinde Japonya'ya ait uçakların, ABD askeri üssüne kamikaze yöntemiyle yaptığı Pearl Habor saldırısı

⁴⁸ Age, s.226.

⁴⁹ Yuan ,*Culture Matters: Chinese Approaches to Arms Control and Disarmament*, s.85

örnek olarak verilebilir. Çünkü saldırı olabileceği istihbaratı alınmış ancak mevcut uçakların bombardıman yapacak uçuş menziline sahip olmadığı düşüncesiyle önlem alınmamıştır. Ancak Japon pilotların kendilerini feda ederek yaptığı bu saldırıda yapısal etmenler üzerinden yapılan değerlendirmelerin yeterli olmadığı görülmüştür.⁵⁰ Bu gibi gelişmeler güvenlik çalışmalarını yeni yöntemler arayışına yönlendirmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmalar neticesinde söz konusu devletin fiil ve tutumlarının ön görülmesinde ulusal kültüründen faydalanabileceği fikri ortaya konulmuştur. Bu fikrin temelinde ise devleti yöneten karar alıcıların içinde yetiştikleri ulusal kültürle örtüşen kararlar alacağı düşüncesi vardır.⁵¹ Bu düşünce etrafında toplanan birçok akademisyen tarafından farklı devletler üzerinde çalışmalar yapılmış ve böylece ulusal güvenlik kültürü çalışmaları literatürde kabul gören bir yöntem haline gelmiştir.⁵² Bu kapsamda ulusal güvenlik kültürünün devletlerin davranışlarını öngörmede sağladığı avantajlar ise üç madde halinde özetlenebilir. Bunlar;

- Güvenlik ve tehdit kavramları objektif ya da tehlikeye bakış açısından bağımsız değildir.⁵³ Bu nedenle incelenen devletin güvenlik veya tehdit algısını anlamak ve böylece davranışlarını öngörebilmek için ulusal güvenlik kültürü çalışmaları daha tutarlı sonuçlar verecektir.
- Kültürler toplum içinde geniş bir alana yayıldığı için değişimlerden nispeten az hoşlanılır ve nispeten az desteklenir.⁵⁴ Bu nedenle ulusal güvenlik kültürü çalışmaları daha uzun süreli bir öngörü sağlar.

⁵⁰ Erik J. Dahl, *Intelligence and Surprise Attack*, Washington 2013, s.30-31.

⁵¹ Chafetz, Glenn, Hillel Abramson and Suzette Grillo. "Culture and National Role Conceptions: Belarussian and Ukrainian Compliance with the Nuclear Nonproliferation Regime." *Culture and Foreign Policy*. Valerie Hudson (Ed.), Colorado 1997, s.169-200.

⁵² Bu çalışmalara örnek olarak :

Thomas U. Berger, "From Sword to Chrysanthemum: Japan's Culture of Anti-militarism," *International Security*, C. 17, S.4, 1993, s. 119-150; Jeffrey W. Legro, "Military Culture and Inadvertent Escalation in World War II," *International Security*, C.18, S.4, 1994, s. 108-142; Ali Karaosmanoğlu, "The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey", *Journal of International Affairs*, C.54, S.1, 2000, s.199-216. Elizabeth Kier, "Culture and Military Doctrine: France between the Wars," *International Security*, C.19, S.4, 1995, s. 65-93; Koji Haraguchi, *National Security Culture and Alliance: The U.S.- Japan Alliance After the Cold War*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Utah Üniversitesi, 2016.

⁵³ Andrew Latham, "Constructing National Security: Culture and identity in Indian Arms Control and Disarmament Practice", *Contemporary Security Policy*, C.19, S.1, 1998, s.138.

⁵⁴ John S. Duffield, "Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism", *International Organization*, C.53, S.4, 1999, s.770.

- Ulusal güvenlik kültürü çalışmaları bir devletin siyasal, askeri ve ekonomi gibi alanlarına bütünsel olarak baktığı için daha kapsamlı bir çalışma sistematığı vardır. Bu nedenle yanlışlığı olasılığı daha azdır.⁵⁵

Bu maddelere bakıldığında devletlerin davranışlarını öngörme konusunda ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının önemli avantajlara sahip olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda söz konusu çalışmanın devletin bir organı olan istihbarat kurumlarının faaliyetlerini öngörmede de kullanılabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle ulusal güvenlik kültürü ve istihbarat kavramları sırasıyla incelenerek hem kavramların içeriği hem de varsayılan ilişkiselliğin olup olmadığı anlaşılmaya çalışılacaktır.

1.1.3. Ulusal Güvenlik Kültürü Kavramının Analizi

1.1.3.1. Terminolojisi

Ulusal güvenlik kültürü kavramına terminolojik olarak bakıldığında ulus, güvenlik ve kültür olmak üzere üç ayrı kavramın bir araya gelerek oluşturduğu görülmektedir. Bu nedenle ulusal güvenlik kültürü kavramının ifade ettiği anlamın tam olarak ortaya konulabilmesi için bu kavramlar ayrı ayrı terminolojik olarak incelenmelidir. Bu kapsamda ulus kavramına bakıldığında literatürde farklı tanımları bulunmakla birlikte genel olarak “insanların kendilerine özgü farklılıkları koruyarak ortak değerler veya bir ortak kimlik çerçevesinde bir araya gelmelerini ifade etmektedir.”⁵⁶ Bu şekilde tanımlanan ulus kavramı, bir yapının devlet olarak nitelenebilmesi için egemenlik ve toprak ile birlikte gerekli olan üç unsurdan biridir.⁵⁷ Bu doğrultuda hem tanımında belirtilen ortak değerler veya ortak kimlik vurgusu hem de devletin unsurlarından biri olması sebebiyle ulusal güvenlik kültürü kavramının devlet düzeyinde çalışılması gerektiği çıkarımına ulaşılmaktadır.

⁵⁵ Ulusal güvenlik kültürünün çalışma sistematığını daha detaylı görebilmek için devam eden bölümleri inceleyiniz.

⁵⁶ Tayyar ARI, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Bursa 2009 s.52-53.

⁵⁷ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Bursa 2004, s.42.

Güvenlik kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde ise güvenliğin doğası gereği üzerinde uzlaşılmış bir tanımının olmadığı görülmektedir.⁵⁸ Bu nedenle güvenlik kavramı, genel anlamıyla söz konusu özne için tehlike durumun var olmaması olarak tanımlanabilir. Ancak tehlike nesnel bir durum değildir. Çünkü içinde bulunulan şartlara ve öznenin güç potansiyeline göre bir gelişmenin tehlike olarak algılanıp algılanmayacağı öznenin özneye farklılık gösterebilir. Bu durum Arnold Wolfers tarafından belirsizlik olarak ifade edilmektedir.⁵⁹ Güvenlik kavramı bu yönüyle sigorta şirketlerinin risk değerlendirme tutumlarına benzetilebilir.⁶⁰ Çünkü tehlike gerçekleşmemiştir ancak gerçekleşmesi durumunda bir zarara sebep olacaktır. Böylesine belirsiz bir ortamda devletler güvenliklerinin en çok etkilendiği askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörlerle bakarak tehlikeyi tespit edebilir ve karşı uygulamalarını geliştirebilirler.⁶¹ Bu sektörleri kapsam olarak bakıldığında, askeri sektör güç temelli ilişkileri; siyasi sektör otorite, yönetimin statüsü ve tanınmaya dair ilişkileri; ekonomi sektörü ticaret, üretim ve finansla ilgili ilişkileri; toplumsal sektör kimlikle ilgili ilişkileri; çevresel sektör ise beşeri faaliyetleri ve gezegendeki çevre konularıyla ilgili ilişkileri temsil etmektedir.⁶² Bu kapsamda çağımızın güvenlik ihtiyaçlarını detaylı bir şekilde ifade etmelerinden dolayı söz konusu sektörlerin ulusal güvenlik kültürü çalışmalarında özellikle incelenmesi gereken alanlar olduğu ve tehlikenin algılanmasında belirleyici olan devletin sahip olduğu gücün dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir.

Kültür kavramı ise geniş anlamda “Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü”⁶³ olarak tanımlanmaktadır. Dar anlamda ise “...yaşayan

⁵⁸ Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler & Korku*, (Çev. Emre Çıtak), İstanbul 2015, s.35.

⁵⁹ Arnold Wolfers. “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol.” *Political Science Quarterly*, C. 67, S. 4, 1952, s. 481.

⁶⁰ Campbell David, *Writing security : United States Foreign Policy and The Politics of Identity*, Minneapolis 1998, s.1

⁶¹ Buzan, *İnsanlar, Devletler & Korku*, s.38.

⁶² Barry Buzan, Ole Waever ve Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Londra 1988, s.7.

⁶³ Türk Dil Kurumu, *Kültür*, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=k%C3%BClt%C3%BCr> Erişim Tarihi:13.02.2020

ve yaygın olan inanç, gelenek, tutum ve semboller...”⁶⁴dir. Bu tanımlara karşılaştırmalı olarak bakıldığında her ulusa özgü etkisi olan tarihsel süreçte yaşanan olaylar ile inanç, gelenek, tutum ve sembollerin sınırları olan coğrafya’nın kültürü şekillendiren etkenler olduğu düşünülmektedir. Bu özellikleriyle var olan kültürle ilgili çalışmalar, İdealizmin etkilerini hissettirdiği yıllar olan 1930’lu yıllarda başlamış⁶⁵ ve neoliberallerin, neorealistlerin ve post pozitivist teorisyenlerin katkılarıyla günümüze kadar artarak devam etmiştir.

Ulus, güvenlik ve kültür kavramlarının terminolojik özelliklerine bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ulusal güvenlik kültürü kavramıyla ilgili dört temel çıkarıma ulaşılmaktadır. Bunlar, (1)devlet düzeyinde çalışılması gereken; (2)askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörlerde meydana gelen gelişmelerle oluşan; (3)bu gelişmelerin anlamlandırılmasında söz konusu devletin sahip olduğu gücün önemli olduğu; (4)tarihsel süreçte yaşanan olayların ve coğrafya’nın etkisiyle oluşmasıdır.

1.1.3.2.Ulusal Güvenlik Kültürünün Şekillenmesinde Etkili Olan Temel Unsurlar

Ulusal güvenlik kültürü kavramının terminolojisi incelenirken ulaşılan çıktılarından esinlenilerek üç temel unsur belirlenmiştir. Bunlar; coğrafya, tarihsel travmalar, uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olunan yerdir. Bu unsurların ulusal güvenlik kültürüne olan etkilerini tam anlamıyla ortaya koyabilmek için ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

1.1.3.2.1.Coğrafya

Göçebe olarak yaşanan ilkel çağlardan, yerleşik hayata geçildiği döneme ve çağımızın teknolojik gelişmelerine kadar uzanan tarihsel süreçte coğrafi özellikler insanların davranışlarını etkilemiştir. Bu durum güvenlik çalışmalarına da

⁶⁴ Andrew Latham ,”Constructing National Security: Culture and identity in Indian Arms Control and Disarmament Practice”, *Contemporary Security Policy*, C.19, S.1,1998, s.130.

⁶⁵ Lucian W. Pye, “Political Culture Revisited”, *International Society of Political Psychology*, C. 12, S. 3, 1991, s. 487.

yansımıştır. Bu kapsamda tarihsel sürece bakıldığında devletlerin ilkel silahlarla savaştığı dönemlerde güvenlik çalışmalarının daha çok saldırı ya da savuma stratejileri geliştirmek için coğrafi bilginin toplanmasının öneminden bahsettiği görülmektedir. Bu kapsamda yapılan çalışmalara Sun Tzu tarafından yazılan Savaş Sanatı adlı eserde arazi şartlarının bilinmesinin galibiyet için gerekli olduğunun vurgulanması örnek olarak verilebilir.⁶⁶

Günümüze doğru yaklaştıkça askeri teknolojinin gelişmesiyle coğrafi özelliklerin toplanması nispeten kolaylaşmıştır. Bu gelişmeler Mackinder'ın Kara Hakimiyeti Teorisi(1904),⁶⁷ ve Spykman'ın Kenar Kuşak Hakimiyeti Teorisi(1942)⁶⁸ gibi daha sistemli çalışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmalar temel olarak dünya siyasetinde söz sahibi olmak için hangi coğrafi bölgelerin stratejik öneme sahip olduğunu incelemişlerdir.

Soğuk Savaş sonrası çalışmalara bakıldığında ise, bundan sonraki çatışmaların kim arasında ve nasıl olacağının tartışılmaya başlandığı görülmektedir. Bu tartışma sürecinde Huntigton tarafından Medeniyetler Çatışması tezi ileri sürülmüştür. Bu tezde; Batı, Konfüçyüs, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika olmak üzere sekiz tane medeniyet belirlemiş ve bu medeniyetlerin gelecek süreçteki çatışmalarda karşılaşacağını ileri sürmüştür.⁶⁹ Bu çalışma Huntington'ın içerisinde yetiştirdiği ideolojiyi yansıtmaları ve teknolojik gelişmeler sayesinde oluşan medeniyetler arasındaki etkileşimi öngörememesi nedeniyle eleştirilmiştir.⁷⁰ Ancak soğuk savaş sonrası dönemde medeniyetler üzerinden coğrafyanın çalışıldığına önemli bir örnektir. Ayrıca ele alınan medeniyetlerin bölgesel dağılımının günümüzde de varlığını büyük oranda sürdürüyor olması kültür ile coğrafya arasındaki ilişkinin ortaya konulması açısından önemli bir çalışma olduğunu göstermektedir.

⁶⁶Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, (Çev. Pınar Erturan), İstanbul 2016, s.53.

⁶⁷ H. J. Mackinder, "The geographical pivot of history" , *The Geographical Journal*, C. 170, S. 4, 2004, s.436.

⁶⁸ Ezgi Aydeniz Korkmaz, *Klasik Jeopolitik Teorilerinin 2000-2016 Yılları Arasında Ortadoğu'ya Yansımaları: Irak, Suriye, Libya ve Türkiye Örnekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2016, s.19-20.

⁶⁹ Samuel P. Huntington, "The Clash of Civilizations?" *Foreign Affairs*, C.72, S.3, 1993, s. 25

⁷⁰ Coşkun Kumru, "Huntington'ın Medeniyetler Çatışması Üzerine Değerlendirmeler", *ulakbilge*, C. 6, S.24, 2018, s.613.

Buraya kadar bahsedilen bilgilerle coğrafya'nın güvenlik çalışmaları içerisindeki yerine bakıldığında dönemsel olarak farklı yönlerinin çalışılmasına rağmen literatürde güvenliğe olan etkisinin kabul edildiği görülmektedir. Bu doğrultuda coğrafyanın ulusal güvenlik kültürünün şekillenmesinde de etkili olduğu düşünülmektedir. Bu durum temel olarak devletlerin bulunduğu coğrafyanın güvenlik ihtiyaçlarının belirlenmesinde etkili olmasıyla oluşmaktadır. Örneğin Türkiye şuan bulunduğu coğrafyada olmasaydı Suriye İç Savaşındaki ya da Doğu Akdeniz'deki gelişmeleri yakından takip etmesi gerekli olmayabilirdi. Bu şekilde tarihsel süreçte coğrafyadan kaynaklanan güvenlik ihtiyaçlarında edinilen tecrübeler ulusal güvenlik kültürünün şekillenmesinde etkili olmaktadır.

1.1.3.2.2. Tarihsel Travmalar

Genellikle tıp ve psikoloji bilimlerinde kullanılan travma kavramı ile ilgili literatür incelendiğinde uzlaşılmış bir tanımının olmadığı görülmektedir. Ancak temel olarak günlük rutin içerisinde beklenmedik olayların bireyler üzerinde bedensel ya da ruhsal hasara neden olması şeklinde tanımlanabilir.⁷¹ Bu şekilde bireyler üzerinde etkili olan olayların kapsamının genişleyerek bir ulusun genelini etkilemesi tarihsel travmaları oluşturmaktadır. Bu tür travmalar; kıtlık, savaş, göç, doğal afet gibi olayların etkisiyle olabilir. Bu şekilde ulusal hafızada iz bırakan olaylar devletlerin ulusal güvenlik kültürlerinin şekillenmesinde de etkili olmaktadır. Bu etkiye Türkiye tarihinden örnek verilebilir. Şöyle ki; tarihsel olarak bakıldığında Osmanlı İmparatorluğunun uzun bir süre uluslararası sistemde en güçlü aktörlerden biri olduğu görülmektedir. Bu durumun değişmesiyle birlikte güç kaybetmesinin yanı sıra egemenliği altındaki toprakları da kaybetmeye başlamıştır. Bu kayıpların ulus üzerinde oluşturduğu olumsuz etki Birinci Dünya Savaşını kazanan devletler tarafından Sevr Antlaşmasının imzalatılması için yapılan baskılara kadar artarak devam etmiş ve mirasçısı olan Türkiye Cumhuriyet'ine aktarılmıştır. Bu tarihsel travma Türkiye Cumhuriyeti'nin toprak bütünlüğüne yönelik gelişmelere karşı daha

⁷¹ Büşra Acar, *Suriyeli Mültecilerde Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Travma Sonrası Büyüme İle İlişkili Değişkenler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020,s.2.

duyarlı olmasına neden olmuştur. Bu durum literatürde Sevr Sendromu olarak isimlendirilmektedir.⁷²

1.1.3.2.3. Uluslararası Sistemdeki Güç Dağılımında Sahip Olunan Yer

Uluslararası ilişkiler literatürüne bakıldığında güç kavramının üzerinde uzlaşmış bir tanımın olmadığı görülmektedir. Ancak güç kavramını farklı bakış açılarıyla ele alan beş temel yaklaşım vardır. Bunlar; (1)egemen olunan bölge, nüfus, maddi zenginlik ve ordu büyüklüğü gibi varlıklar üzerinden değerlendiren gücü sahiplik olarak gören yaklaşım;(2)bir devletin gücünü davranışındaki değişikliğin diğer devletlerin davranışı üzerinde oluşturduğu etki kapsamında değerlendiren gücü bir ilişki olarak gören yaklaşım;(3)bir devletin gücünü kurumsal yapı(örnek: Uluslararası Hukuk, Uluslararası/Bölgesel Örgütler) içerisinde diğer devletleri etkileme kapasitesi olarak gören pozitivist yapısalcı yaklaşım; (4)bir devletin gücünü yapısal gücün etkisiyle şekillenen kimliklerin, çıkarların ve sosyal kapasitelerin oluşturduğu bir olgu olarak gören post pozitivist yaklaşım ve (5)gücün söylemlerle üretildiğini savunan post yapısalcı yaklaşımdır.⁷³Bu yaklaşımlarda olduğu gibi güç kavramı literatürde farklı şekillerde tanımlanıyor olsa da bir devletin uluslararası sistemdeki konumunu etkilediği kabul edilmektedir.⁷⁴ Bu duruma örnek olarak Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş süreci, yükselme dönemi, duraklama dönemi ve çöküş dönemlerinde gücündeki değişimle orantılı olarak uluslararası sistemdeki konumunun değişimi verilebilir. Bu şekilde Osmanlı İmparatorluğunun uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olduğu yerin değişmesi güvenlik politikalarının değişmesine ve dolayısıyla da ulusal güvenlik kültürünün değişmesine neden olmuştur. Şöyle ki sahip olduğu gücün azalmasıyla öncelikle saldırıya yönelik güvenlik politikaları

⁷²Türkiye örneği ile ilgili bilgilerin alındığı kaynak:

Özlem Savaş, *The Role of National Security Culture in Crisis Management: The Case of Kardak Crisis*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008,s.32-33.

⁷³Buğra Sarı, *Genesis and Genealogy of the Concept of Power: The 1998 October Crisis Between Turkey and Syria*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara 2018, s.147 148.

⁷⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Bursa 2017, s.135

savunmaya yönelik bir hal almıştır. Bu değişimin sonrasında ise ulusal güvenlik kültüründe bir batılılaşma etkisi görülmektedir.⁷⁵

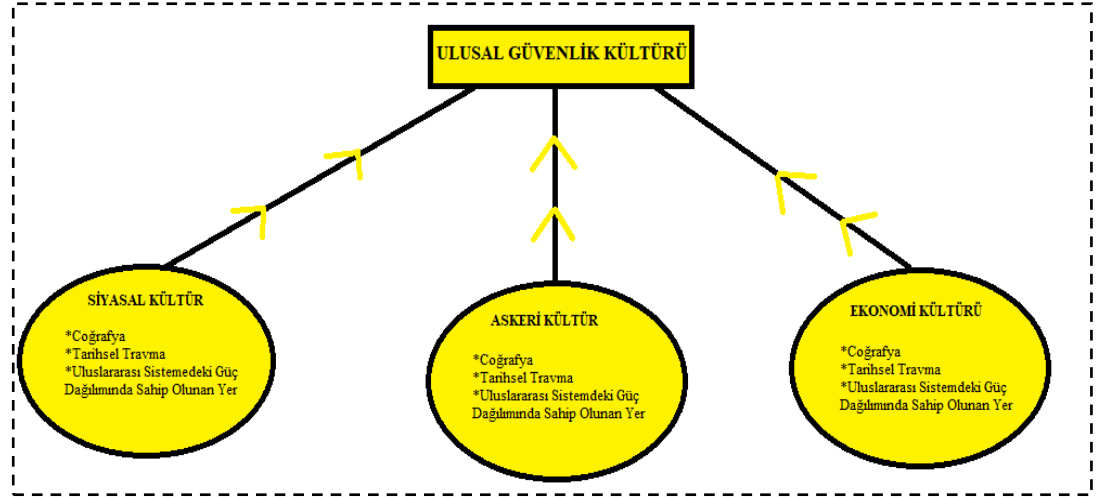
Uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olunan yerin Osmanlı imparatorluğu örneğinde olduğu gibi ulusal güvenlik kültürünün şekillenmesinde etkili bir unsur olduğu görülmüştür. Ancak bu noktada ulusal güvenlik kültürü çalışılacak olan devletin uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olduğu yerin nasıl belirleneceği sorusuyla karşılaşmaktadır. Bu kapsamda gücü bir ilişki olarak gören yaklaşımla ya da pozitivist yapısalcı yaklaşımla çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Çünkü bu yaklaşımlar doğrultusunda tarihsel sürece bakılarak nispeten daha hızlı çıkarımlar yapılabilir. Ancak güç kavramını sahiplik olarak gören yaklaşımla, post pozitivist yaklaşımla ya da post yapısalcı yaklaşımla çalışıldığında daha fazla değişken üzerinde incelenme yapılması gerekecektir. Bu doğrultuda yaklaşımlar arasında tercih yapılması iş yükünü hafifletecektir. Ancak araştırma konusu devletle ilgili ulaşılabilen veriler doğrultusunda uygun olan yaklaşımda tercih edilebilir.

1.1.3.3. Ulusal Güvenlik Kültürünün Temel Bileşenleri

Ulusal güvenlik kültürü kavramının terminolojisi incelenirken temel olarak askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörlerde gelişen olaylarla şekillendiği çıkarımına ulaşılmıştır. Bu doğrultuda söz konusu sektörlerdeki kültürlerin bir araya gelerek ulusal güvenlik kültürünü oluşturduğu düşünülmektedir. Ancak hem bu alandaki çalışmaları kolaylaştırmak için hem de diğer sektörlerin genel özelliklerini de kapsaması nedeniyle siyasi, askeri ve ekonomi kültürleri öncelikli alanlar olmalıdır. Bu nedenle siyasal, askeri ve ekonomi kültürlerinin ulusal güvenlik kültürünün temel bileşenleri olduğu söylenebilir. Bu düşünceyi somutlaştırabilmek için aşağıdaki şekil hazırlanmıştır.

⁷⁵ Ali Karaosmanoğlu, “The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey”, *Journal of International Affairs*, C.54, S.1, 2000, s. 215-216

Şekil 1.1: Ulusal Güvenlik Kültürü Diyagramı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1.1’de görüldüğü gibi ulusal güvenlik kültürünü şekillendiren temel unsurları siyasal, askeri ve ekonomi kültürlerine etkileri bağlamında çalışarak ulusal güvenlik kültürünün belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Çünkü bu şekilde ulusal güvenlik kültürü çalışmaları daha sistemli bir hale gelecek ve çıkarımlarda yanılğı olasılığı önlenecektir. Ancak aksi durumda örneğin bir devletin askeri kültüründen kaynaklanan fiil ve tutumları ulusal güvenlik kültürü olarak tespit edilebilir. Bu tespitte söz konusu devletin siyasal alandaki davranışlarına yönelik öngörülerde başarısız olunmasına neden olabilir.⁷⁶ Bu kapsamda ulusal güvenlik kültürünün tespit edilmesinde önemli bir yere sahip olduğu görülen siyasal, askeri ve ekonomi kültürü bileşenleri sırasıyla incelenecektir.

1.1.3.3.1. Siyasal Kültür

Siyasal kültür kavramı, 1960’lı yıllarda Gabriel Almond ve Sidney Verba tarafından bir toplumun siyasi sistemine ilişkin inanç ve değerlerin alt kümesi olarak tanımlanmıştır.⁷⁷ Bu yaklaşım altındaki çalışmalara bakıldığında insanların siyasi sistemi nasıl etkilediği ve tam tersi olarak siyasi sistemin insanları nasıl etkilediği

⁷⁶ Örneğin söz konusu devletin Birleşmiş Milletler ya da NATO gibi kurumlarda görüşülen gündem maddesindeki tutumunu öngörmekte başarısız olunabilir.

⁷⁷ Jeffrey S. Lantis, “Strategic Culture and National Security Policy”, *International Studies Review*, C. 4, S. 3, 2002, s.90.

sorusu üzerine odaklandıkları görülmektedir.⁷⁸ Diğer bir ifadeyle, kültür ile davranış arasındaki ilişki üzerinden siyasi konular açıklanmaya çalışılmaktadır. Kültür ve davranış arasındaki ilişki ise dört madde halinde ifade edilebilir. Bunlar;⁷⁹

- Kültür toplumun temel amaçlarını tanımlamaya yardım eder.
- Kültür dış çevre algılarını biçimlendirir.
- Kültür toplumun ilgilerini korumak ya da geliştirmek için uygun davranışları tanımlar.
- Kültür mevcut olan seçenekleri değerlendirmeyi ve dolayısıyla seçimi etkiler.

Kültür ve davranış arasındaki bu ilişkilerden dolayı siyasi aktör tarafından geliştirilen ve uygulanan güvenlik politikaları; tarihsel birikim, sosyal ve kültürel tecrübelerle oluşan devletin ya da toplumun ilgi ve değerleriyle uyumludur.⁸⁰ Ancak değerler siyasi bağlamda davranışları açıklayan karmaşık bir sürecin sadece bir parçasıdır. Eğer değerler üzerinden siyasi davranışlar açıklanabilseydi, Alman değerleri soykırıma neden oluyor gibi bir çıkarıma ulaşılması gerekirdi. Ancak bu çıkarım mantık dışı olurdu.⁸¹ Bu sebeple siyasal kültür yaklaşımının çalışmalarımızda edindiği yerin tam olarak bilinmesi elde edilen çıktıların yorumlanmasında önemli bir yere sahiptir. Örneğin bir araştırmacı aktör-özel teorisine göre yaptığı dış politika analizinde araştırma konusu olan devletin; liderinin kişisel özelliklerine, hükümetinin politikalarını etkileyen kurumsal, bürokratik ve kanuni sınırlılıklara, iç politika gerekliliklerine ve kültürüne bakmalıdır.⁸² Bu şekilde yapılacak olan dış politika analizinde görüldüğü gibi kültür ayrı bir alan olarak ele alınmıştır. Ancak toplumsal etkileşim nedeniyle incelenecek olan diğer alanlarda da kültürün dolaylı bir etkisi vardır. Bu nedenle siyasal kültürün analiz çıktılarında ağırlıklı bir etkiye sahip olacağı söylenebilir. Ancak bununla birlikte ulusal ya da uluslararası sistemde olayların gerçekleştiği döneme ait bazı dış etmenlerinde etkili

⁷⁸ Stephen Chilton, "Defining Political Culture", *The Western Political Quarterly*, C. 41, S. 3, 1988, s. 419.

⁷⁹ Duffield, "Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism", s. 771-772.

⁸⁰ Jing-Dong Yuan, "Culture Matters: Chinese Approaches to Arms Control and Disarmament", *Contemporary Security Policy*, C.19, S.1 s.87.

⁸¹ Rima Berns-McGown, "Political Culture, Not Values", *International Journal*, C. 60, S. 2, 2005, s. 342-343.

⁸² Valeria M. Hudson, *Culture&Foreign Policy*, Kolorado 1997, s.5-6.

olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin Almanların tarihinde yer alan Yahudi soykırımı dönemin lideri olan Hitlerin kişisel özelliklerinin bir yansıması olabilir. Ancak bazı araştırmacılar tarafından zaman zaman kamuoyunda dillendirildiği gibi Yahudi nüfusu Avrupa kıtasından Filistin’e göçe zorlayacak gizli bir anlaşma sonucu gerçekleşmiş de olabilir. Bu nedenle siyasal kültür yaklaşımı ile ele alınan araştırma sorusunda kültür haricinde etkisi olabilecek dış etmenlerde irdelenmelidir. Çünkü bu bakış açısı araştırma çıktılarının yorumlanmasında yanılgıya düşülmesini büyük oranda önleyecektir.

Sonuç olarak; siyasal kültür, bir devletin tarihsel süreci içerisinde cereyan eden siyasi temelli tutum ve eylemlerinin, kültür ve davranış arasındaki ilişki bağlamında incelenmesi ve söz konusu bu ilişki dışında etkisi olabilecek özne veya durumların irdelenmesi sonucu devletin siyasal olarak genel davranış biçiminin ortaya konulmasıdır.

1.1.3.3.2. Askeri Kültür

Askeri kültür yaklaşımı kurumsal kültür yaklaşımının özel bir şeklidir.⁸³ Kurumsal kültür ise “Bir kurumda var olan ve yeni gelenlere öğretilen ortak kurallar ve değerler bütünü”⁸⁴ şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanıma kültür çalışmalarının genel bilgisiyle bakıldığında askeri kültür çalışmalarında incelenecek olan öznenin ordu olduğu çıkarımına ulaşılmaktadır. Bu doğrultuda askeri kültür ise ordunun tarihsel süreç içerisinde yapmış olduğu fiil ve tutumlarının bir araya gelerek oluşturduğu sistematik bütündür.

Askeri kültür yaklaşımının öznesi olan orduya yakından bakıldığında üyeler arası etkileşim, üyeler ve üye olmayanlar arası etkileşim ve devlet sınırları içerisindeki diğer kurumlarla olan etkileşim olmak üzere üç katmanlı bir etkileşim içerisinde olduğu görülmektedir.⁸⁵ Söz konusu bu etkileşimler her devletin kendine

⁸³ Peter H. Wilson, “Defining Military Culture”, *The Journal of Military History*, C. 72, S. 1, 2008, s. 11.

⁸⁴ Tamer Kılıç, “Kurum Kültürü: Bir Kamu Kuruluşunda Mevcut ve Arzulanan Kurum Kültürü Üzerine Bir Araştırma”, *Toros Üniversitesi İktisadi, İdari, Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.4, 2015, s.59 - (Kaynak Gösterilen Eser-Vechio, R., (1988), *Organizational Behavior*, NY, USA, Printice-Hall Inc.)

⁸⁵ Wilson, “Defining Military Culture”, s. 16.

has iç dinamiklerinden dolayı farklı şekilde gerçekleşebilir. Bu nedenle farklı devletler üzerine yapılacak olan her askeri kültür çalışmasında yeniden incelenmesi gereken önemli değişkenlerdir. Çünkü çalışma içerisinde orduyla etkileşimi olan diğer öznelerinde incelenmesi araştırma sonucunda elde edilecek çıktıların doğruluğuna katkı sağlayacaktır.

Ordunun etkileşimde bulunduğu özneler dışında askeri kültüre etki edebilecek nitelikte olan kaynaklarda vardır. Bunlar: Askeri işlere ayrılan para miktarındaki artış ve azalışlar, askeri görevlerde kullanılabilecek teknolojik ürünlerin geliştirilmesi ve askeri personelin eğitimi olmak üzere üç tanedir.⁸⁶ Bu kaynakların zaman içerisindeki değişimi, araştırma konusu olan devletin askeri kültüründe de bazı değişimlere neden olabilir. Ancak burada asıl önemli olan husus bu kaynakların askeri kültüre etkisinin her devlette farklı oranlarda yansıyacağına göz önünde bulundurulması gerekliliğidir. Örneğin A devletinin askeri kültürü düşmanca sınır ihlallerine sert bir şekilde karşılık vermesine neden olacak niteliktedir. Ancak dönemsel olarak yaşadığı ekonomik sıkıntılar veya askeri teknolojileri takip edememesi nedeniyle ordusunun nitelikleri zayıflayabilir. Bu nedenle askeri kültürünün tersine hareket edebilir. Ya da tam aksine B devleti gibi parası, askeri teknolojisi ve eğitilmiş askeri personeli olmamasına rağmen ülke topraklarını korumak için topyekûn olarak elinde olan her türlü imkanı seferber ederek karşılık verebilir. Bu nedenle söz konusu kaynaklardaki değişimin askeri kültüre etkisi her devlet için ayrı ayrı belirlenmelidir.

Askeri kültür yaklaşımı görüldüğü gibi her devlet için bütün değişkenlerin tek tek incelendiği araştırmacı açısından çok fazla emek isteyen bir yaklaşım türüdür. Peki bu emeğe karşılık ulaştığı çıkarımlar doğru mudur? Bu sorunun cevabı Jeffrey W. Legro tarafından yapılan bir karşılaştırmalı analizle ortaya konulmaktadır. Legro çalışmasında kurumsal kültür yaklaşımını(askeri kültür), friksiyonu, güvenlik ikilemini ve geleneksel kurumsal yaklaşımı seçtiği örnek olayları tahmin edebilme yetileri üzerinden karşılaştırmaktadır. Legro'nun yaptığı bu çalışmanın anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak amacıyla karşılaştırılan yaklaşımların kısaca tanımlanması gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda kurumsal kültür yaklaşımına bakıldığında, kurumsal

⁸⁶ *Age*, s.35-37

kültürü, orduların ve dolayısıyla devletlerin davranışlarına etki eden bireyüstü özellikler olarak tanımladığı görülmektedir. Bu nedenle kurumsal kültür incelendiğinde gerçekleşecek olayların tahmin edilebileceğini savunmaktadır.⁸⁷ Aynı şekilde geleneksel kurumsal yaklaşım da gerçekleşecek olayların tahmin edilebileceğini kabul etmektedir. Ancak kurumsal kültüre bakılarak değil, benzer yapıdaki kurumların benzer ilgi ve davranışları olacağı kabulüyle yapısal bir inceleme ile tahmin edilebileceğini savunmaktadır.⁸⁸

Friksiyon ya da Savaşın sisi olarak bilinen yaklaşımda ise en çok kabul gören teori Calusewitz'in savaş teorisidir. Teoriye göre olayların önceden tahmin edilmesi mümkün değildir ve savaş ortamı bilinmezliklerden oluşur.⁸⁹ Çünkü friksiyon düşman kuvvetlerden, dostça eylemlerden veya çevre faktörlerinden kaynaklanabilir.⁹⁰

John H. Herz tarafından tanımlanmış olan güvenlik ikilemi ise bir devletin kendini savunmak için göstermiş olduğu girişimlerin diğer devletleri güvensizleştireceğini ve bu durumun ilerleyen süreçte devletler arasında silahlanma yarışına veya fiili güç kullanımına neden olacağını savunmaktadır. Bu nedenle savaş gibi beklenmeyen durumlarla karşılaşılmasını doğal kabul etmektedir.⁹¹ Legro söz konusu bütün bu yaklaşımlarla yaptığı çalışma neticesinde ise aşağıdaki tabloyu hazırlamıştır.

⁸⁷ Age, s.116.

⁸⁸ Age, s.114.

⁸⁹ Jeffrey W. Legro, "Military Culture and Inadvertent Escalation in World War II" *International Security*, C. 18, S.4, 1994, s.111.

⁹⁰ Philip Lere, "Fog, friction, and logistics", U.S Army, 2017
https://www.army.mil/article/185864/fog_friction_and_logistics Erişim Tarihi: 10.01 2020

⁹¹ Legro, "Military Culture and Inadvertent Escalation in World War II", s.113.

Tablo 1.1: Yaklaşımların Örnek Olaylar Hakkındaki Öngörülleri ve Gerçekte Olan Gelişmeler

A Summary of the Cases. Does Theory Predict Inadvertence?					
	Friction	Security Dilemma	Traditional Organization Theory	Organizational Culture	Actual Outcome
SUBMARINE WARFARE					
U.K. <i>Oxely</i> accident	?	?	Yes	Yes	Yes
U.K. <i>Bremen</i> non-accident	No	No	Yes	No	No
Germany	No	No	Yes	Yes	Yes
STRATEGIC BOMBING					
U.K.	Yes	No	Yes	Yes	Yes
Germany	Yes	No	Yes	No	No
CHEMICAL WARFARE					
U.K.	Yes	Yes	Yes	No	No
Germany	Yes	Yes	Yes	No	No

Kaynak: Legro, (1994:139).

Tablo 1.1'e bakıldığında friksiyon ve güvenlik ikileminin mevcut durumu bilinemezlik olarak tanımlaması nedeniyle bazı olaylarda ön görülerinin gerçekleşen durumla uyuşmasının rastlantısal olduğu düşünülmektedir. Geleneksel kurumsal yaklaşım ise kurumların yapısı incelenerek olayların öngörülebileceğini söylemesine rağmen yedi örnek olaydan sadece üçü hakkındaki ön görüşü gerçekleşen olayla örtüşmektedir. Ancak kurumsal kültür yaklaşımına bakıldığında yedi olayın yedisinde de öngörüsü ile gerçekleşen durum örtüşmektedir. Bu nedenle kurumsal kültür yaklaşımının(askeri kültür) olayların seyrini öngörmeye daha başarılı olduğu düşünülmektedir.

1.1.3.3.3. Ekonomi Kültürü

Tarihsel sürece bakıldığında ekonominin çeşitli şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Ancak genel olarak ekonomi, "sınırlı kaynaklarla sınırsız gereksinmelerini karşılama sorunu ile karşı karşıya olan bir kişinin ya da toplumun tatmin düzeyini en yükseğe erişirmesinin yollarını arayan"⁹² bilim olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma bakıldığında var olan kaynakların miktarı değişmeyeceğine göre kişiyi veya toplumu en yüksek derecede tatmin etmenin yollarının değişebilir nitelikte olduğu söylenebilir. Söz konusu bu yolları bulmaya çalışan ekonomistler uzun bir süre salt ekonomik veriler dışındaki verileri

⁹² Zeynel Dinler, *İktisada giriş*, Bursa 2014, s.7.

kullanmaktan kaçınmışlardır. Ancak marjinal fayda ekolünün 1870’li yıllarda ortaya çıkması ekonomistlerin bu tutumlarında bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü bu ekolün savunduğu, doğada var olan kısıtlı kaynaklarla bireylerin maksimum fayda arayışında olduğu düşüncesi kabul görmeye başlamıştır. Bu kabul nedeniyle ekonomik yapıları insan davranışlarının dolayısıyla kültürün şekillendirebileceği düşüncesi de ekonomistlerin çalışma alanlarına girmiştir.⁹³

Peki kültür ekonominin yapılarını nasıl şekillendiriyor? Bu sorunun cevabı Bengt-Åke Lundvall ve Björn Johnson tarafından yapılan ‘Learning Economy’ adlı çalışmanın çıktılarıyla verilebilir. Lundvall ve Johnson’a göre ekonomiler firma ve piyasa olmak üzere iki temel yapıdan oluşmaktadır ve bu yapılar özellikle post-fordizm döneminden sonra öğrenmeye dayalı olarak şekillenmiştir.⁹⁴ Bu yapılardan piyasa da bilgi alışkanlıklar, kurallar ve iletişim yoluyla öğrenilir; firmalarda ise çalışanlararası, departmanlararası ve dâhil olunan organizasyonlar üzerinden ekonomi bilgisi öğrenilir.⁹⁵ Bu yapılardaki bilgiyi öğrenen ve öğreten öznenin yani insan topluluğunun sahip olduğu kültür hem firmalardaki hem de piyasalardaki ekonomik yapıları şekillendirmektedir. Ancak kültürün devletlerarasında farklılık gösteren bir özellik olmasından dolayı ekonomik yapılar ve anlayışlar her devlette farklılık göstermektedir. Bu farklılıklara bir devletin ekonomi kültürü denilebilir.

Ekonomi kültürü, ekonomi ile alakalı “kültürel mirasın, tarihsel deneyimlerin ve güncel koşulların birleşme noktası”⁹⁶ şeklinde tanımlanmaktadır. Bir devlet söz konusu bu bileşenleri analiz ederek hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yaptığı veya yapacağı faaliyetlerin kendi ulusu tarafından desteklenip desteklenmeyeceğini görebilir. Çünkü herhangi bir politikanın vatandaşlar tarafından meşru görülebilmesi için turnusol özelliği olan ekonomi kültüründen geçmesi gerekir.⁹⁷ Ekonomi kültürünün bu özelliğini somutlaştırmak mahiyetinde son zamanlarda yaşanan Avrupa Birliği ülkelerinin Suriyeli mültecileri ülkelere almak istememeleri ile gelişen süreç örnek verilebilir. Söz konusu bu krizde Avrupa Birliği(AB) ülkeleri

⁹³ Peter Gatrel. “Economic Culture, Economic Policy and Economic Growth in Russia, 1861-1914.” *Cahiers Du Monde Russe*, C. 36, S.1, 1995, s.37. ,

⁹⁴ Björn Johnson., “The Learning Economy.” *The Learning Economy and the Economics of Hope*, Bengt-Åke Lundvall(Ed.), New York 2016, s.109

⁹⁵ Age, s.129.

⁹⁶ Paul Egon Rohrich, “Economic Culture and Foreign Policy: The Cognitive Analysis of Economic Policy Making”, *International Organization*, C. 41, S.1,1987, s.92,

⁹⁷ Age, s.70.

neden mültecileri kabul etmiyor sorusunun cevabı araştırıldığında Avrupa Birliği Komisyonuna bağlı Eurobarometer tarafından 28.080 Avrupa Birliği vatandaşıyla yapılan ankete ulaşılmıştır. Bu ankete göre katılımcıların %56'sı göçmenlerin ülkelerindeki refah düzeyini olumsuz etkileyeceği düşüncesindedir.⁹⁸ Toplumun çoğunluğunun sahip olduğu bu düşüncenin sadece bu döneme ait olmadığı, geçmişten gelen bir alt yapısının olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda AB ülkelerinin tarihine bakıldığında kendi çıkarlarını maksimize etmek için yüzyıllarca sömürge politikası yürüten ve diğer ülkelerden ekonomik olarak avantajlı bir konuma sahip olabilmek için Avrupa Birliği adıyla bir ekonomi birliği oluşturan ülkeler topluluğu görülmektedir. Bu tarihi bilgiler ışığında AB ülkelerinin ekonomi kültürünün insani kaygılardan uzak ve kendi çıkarlarını önceleyen bir nitelikte olduğu söylenebilir. Böylece söz konusu ankete yansıyan sonuçlarla AB ülkelerinin ekonomi kültürünün aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği hükümetleri, vatandaşlarının ekonomi kültürlerinin aksine bir karar almaktan kaçınmaktadırlar. Çünkü bu yönde alınan bir karar iç politikada kendi geleceklerini olumsuz etkileyecektir.

AB örneğinde olduğu gibi devletlerin fiil ve tutumlarının şekillenmesinde ekonomi kültürleri önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle bir devletin ulusal güvenlik kültürünü tespit etmek için ekonomi kültüründen faydalanılabilir.

1.1.4. Ulusal Güvenlik Kültürü: Genel Değerlendirme

Ulusal güvenlik kültürünün kavramsal çerçevesi oluşturulurken kuramsal süreç içerisindeki gelişimi, devletlerin ya da güvenlik kurumlarının davranışlarını ön görmek için nasıl kullanıldığı ve kavramsal analizi olmak üzere üç katmanlı bir inceleme yapılmıştır. Şimdi ise bu katmanlara bütünleştirici bir açıdan bakılarak ulusal güvenlik kültürü kavramının genel çerçevesi oluşturulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda ulusal güvenlik kültürünün kuramsal sürecine bakıldığında realizm, davranışsalcılık ve pozitivizm kuramlarının nedensellik; idealizm, neoliberalizm, neorealizm kuramlarının yorumlayıcı; post pozitivist kuramın ise eleştirel bir anlayışla ulusal güvenlik kültürü çalışmaları yaptığı görülmektedir. Ancak incelenen

⁹⁸ Eurobarometer, *Integration of Immigrants in the European Union*, 2018, s.:71, file:///C:/Users/wn8/Downloads/ebs_469_en.pdf Erişim:10.03.2020

olayları çok yönlü ya da dış etkiye açık olarak gören idealizm, neoliberalizm, neorealizm ve post pozitivist kuramların ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına daha fazla önem verdiği düşünülmektedir. Çünkü realizm, davranışsalcılık ve pozitivizm kuramları ulusal güvenlik kültürü gibi niteliksel bir verinin yerine doğa bilimlerinde olduğu gibi niceliksel verilere daha fazla önem vermektedir. Bu nedenle literatürde hangi kuramsal tarafın baskın olduğuyla alakalı olarak ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına verilen önem artmış ya da azalmıştır.

Kuramsal çalışmaların etkisiyle literatürdeki konumu şekillenen ulusal güvenlik kültürü genel olarak üç şekilde çalışılmaktadır. Bunlar; (1) bir öngörüye ulaşmak amacıyla ulusal güvenlik kültürünün devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarına etkisini inceleyen çalışmalar, (2) incelenen olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkisinin anlaşılmasına yardımcı olması amacıyla ulusal güvenlik kültürünün kullanıldığı çalışmalar ve (3) ulusal güvenlik kültürünün nasıl oluştuğunu inceleyen çalışmalardır. Bu tez çalışmasında ise ulusal güvenlik kültürü ile istihbarat kavramları arasındaki ilişkiselliği somutlaştırabilmek amacıyla öncelikle ABD'nin ulusal güvenlik kültürü tespit edilmeye çalışılacaktır. Daha sonra ise tespit edilen ulusal güvenlik kültürünün ABD'nin istihbarat faaliyetlerine etkisi ve bu faaliyetlerin öngörülmesinde kullanılabilirliği incelenecektir. Bu nedenle tez içerisinde ulusal güvenlik kültürünün öncelikle üçüncü daha sonra ise birinci çalışma sistematığında işleneceği ifade edilmiştir. Bu şekilde tezin ulusal güvenlik kültürü çalışmaları içerisindeki konumu belirlendikten sonra devletlerin ve güvenlik kurumlarının davranışlarının ön görülmesinde ulusal güvenlik kültürünün nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ise devletlerin ya da güvenlik kurumlarının yöneticileri yani karar alıcıların içerisinde yetiştikleri ulusal güvenlik kültürü ile örtüşen kararlar alacağı bilgisiyle bu tür çalışmaların yapıldığı ve literatürde de geniş bir yer edindiği görülmüştür. Ayrıca ulusal güvenlik kültürünün çalışmalarının ön görme yetisinin yapısal etmenler üzerinden yapılan çalışmalara göre daha fazla olduğu tespit edilmiştir.

Ulusal güvenlik kültürünün literatürdeki yeri belirlendikten sonra kavramsal olarak analizine geçilmiştir. Bu kapsamda ilk olarak ulusal güvenlik kültürü kavramının terminolojisi incelenmiştir. Ulus, güvenlik ve kültür kavramları üzerinden yapılan bu inceleme neticesinde ulusal güvenlik kültürü ile ilgili dört temel

çıkarıma ulaşılmıştır. Bunlar, (1)devlet düzeyinde çalışılması gereken; (2)askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörlerde meydana gelen gelişmelerle oluşan; (3)bu gelişmelerin anlamlandırılmasında söz konusu devletin sahip olduğu gücün önemli olduğu; (4)tarihsel süreçte yaşanan olayların ve coğrafya'nın etkisiyle oluşmasıdır. Bu çıkarımlar doğrultusunda ulusal güvenlik kültürü kavramının coğrafya, tarihsel travmalar ve uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olunan yer olmak üzere üç temel unsurun etkisiyle şekillendiği düşüncesi ortaya konulmuştur. Bu kapsamda söz konusu unsurların ulusal güvenlik kültürüne etkisi ayrı ayrı incelenmiş ve örneklerle somutlaştırılmıştır. Ancak bu etkiler üzerinden bir devletin ulusal güvenlik kültürü çalışılırken nasıl çalışılması gerektiği ile ilgili bir belirsizliğin olduğu görülmüştür. Ulusal güvenlik kültürü literatüründe de birçok çalışma olmasına rağmen bu durum aydınlatılmamıştır. Bu nedenle güvenlik gereksinimlerinin en çok meydana geldiği sektörlerden esinlenilerek, diğer sektörlerin özelliklerini de kapsaması nedeniyle siyasal, askeri ve ekonomi kültürleri ulusal güvenlik kültürünün temel bileşenleri olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda ulusal güvenlik kültürünün şekillenmesini etkileyen unsurların siyasal, askeri, ekonomi kültürleri bağlamında ayrı ayrı incelenmesi ve bu inceleme neticesinde yapılan çıkarımlarla ulusal güvenlik kültürünün belirlenmesi bir yöntem olarak önerilmiştir.

Buraya kadar ele alınan bilgilere bakıldığında ulusal güvenlik kültürünü birkaç cümle ile tanımlayabilmek oldukça zordur. Ancak toparlayıcı mahiyette; ulusal güvenlik kültürü, bir devletin tarihi boyunca güvenliğini sağlama amacıyla göstermiş olduğu fiil ve tutumlarının siyasal, askeri, ekonomi kültürleri bağlamında incelenmesiyle gelecekteki fiil ve tutumlarının tahmin edilebilmesini sağlayan hem bir veri hem de bir çalışma şekli olarak ifade edilebilir.

1.2. İSTİHBARAT

‘İstihbarat kurumlarının faaliyetlerinin şekillenmesinde ulusal güvenlik kültürünün rolü nedir?’ sorusunu cevaplayabilmek için istihbarat kurumlarını, işin doğasındaki gizlilik nedeniyle tam anlamıyla olmasa bile olabildiğince çok tanımak gerekir. Bu

nedenle bu bölümde istihbaratın ne olduğu, istihbarat kurumlarının çalışma prensiplerini ifade eden istihbarat çarkı ve istihbarat türleri incelenecektir.

1.2.1. İstihbarat Nedir?

İstihbarat, Türkçe sözlük anlamıyla “yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyumlar”⁹⁹ olarak tanımlanırken İngilizce karşılığı olan intelligence kelimesi ise “başta düşman ülkelerin hükümetleri olmak üzere diğer ülkelerin hükümetleri hakkındaki gizli bilgiyi ya da bu bilgileri toplamak için uğraşan bir grup insanı”¹⁰⁰ ifade etmektedir. Ancak günümüzde faaliyetlerini sürdüren istihbarat kurumlarının kuruluş kanunları ve yayınlamış oldukları faaliyet raporları incelendiğinde sözlük anlamı da dahil olmak üzere çok daha geniş bir alanı kapsadıkları görülmektedir. Bu nedenle literatüre bakıldığında istihbarat’ın birçok tanımın yapılmış olmasına rağmen güncel gelişmeleri tam anlamıyla yansıtmadıkları düşünülmektedir. Çünkü istihbarat faaliyetleri güncel ihtiyaçlara göre canlı bir organizma gibi sürekli gelişmekte ve dönüşmektedir. Bu nedenle sahada faaliyet gösteren farklı devletlere ait istihbarat kurumlarının kendilerini nasıl tanımladıklarını görmek daha güncel ve tutarlı bir tanıma ulaşılmasına yardımcı olacaktır. Bu kapsamda Central Intelligence Agency(CIA-Amerika Birleşik Devletleri), Secret Intelligence Service(MI6-İngiltere) ve Rus Dış İstihbarat Servisi(SVR)’nin kendilerini tanımlarken özellikle vurguladıkları yönleri dikkate alınarak güncel istihbarat anlayışı hakkında genel bir tanıma ulaşılmaya çalışılacaktır.

CIA, devlet başkanının yönlendirmeleriyle istihbarat toplayıp, analiz etmekte ve örtülü operasyonlar yapmaktadır. CIA bu faaliyetleriyle, ABD’nin ulusal güvenliğine yönelmiş olan tehditleri engellemeye ve ulusal güvenliği sağlamaya yardımcı olacak sırları korumaya çalışmaktadır.¹⁰¹ MI6’in, görev ve yetkileri ise kanunlarla belirlenmekle birlikte başbakanın belirlediği öncelikler doğrultusunda İngiltere halkını, ekonomisini ve çıkarlarını ülke dışından gelecek tehditlere karşı

⁹⁹ Türk Dil Kurumu, “istihbarat” <https://sozluk.gov.tr/> Erişim:28.04.2020

¹⁰⁰Cambridge Dictionary, “intelligence”

<https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/intelligence> Erişim: 28.04.2020

¹⁰¹Central Intelligence Agency, “About CIA” <https://www.cia.gov/about-cia/cia-vision-mission-values> Erişim: 29.04.2020

korumakla sorumludur.¹⁰² SVR ise, üst düzey Rus yetkililere siyasi, ekonomik, askeri, bilimsel ve çevresel konularda karar verebilmeleri için gerekli istihbaratın sağlanması ve Rusya Federasyonunun güvenlik politikalarının başarılı bir şekilde uygulanmasına elverişli koşulların oluşturulmasıyla görevlidir.¹⁰³ Bu kurumların özelliklerine ve istihbarat literatüründeki mevcut bilgilere bütünlleştirici bir açıdan bakıldığında, ‘istihbarat, yetki ve sorumlulukları kanunlarla belirlenen kurumlar tarafından, devlet başkanının yönlendirmeleriyle ihtiyaç duyulan alanlarda toplanan, analiz edilen ve yayımlanan bilgiler doğrultusunda ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları sağlamak amacıyla sahada yürütülen faaliyetlerin bütünüdür’ şeklinde tanımlanabilir.

İstihbarat kavramının ulaşılan bu tanımına bakıldığında istihbarat kurumlarının temel amaçlarının ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları sağlamak olduğu görülmektedir. Ulusal güvenlik ve ulusal çıkar kavramlarının karşıladığı anlam ise öznenin bakış açısına göre farklı olabilir. Örneğin A devletinin ulusal güvenliğini sağlayan ve ulusal çıkarlarıyla örtüşen bir gelişme B devletinin ulusal güvenliğine ve çıkarlarına bir tehdit olabilir. Söz konusu bu kavramların içeriklerinin devletten devlete farklılık göstermesinin en belirgin nedeni her devletin, güvenlik problemlerini algılama, anlama ve tanımlamalarına etki eden¹⁰⁴ ve ulusal çıkarlarının köşe taşlarını oluşturan kendilerine has kültürleridir. Bu nedenle istihbarat kurumlarının faaliyetlerinde kültürün önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

1.2.2. İstihbarat Çarkı

İstihbarat kurumları içerisinde bulundukları yönetim kültürü nedeniyle devletten devlete farklılıklar göstermekle birlikte genel olarak ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları sağlamaya yönelik her türlü gelişmeye karşı anlık refleksler gösterebilecek canlı organizmalar gibi çalışmaktadırlar. Bu nedenle istihbarat faaliyetleri belirli kalıplara sıkıştırılamaz. Ancak olağanüstü şartlar haricinde genel olarak uygulanan ve literatürde istihbarat çarkı olarak adlandırılan bir çalışma prensipleri vardır. Hem

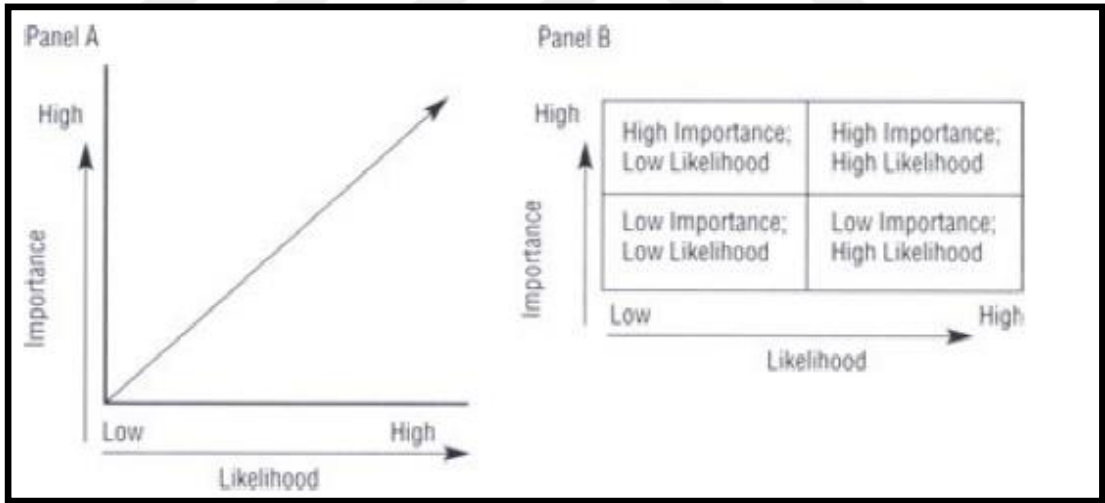
¹⁰² Secret Intelligence Service, “About Us” <https://www.sis.gov.uk/about-us.html> Erişim:29.04.2020

¹⁰³ Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Servisi, “Today SVR” http://svr.gov.ru/svr_today/celi.htm Erişim:29.04.2020

¹⁰⁴ Yuan , *Culture Matters: Chinese Approaches to Arms Control and Disarmament*, s.85.

istihbarat kurumları arasında¹⁰⁵ hem de bu alanda çalışan bilim adamlarının yaklaşımlarında¹⁰⁶ farklılıklar vardır. Ancak istihbarat çarkı genel olarak (1)ihtiyaçların belirlenmesi, (2)toplama, (3)analiz ve (4)yayımlanma-kullanım olmak üzere dört aşamalı ve süreklilik arz eden bir döngüyü ifade etmektedir. Bu aşamaların anlaşılabilmesi için muhteviyatları sırasıyla ifade edilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda ihtiyaçların belirlenmesi aşamasına bakıldığında, sahada birçok tehdit unsuruyla karşı karşıya olan istihbarat kurumlarına hangi konuların öncelikli olduğunun açık ve net bir şekilde devlet başkanı tarafından bildirilmesi aşamasıdır. Bu aşamanın istihbarat çarkının en önemli aşaması olduğu düşünülmektedir. Çünkü bir devlet çok iyi çalışan bir istihbarat kurumuna sahip olabilir ancak yanlış yönlendirilirse ulusal güvenliği ve çıkarları sağlamaya yönelik misyonun da başarısızlıklarla karşılaşabilir. Bu denli önemli olan ihtiyaçların ne olduğunun belirlenmesi için karar alıcılar önem-olasılık yöntemini kullanabilir. Bu yöntem aşağıda grafik halinde paylaşılmıştır.

Şekil 1.2: Önem-Olasılık Grafiği

Kaynak: Lowenthal, (2009:100).

Lowenthal tarafından oluşturulan bu yöntemde ihtiyaçların belirlenmesindeki en iyi seçim yüksek önem-yüksek olasılık kesişmesinin sağlandığı özne veya

¹⁰⁵ Merve Seren, *Stratejik İstihbaratın Güvenlik Stratejileri ve Politikaları Açısından Yeri ve Önemi*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2016, s.289

¹⁰⁶ Örneğin Lowenthal analiz aşamasından önce işleme aşamasını ekliyor, yayım ve kullanım aşamalarını ayrı aşamalar olarak değerlendiriyor ve çarkın en sonuna geri bildirim aşamasını ekleyerek bir istihbarat çarkı oluşturuyor. Bknz. Mark M. Lowenthal, *İntelligence: From Secret to Policy*, Washington 2009 s.96

olayların istihbarat kurumlarına öncelikli hedef olarak belirtilmesidir.¹⁰⁷ Çünkü istihbarat kurumları bu şekilde daha verimli çalışabilirler.

İstihbarat kurumlarının teşkilat yapılarındaki görev dağılımı sayesinde her birim kendi alanında dost-düşman ve benzeri bir ayırım yapmaksızın aralıksız olarak toplama faaliyetlerini yürütmektedirler. Ancak ihtiyaçların belirlenmesiyle toplama faaliyetlerine bir odak noktası oluşturulmaktadır.¹⁰⁸ Bu odak doğrultusunda çalışan istihbarat kurumlarının teknolojik gelişmeleri satın alma güçleri, üretebilme kapasiteleri ve kurumsal kültürleri nedeniyle aralarında yöntem farklılıkları olabilir. Ancak toplama aşamasında uygulanan yöntemler genel olarak açık kaynaklar üzerinden toplama(OSINT), saha personeli aracılığıyla toplama(HUMINT) ve teknik araçlarla toplama(TECHINT) olmak üzere üç ana kısımdan oluşur. Bu ana kısımlara sırasıyla baktığımızda açık kaynaklar üzerinden toplama yöntemi gazete, dergi, kütüphane, radyo-televizyon yayınları, internet, kurumların yayınlamış olduğu raporlar, videolar, grafikler v.b herkesin ulaşabileceği ancak istihbarat içerikli verileri toplayabilmek için önemli bir uzmanlık gerektiren ve günümüzde toplama aşamasında %80-90 oranında verilerin sağlandığı yöntemdir.¹⁰⁹ Saha personeliyle toplama yöntemi ise (1)diğer devletlerle kurulan diplomatik ilişkiler sonucu diplomatik dokunulmazlık sağlayan kurumlara yerleştirilen personeller tarafından ya da (2)diplomatik bir kimlik dışında farklı bir kimlikle (akademisyen, iş adamı, turist...) çalışan personel tarafından bilgi, belge, fotoğraf v.b. toplanmasıdır.¹¹⁰ Üçüncü yöntem olan teknik araçlarla toplama yöntemi ise iletişim cihazları ve elektronik cihazlardaki sinyaller aracılığıyla toplama(SIGINT); fotoğraflar, radar sensörleri, lazerler ve elektro optik aygıtlarla görüntü toplama(IMINT); görüntü toplamayla sinyal toplama yöntemlerinin dışında kalan yer tespiti ve hedefin ayırıcı özelliklerine ulaşmak için ölçüm ve iz toplama(MASINT) ve son olarak uzaktan algılama sistemleriyle elde edilen verilerle harita oluşturma ve jeodezi gibi hedefin

¹⁰⁷ Age, s.100

¹⁰⁸Bu durumu somutlaştırmak için CIA'in 1945-2009 yılları arasında yayınlamış olduğu raporlara bakıldığında soğuk savaş yıllarında öncelikli hedefin SSCB olmasına rağmen diğer devletler üzerine de istihbarat faaliyetleri yürüttükleri örnek olarak verilebilir.

<https://ekaynaklar.mkutup.gov.tr:2283/browse/us-intelligence-on-the-middle-east> Erişim:29.04.2020

¹⁰⁹ Peter Gill ve Mark Phythian, *Intelligence in an Insecure World*, Cambridge 2012, s.80

¹¹⁰ Gabriel Margolis, "The Lack of HUMINT:A Recurring Intelligence Problem", *Global Security Studies*, C.4, S.2, s.45

coğrafi özelliklerini toplama(GEOINT) olmak üzere dört alt yöntemi içermektedir.¹¹¹ Burada sayılan teknik araçlarla toplama yöntemlerine teknolojik gelişmeler neticesinde son olarak sosyal medya aracılığıyla toplama(SOCMINT) yöntemi de eklenmiştir.¹¹²

Toplama yöntemlerinde de görüldüğü gibi günümüzde teknolojik gelişmelerin etkisiyle istihbarat toplama yöntemlerinin artması sonucu büyük miktarlarda ham verilere ulaşılabilmektedir. Bu nedenle büyük miktardaki bu verilerden doğru çıkarımların yapılması gereken analiz aşaması istihbarat kurumlarının en çok zorlandığı aşama haline gelmiştir. Karşılaşılan bu zorluk nedeniyle istihbarat literatüründe birçok analiz yöntemi geliştirilmiştir.¹¹³ Bu yöntemler genel olarak toplanan verilerin kaynak güvenilirliği ve doğruluk testlerinden sonra çıkarımların yapılması aşamalarını içermektedir.

İhtiyaçlar doğrultusunda toplanan ham verilerin analiz edilmesi ve istihbari bilgilerin oluşturulmasıyla bu bilgileri talep eden kişi ve kurumlara ulaştırılması anlamına gelen yayım aşamasına geçilir. İstihbarat kurumlarından hangi kişi ve kurumların bilgi talep edebileceği kurum kanunlarında belirlenmiştir. Örneğin Türkiye'ye baktığımızda “2937 sayılı kanunun 4 üncü maddesine göre Milli İstihbarat Teşkilatı devletin milli güvenlik siyaseti ile ilgili planların hazırlanması ve yürütülmesinde; Cumhurbaşkanı, Genelkurmay Başkanı, Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile ilgili bakanlıkların istihbarat istek ve ihtiyaçlarını karşılar”¹¹⁴ şeklinde ifade edilmektedir. Analizciler tarafından yayımlanmak için hazırlanan raporların türü, kurumdan kuruma farklılık göstermekle birlikte genel olarak hızlı müdahaleyi gerektiren acil/uyarı raporları, karar alıcıların stratejik plan yapmalarına yardımcı olacak nitelikteki bilgileri içeren orta ve uzun vadeli raporlar ve karar alıcıları belirli aralıklarla bilgilendirmek için hazırlanan periyodik raporlar olmak

¹¹¹ CIA, The Work of a Nation, s.26 <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-work-of-a-nation/86402%20Factbook-low.pdf> Erişim:30.04.2020

¹¹² David Omand, Jamie Bartlett ve Carl Miller, “Introducing Social Media Intelligence(SOCMINT)”, *Intelligence and National Security*, C.27, S.6,2012, s.801.

¹¹³ Mevcut analiz yöntemleri ile ilgili detaylı bilgilere ulaşabilecek bir kaynak önerisi; Randolph H. Pherson ve Richards J. Heuer Jr, *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, Whashington 2019.

¹¹⁴ Milli İstihbarat Teşkilatı, “Merak Edilenler-Faaliyetler” https://www.mit.gov.tr/me_faaliyet.html Erişim:01.05.2020

üzere üçe ayrılır.¹¹⁵ Bu raporlar doğrultusunda edindikleri istihbari bilgileri değerlendiren karar alıcılar bu bilgileri ilerleyen zamanda kullanmak için stratejik planlarına dahil edebileceği gibi istihbarat kurumlarının operasyon birimleri dahil olmak üzere ülkenin sahip olduğu diğer operasyonel birimlere gereğinin yapılması talimatını verebilir. Karar alıcıların edilen istihbari bilgiyi nasıl kullanacağına karar vermesinden sonra yeni ihtiyaçları doğacaktır. Bu ihtiyaçların istihbarat kurumlarına bildirilmesiyle istihbarat çarkı yeniden işlemeye başlayacak ve bu şekilde aralıksız olarak devam edecektir. Ancak istihbarat çarkının işleyişi içerisinde bazı başarısızlıklarda yaşanmaktadır. Bu duruma örnek olarak 1973 Arap-İsrail savaşında, İsrail istihbarat teşkilatının, Arapların saldırıya ne zaman başlayacağı öngörüsünde yanılması verilebilir.¹¹⁶ Bu gibi durumlar, diğer istihbarat kurumlarının yanılması veya kurumun kendi başarısızlığından kaynaklanabilir ve ağır sonuçlara neden olabilir. Bu sonuçlarla karşılaşmamak için istihbarat kurumları hem istihbarat çarkının aşamalarını titizlikle işletmeli hem de yapısal reformlara açık olmalıdır.

İstihbarat kurumlarının başarısı için önemli bir yere sahip olan istihbarat çarkına bakıldığında; ihtiyaçları belirleyen devlet başkanlarının, toplama aşamasında, analiz aşamasında ve operasyonel faaliyetlerde görevli olan istihbarat personellerinin bu süreçte en belirgin aktörler olduğu görülmektedir. Bu aktörlerin fiil, tutum ve kararlarını içerisinde yetiştikleri ulusal kültürleri, kişisel özellikleri ve çalışma şartları etkileyebilir. Ancak kişisel özelliklerinin ve çalışma şartlarının etkisi “bir kurumda var olan ve yeni gelenlere öğretilen ortak kurallar ve değerler bütünü”¹¹⁷ olarak ifade edilen ve ulusal kültürden de izler barındıran kurumsal kültür tarafından baskılanacaktır. Bu nedenle istihbarat çarkının işleyişini yön veren en belirgin etkenin, söz konusu aktörlerin içerisinde yetiştikleri, dış çevre algılarını ve seçimlerini etkileyen ulusal kültürleri olduğu düşünülmektedir.¹¹⁸

¹¹⁵David Strachan Moris,” The Intelligence Cycle Corporate world”, *Understanding the Intelligence Cycle*, Mark Phythian(Ed.), New York 2013, s.126

¹¹⁶ Uri Bar-Joseph, Israel's 1973 intelligence failure, *Israel Affairs*, C.6, S.1 1999, s.11-12.

¹¹⁷ Tamer Kılıç, “Kurum Kültürü: Bir Kamu Kuruluşunda Mevcut ve Arzulanan Kurum Kültürü Üzerine Bir Araştırma”, *Toros Üniversitesi İktisadi, İdari, Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.4, 2015, s.59 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/270054>-(Eserinden alınan-Vechio, R., (1988), *Organizational Behavior*, NY, USA, Printice-Hall Inc.)

¹¹⁸Duffield, *Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism*, s. 771-772,

1.2.3. İstihbarat Türleri

Günümüzde devletlerin birbirleriyle kurdukları girift ilişkiler nedeniyle ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle devletlerin ulusal güvenlikleri ve ulusal çıkarları bireylerden, gruplardan, kurumlardan, diğer devletlerden hatta uluslararası yapının herhangi bir yerindeki değişimden etkilenebilecek bir hassasiyettedir. Bu nedenle ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları sağlamak için çalışan istihbarat kurumlarının tüm faaliyetlerini ifade edebilecek bir sınıflandırma yapmak pek mümkün değildir. Bunun sonucu olarak istihbarat literatüründe birçok farklı sınıflandırma yapılmıştır. Örneğin Fidan tarafından istihbarat türleri faaliyet alanlarına göre(güvenlik istihbaratı, dış istihbarat, askeri istihbarat, ekonomik istihbarat ve suç istihbaratı) ve toplama yöntemlerine göre(insan istihbaratı, sinyal istihbaratı, görüntü istihbaratı ve açık kaynak istihbaratı) ikiye ayrılırken,¹¹⁹ Seren tarafından seviyelerine göre(taktik istihbarat, operasyonel istihbarat ve stratejik istihbarat) ve konularına göre(siyasi istihbarat, askeri istihbarat, ekonomik istihbarat, sosyal istihbarat, coğrafi istihbarat, biyografik istihbarat, ulaşım ve iletişim istihbaratı, bilimsel ve teknik istihbarat, siber istihbarat) istihbarat olmak üzere iki farklı alt başlıktan oluşturulmuştur.¹²⁰Bu ve benzeri çalışmalardan daha güncel ve daha kapsayıcı bir sınıflandırma yapılması gerektiği düşüncesiyle istihbarat faaliyetlerine bütüncül bir açıdan bakarak yeni bir sınıflandırma yapılacaktır.

İstihbarat faaliyetlerini olabildiğince kapsamlı ve sınırlarını belirgin bir şekilde tanımlayabilmek için devletlerin güvenliğinin en çok etkilendiği dolayısıyla istihbarat kurumlarının odaklanacağı sektörlerden¹²¹ ilham alınarak siyasi istihbarat, askeri istihbarat, ekonomik istihbarat, toplumsal istihbarat ve çevresel istihbarat olmak üzere beş tür halinde sınıflandırılacaktır. Bu istihbarat türlerinin her birinde yapılan faaliyetler, (1) karar alıcılara değerlendirme yapmak için çok fazla zaman tanımayan, ani müdahale gerektiren ve daha çok savunma odaklı taktiksel istihbarat, (2)orta vadeli planların ürünü olan eylemleri içeren operasyonel istihbarat ve (3) son

¹¹⁹ Hakan Fidan, *Intelligence and Foreign Policy: A Comparison of British, American and Turkish Intelligence Systems*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999, s.11

¹²⁰ Seren, *Stratejik İstihbaratın Güvenlik Stratejileri ve Politikaları Açısından Yeri ve Önemi* s.310-355.

¹²¹ Devletlerin güvenliklerinin en çok etkilendiği sektörler Buzan'ın eserinde sayılmaktadır. Barry Buzan, *İnsanlar, Devletler & Korku*, (Çev. Emre Çıtak), İstanbul 2015, s.38.

olarak uzun vadeli bir planın kademeli olarak işlendiği ve uygulayan devleti oyun kurucu konumuna getirecek olan stratejik istihbarat olmak üzere üç farklı seviyeden oluşmaktadır.¹²²Bu şekilde yapılan istihbarat türleri sınıflandırmasının daha iyi anlaşılabilmesi için aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

Tablo 1.2: İstihbarat Türleri

İstihbarat Türleri	Hedefin Odaklanılan Özellikleri	İstihbarat Faaliyetlerinin Seviyelerine Örnekler		
		Taktiksel İstihbarat	Operasyonel İstihbarat	Stratejik İstihbarat
Siyasi İstihbarat	* Siyasi partiler * Anayasal yapı * Hükümetin iç ve dışışleri faaliyetleri * Siyasetin yönün belirlenmesinde etkili olabilecek kişi, grup ya da kurumlar * Siyasi kültür	BM toplantısının hemen öncesinde üye devletlerden birinin istenilen yönde oy kullanmayacağını öğrenilmesi ve anında ikna edilmesi	BM toplantısı yapılmadan çok önce üye devletin hangi yönde oy kullanacağını bilmesi ve istenilen yönde ikna edilmesi	Söz konusu devletin hükümetinin bizle aynı yönde karar almasının önem-maliyet ilişkisi hesaplandıktan sonra herhangi bir oylama gündemde yokken ilişkilerin geliştirilmeye çalışılması
Askeri İstihbarat	* Güvenlik güçlerinin teşkilat yapıları * Personel sayıları ve nitelikleri * Kurumların sahip olduğu silah ve lojistik kabiliyeti * Askeri hedef ve faaliyetleri * Kurumsal kültürleri (askeri kültür)	Saldırının gerçekleşeceğini son anda öğrenmek ve operasyonel birimlerce anında karşılık vermek	Saldırının gerçekleşebileceğini ön görmek ve önceden hazırlık yapmak.	Çatışmaya girmeden psikolojik harekât ve propaganda yöntemleriyle etkisiz hale getirmek.

¹²² Bureau of Justice Assistance, “Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture” <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/210681.pdf> Erişim:03.02.2020

Ekonomik İstihbarat	*Ekonomik Kaynaklar: 1-) Toplam nüfus içerisindeki iş gücüne katılabilecek kişi sayısı ve nitelikleri 2-) Enerji ve Tabi Kaynakları 3-) Bilimsel ve teknolojik üretim 4-) Gıda üretimi *Ekonomi Yönetimi: 1-) Maliye politikası, para politikası ve hazine yönetimi 2-) Kaynakların Ticari Yönetimi (İthalat, İhracat, pazarlama v.b) *Ekonomik Kültür	Solunum yoluyla bulaşan bir salgın hastalık döneminde İthal edilen cerrahi maskelere el konulmaya çalışıldığının öğrenilmesi ve anında karşılık verilmesi	Maskelerin tehlikede olduğunun ön görülmesi ve operasyonel birimlerin sevkıyata eşlik etmesi	Salgın başlamadan önce ithalatı tamamlamak ya da yerli üretim kaynaklarını salgın şartlarına hazırlıklı hale getirmek
Toplumsal İstihbarat	*Toplumu etkileme kapasitesine sahip bireylerin özellikleri *Etkili olan ulusal ya da uluslararası sivil toplum kuruluşları *Nüfusun niceliksel ve niteliksel özellikleri *Toplum içindeki ayrılıkçı gruplar (radikaller, terörist grupları) *Ulusal kültür	Toplum içerisinde radikallerin yapacakları terör eylemi gerçekleşmeden hemen önce öğrenilmiş ve anında müdahale edilmiştir.	Söz konusu terör eyleminin çok önceden haber alınarak karşı hamleler yapılması	Radikalleşmenin nedenlerinin çalışılması ve onların ılımlı hale getirilmesi ya da sonuç alınamıyorsa etkisiz hale getirilmeleri
Çevresel İstihbarat	*Coğrafi yapısı *Jeopolitik yapısı *Ulaşım ve iletişim alt yapısı *Sağlık sistemi alt yapısı *Eğitim sistemi alt yapısı	Savaş döneminde birliklerimizin ulaşım ve iletişim süreçlerine düşman unsurların saldırılmak üzere olduğu bilgisinin alınması ve anında müdahale edilmesi	Ulaşım ve iletişim süreçlerine saldırı olabileceği bilgisinin alınması ve operasyonel birimlerin süreç güvenliğini sağlaması	Ulaşım ve iletişim süreçlerinin zaaf noktalarının güçlen-dirilmesi, saldırının engellenemediği durumlar için alternatif ulaşım ve iletişim planlarının yapılarak sürecin aksamasının önlenmesi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.2.4. İstihbarat Faaliyetleri ve Dış Politika İlişkisi

İstihbarat faaliyetleri işin doğası gereği gizli olarak yürütülmektedir. Bu nedenle bazı devletler üzerine yapılan akademik çalışmalarda gerekli istihbarat raporlarına ulaşılmasında güçlükler yaşanmaktadır. Bu sorun doğrultusunda istihbarat çalışmalarına işlerlik kazandırabilmek amacıyla çeşitli öneriler sunulmuştur. Bunlardan en yaygın olanları istihbarat sürecinde yer alan karar alıcıların söylemlerinin analiz edilmesi ve istihbarat faaliyetleriyle arasındaki etkileşim nedeniyle dış politika yönelimlerine bakılmasıdır. Ancak söz konusu sorunla karşılaşıldığında dış politika yönelimlerine bakılmasının daha tutarlı çıkarımlar sağlayacağı aşikardır. Çünkü karar alıcılar söylemleriyle yanıltmayı amaçlıyor olabilir. Bunun aksine dış politika yönelimleri ise yanıltma olasılığı daha az olan somut bulgular sunmaktadır. Ayrıca istihbarat faaliyetleri ile dış politika arasında birbirini destekleyen ve birbirini etkileyen iki yönlü bir ilişkisellik olduğu literatürde kabul gören bir gerçeklik haline gelmiştir.¹²³ Bu ilişkiselliğin varlığı basit bir düşünsel süreçle dahi görülebilecek niteliktedir. Şöyle ki, söz konusu iki süreçte de etkili olan hükümet lideri düzeyindeki karar alıcıların aynı kişiler olması ve istihbarat faaliyetlerinin dış politikayı destekler nitelikte bilgiler üretmesi ilişkiselliğin varlığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Genel olarak istihbarat çalışmalarında görülen gerekli bilgi ve belgelere ulaşma güçlüğü bir devletin ulusal güvenlik kültürü üzerinden istihbarat faaliyetlerindeki yönelimi çalışılırken karşılaşılabilecek bir sorundur. Bu nedenle üzerine çalışılan devletin istihbarat raporlarına bir bütün olarak ulaşamadığı durumlarda eksik kalan kısımlar için dış politika yönelimleri üzerinden çıkarımlar yapılabilir. Bu yönelim çalışmadaki eksiklikleri gidermeyi sağlamanın yanı sıra kolaylıkla ulaşılabilir bilgiler olması nedeniyle bütün devletler üzerine yapılan çalışmalarda kullanılabilecek bir işlevselliğe sahiptir.

¹²³ Mehmet Şencan ve Murat Tınas, “İstihbarat ve Dış Politika İlişkisi: ABD İstihbarat Topluluğu İncelemesi”, *Düşünce Dünyası Türkiz*, S.54, 2020, s.141

1.2.5. Sonuç

‘İstihbarat kurumlarının faaliyetlerinin şekillenmesinde ulusal güvenlik kültürünün rolü nedir’ sorusunu cevaplayabilmek için istihbarat kurumlarını ve faaliyetlerini tanımamıza yardımcı olması amacıyla istihbaratın ne olduğu, istihbarat çarkı, istihbarat türleri ve dış politika ile ilişkisi incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde ilk olarak ‘istihbarat, yetki ve sorumlulukları kanunlarla belirlenen kurumlar tarafından, devlet başkanının yönlendirmeleriyle ihtiyaç duyulan alanlarda toplanan, analiz edilen ve yayımlanan bilgiler doğrultusunda ulusal güvenliği ve ulusal çıkarları sağlamak amacıyla sahada yürütülen faaliyetlerin bütünüdür’ şeklinde bir tanıma ulaşılmıştır. Bu tanımda belirtilen faaliyetler istihbarat kurumlarının bir nevi çalışma prensipleri olarak ifade edilebilecek istihbarat çarkı aşamalarıyla şekillenmektedir. İstihbarat çarkı ise devlet başkanı tarafından ihtiyaçların istihbarat kurumlarına bildirilmesiyle başlar. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda istihbarat kurumları, açık kaynaklar üzerinden toplama(OSINT), saha personeli aracılığıyla toplama(HUMINT) ve teknik araçlarla toplama(TECHINT) yöntemleriyle ham verileri toplar. Bu veriler doğruluk ve güvenilirlik testlerinden geçtikten sonra analiz personelleri tarafından değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda hazırlanan raporlar karar alıcılara ulaştırılır ve karar alıcıların belirlediği doğrultuda kullanılır. Bu şekilde döngü halinde tekrar eder.

İstihbarat türleri ise devletlerin güvenliklerinin en çok etkilendiği dolayısıyla istihbarat kurumlarının en çok odaklandığı sektörlerden ilham alınarak siyasi istihbarat, askeri istihbarat, ekonomik istihbarat, toplumsal istihbarat ve çevresel istihbarat olmak üzere beş tür olarak sınıflandırılmıştır. Bu türler içerisinde ise yapılan istihbarat faaliyetlerinin taktiksel istihbarat, operasyonel istihbarat ve stratejik istihbarat olmak üzere üç seviye halinde gerçekleştiği örnek olaylarla ifade edilmiştir. Böylece istihbarat kurumları ve faaliyetleri genel hatlarıyla tanımlanmaya çalışılmıştır.

İstihbarat kurumlarının faaliyetleri ile ulusal güvenlik kültürü arasındaki ilişkisellik açısından bakıldığında ise üç temel etkileşime ulaşılmıştır. Bunlar; (1)istihbarat kurumlarının temel sorumluluk alanı olan ulusal güvenliğin ve ulusal çıkarların oluşumu ile (2)istihbarat çarkında yer alan karar alıcıların dış çevre

algısının ve seçimlerinin şekillenmesinde ulusal kültürün etkili olması ve (3) istihbarat türleri tablosunda görüldüğü gibi kültürün korumak ya da saldırmak amacıyla istihbarat kurumları tarafından kullanılmasıdır. Bu bilgiler doğrultusunda kültürün hem istihbarat faaliyetlerini etkileyen hem de istihbarat faaliyetlerinde kullanılan bir unsur olduğu söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ABD’NİN ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜ

Bu bölümde ABD’nin ulusal güvenlik kültürü tarihi gelişmeler ışığında incelenecektir. Bu doğrultuda ABD tarihi üzerine yapılan ön çalışma neticesinde ülkenin uluslararası sistemde güç dağılımındaki konumunun değişimi de dikkate alınarak dört ana dönem belirlenmiştir. Bunlar; bir devlet olarak şekillendiği(1492-1783), uluslararası yapıda önemli bir güç olarak var olmaya başladığı(1783-1945), batı bloğu liderliğinin yapıldığı soğuk savaş dönemi (1945-1991) ve süper güç olarak konumlanılan soğuk savaş sonrası dönem(1991-2020)’dir. Bu dönemler içerisindeki gelişmeler siyasal, askeri ve ekonomi kültürü bağlamında incelenerek ABD’nin ulusal güvenlik kültürü tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.1. KEŞFEDİLMESİNDEN BAĞIMSIZLIĞINA KADAR OLAN DÖNEM (1492-1783)

Bu dönem içerisindeki gelişmeler incelenerek ABD’yi oluşturan ulusun kültürel kökenleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Çünkü kavramsal çerçeve bölümünden hatırlanacağı üzere ulusal güvenlik kültürü; siyasal, askeri ve ekonomi kültürü olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenlerin her biri de incelenen ulusun kültürüyle etkileşim halindedir. Bu nedenle ABD’nin ulusal güvenlik kültürünün doğru tespit edilebilmesi için ulusun kültürel kökenlerinin bilinmesi faydalı olacaktır. Bu kapsamda en somut çıkarımların yapılabileceği süreç olan keşfedilmesinden bağımsızlığına kadar olan dönemdeki gelişmeler kronolojik olarak incelenecektir.

Amerika kıtası, İspanya kralı Ferdinand ve kraliçesi Isabelle’den yeni yerler keşfetmek ve keşiflerden elde edilen zenginlikleri İspanya’ya taşımak şartıyla destek alan Cenevizli denizci Kristof Kolomb tarafından 12 Ekim 1492 tarihinde keşfedilmiştir.¹²⁴ Kolomb’un tuttuğu kayıtlara göre ekonomik anlamda birçok zenginliği barındıran bu yerde Avrupa gelenek ve göreneklerinin öğretilbileceği

¹²⁴ Andre Maurois, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, (Çev.Fuat Gökbudak), İstanbul 1945 s.18-19.

uysal karakterli insanlar yaşamaktaydı.¹²⁵ Yerlilerin bu özelliklerine karşın kıtanın zenginliklerinin cazibesine kapılan Avrupalıların saldırgan tavırları, kıtanın yerlileri ve yenileri arasında birçok çatışmanın yaşanmasına sebep olmuştur.¹²⁶ Ancak Amerika kıtasına zenginlik elde etmek isteyenlerin dışında farklı amaçlarla gelenler de olmuştur. Bunlara örnek olarak püritenler verilebilir.

Püritenlerin hikâyesi, 1517 yılında Martin Luther'in öncülüğünde ortaya çıkan Protestanlık mezhebi ile Katolik mezhebi arasında yaşanan çatışmayla başlamıştır.¹²⁷ Bu çatışma sonucunda Avrupa ülkeleri, Katolik kilisesine ve Protestan kilisesine bağlı olan ülkeler olarak ikiye ayrılmışlardır. Bu ayrımında İngiltere, Protestan mezhebini kabul etmiştir. Ancak incilin öğretilerini daha yakından takip etmek isteyen bir grup İngiliz, İngiltere'nin hala devam eden eski uygulamalar nedeniyle Protestanlık mezhebinin öğretilerine uygun bir yer olmadığını iddia etmiştir. Bu düşüncelerinden dolayı söz konusu gruba, yobaz ve tutucu anlamına gelen püriten lakabı takılmıştır. Komşuları tarafından alay konusu olan ve hükümet tarafından cezalandırılan Püritenler, bu baskılardan kaçış yolları aramışlardır. Bu amaçla Amerika kıtasında dinlerini rahatça yaşayabilecekleri bir yer olarak Massachusetts kolonisini kurmuşlardır.¹²⁸

Amerika kıtasına zenginlikleri sebebiyle gelenlere bakıldığında ise birçok devletin bu amaçla faaliyetler yürüttüğü görülmektedir. Ancak sahip oldukları gücün etkisiyle 1524 yılında kaptan Giovanni da Verrazzano'nun öncülüğünde Fransa¹²⁹ ve 1607 yılında Virginia şirketi adına sefere çıkan Cristopher Newport'un kıtaya ulaşmasıyla İngiltere¹³⁰, kurmaya başladıkları koloniler sayesinde kıtanın en belirgin varlık gösteren ülkeleri haline gelmişlerdir. Kolonileşmeyle ortaya çıkan bu rekabet iki devleti daha fazla koloniye sahip olabilme düşüncesiyle 1756-1763 yılları

¹²⁵ James West Davidson, *Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, (Çev.Can Evren Topaktaş), İstanbul 2017,s.37.

¹²⁶ James Truslow Adams, *Amerika Tarihi-Başlangıcından Bugüne Kadar*, (Çev.Ziya Yamaç),İstanbul 1943 s.4.

¹²⁷ Bu çatışmanın tarafların kısaca şöyle tanımlanabilir.

- Protestanlık Mezhebi: Hristiyanlığın tek kaynağının İncil olduğunu savunmaktadır.

- Katolik Mezhebi: İncilin yanı sıra kilisenin görüşlerinin de Hristiyanlığa kaynaklık ettiğini savunmaktadır.

¹²⁸ Davidson, *Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*,s.55-67.

¹²⁹ Encyclopedia Britannica, " Giovanni da Verrazzano"

<https://www.britannica.com/biography/Giovanni-da-Verrazzano> Erişim:15.01.2020

¹³⁰ Allan Nervins ve Henry Steele Commager, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, (Çev.Halil İnalcık) 1961,s.9.

arasında gerçekleşen yedi yıl savaşlarında karşı karşıya getirmiştir.¹³¹ Bu savaşın sonucunda İngiltere Fransa'nın Amerika kıtasındaki bazı kolonileri de dahil olmak üzere bir çok kolonisini ele geçirmiştir.

İngiltere yedi yıl savaşlarında büyük bir zafer kazanmıştır. Ancak ulusal gelirinin 72 milyon pound olduğu yıllarda 61.2 milyon poundluk bir borç yükü altına girmiştir.¹³² İngiltere bu borçları karşılayabilmek için çeşitli yöntemlerle kaynak oluşturmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Amerika'daki kolonilerinden elde ettiği gelirini artıracak ekonomik düzenlemelerde yapmıştır. Bu düzenlemeler için çıkarılan yasalar; İthal edilen şeker, şeker kamışı, şarap, kahve, çivit, ipek ve basma kumaşın yanı sıra ihraç edilen kahve ve yenibahara vergiler getiren 'şeker yasası(1764)',¹³³ sahip oldukları zengin kaynaklar ve yüksek üretim kapasiteleri nedeniyle ticaretin çok hareketli olduğu kolonilerde nakit sıkıntısı yaşanmasına rağmen kolonilerin kendi paralarını oluşturmaları alışverişte karışıklıklara sebebiyet verir düşüncesiyle geçerli olacak tek para biriminin Strelin olmasını düzenleyen 'para yasası(1764)',¹³⁴ Tahvil, lisans, sertifika iskambil kartları desensiz kağıt dahil olmak üzere bütün kağıtlara vergiler getiren 'damga yasası(1765)',¹³⁵ savaş döneminde olduğu gibi savaş sonrasında da vergilerin toplanmasına yardımcı olmak ve kolonilerin güvenliğini sağlamak için kıtada kalan İngiliz askerlerinin ihtiyaçlarının koloniler tarafından karşılanması gerektiğini düzenleyen 'konaklama yasası(1765)',¹³⁶ vergiye tabi olan ürünlerin sayısını artıran ve vergi miktarlarını detaylı olarak belirleyen 'Townshend yasası(1767)',¹³⁷ koloniler için önemli bir ürün olan çayın sadece İngiltere'deki politikacılara yakınlığıyla bilinen East India şirketi

¹³¹ Matt Schumann ve Karl W. Schweizer, *The Seven Years War: A Transatlantic History*, New York 2008, s.7

¹³² J. F. Wright, "British Government Borrowing in Wartime 1750-1815" *The Economic History Review*, C. 52, S.2, 1999), s. 356.

¹³³ Richard J. Trethewey, "The Economic Burden of the Sugar Act", *SAGE journals*, C.13, S.1,1969 s.64.

¹³⁴ Jack P. Greene ve Richard M. Jellison, "The Currency Act of 1764 in Imperial-Colonial Relations", *The William and Mary Quarterly*, C.18, S.4, 1961, s. 485-488.

¹³⁵ Stefani Kunze, "Stamp Act of 1765, The First Amendment Encyclopedia", <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1035/stamp-act-of-1765> Erişim:15.04.2020

¹³⁶ Hyun Wu Lee, *Living with the Redcoats: Anglo-American Opposition to the Quartering Act 1756-1776*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Virginia Üniversitesi Polytechnic Entitüsü, Virginia 2008 s.2

¹³⁷ Yale Law School, "Great Britain:Parliament-The Townshend Act", https://avalon.law.yale.edu/18th_century/townsend_act_1767.asp Erişim:15.05.2020

tarafından alınıp satılabileceğini düzenleyen ‘Çay yasası(1773)’¹³⁸ olmak üzere altı tanedir. Bu yasaların oluşturduğu ekonomik baskılara koloniler ilk başlarda barışçıl protestolarla karşılık vermiştir. Ancak bu barışçıl protestoların savaşa doğru evrilmesinde iki önemli olay etkili olmuştur. Bunlardan ilki vergilerin toplanmasını sağlamak için bölgede bulunan İngiliz askerlerine kartopu atan bir grup protestocuya askerlerin silahla karşılık vermesiyle gerçekleşen Boston katliamıdır(1770).İkincisi ise çay yasasını protesto etmek için East India şirketine ait gemideki çayların denize atıldığı Boston çay partisi protestosu sonucu İngiltere yönetiminin cezalandırıcı mahiyette yasalar çıkarmasıdır. Bu olaylardan sonra siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı birbirinden farklı olan¹³⁹ New York, New Jersey, New Hampshire, Massachusetts, Maryland, Delaware, Connecticut, North Carolina, Pennsylvania, Rhode Island, South Carolina, Virginia ve Georgia olmak üzere on üç koloni İngiltere’ye karşı birleşmiştir. Bu birleşmeyle İngiltere’ye karşı bir bağımsızlık savaşı yürütölmeye başlanmıştır. 4 Temmuz 1776 tarihinde Bağımsızlık Bildirgesinin yayınlanması ile zirveye ulaşan savaş kolonilerin zaferiyle 1783 yılında imzalanan Paris antlaşmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁴⁰

İngiltere’nin baskıcı yönetim anlayışı karşısında birleşerek bağımsızlığını kazanan bu on üç koloni aynı zaman da ABD’nin ulusal güvenlik kültürünün de temellerini oluşturmaktadır. Çünkü ulusal güvenlik kültürünün siyasal, askeri ve ekonomi kültürü bileşenlerini etkileyen ABD ulusunun kültürel kökenleri bu kolonilere dayanmaktadır. Bu öneminden dolayı kolonileri daha iyi tanıyabilmek amacıyla aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

¹³⁸ Max Farrand, “The Taxation of Tea 1767-1773”, *The American Historical Review*, C.3, S.2, 1898, s.269.

¹³⁹ Rick K. Wilson, “Constraints on Cooperative Behavior in the U.S. Continental Congresses:1774-1789”, <http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/handle/10535/162> Erişim:15.05.2020

¹⁴⁰ Stephen McCullough, “Imperial and Expansionism in American History”, *A Social, Political and Cultural Encyclopedia and Document Collection*, Chris J. Magoc ve David Bernstein(Ed.) California 2016, s.59

Tablo 2. 1: Kolonilerin Kurucuları ve Kuruluş Amaçları

EKONOMİK AMAÇLARLA KURULAN KOLONİLER	DİN VE DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ AMAÇLARIYLA KURULAN KOLONİLER
1-)VİRGİNİA: Virginia şirketinde yönetim kurulu üyeliği yapan John Smith tarafından kurulmuştur.¹⁴¹ 2-)NEW HAMPSHİRE: John Mason ve Locania şirketinin yönetiminde olan insanlar tarafından kurulmuştur.¹⁴² 3-)DELAWARE: Yeni İsveç Şirketine çalışan Peter Minuit tarafından kurulmuştur.¹⁴³ 4-)GEORGİA: 1733 yılında James Oglethorpe tarafından ekonomik ve askeri amaçlı olarak kurulmuştur.¹⁴⁴ 5-)NEW YORK Sırasıyla Fransız, Hollandalı ve İngiliz Kaşiflerin seferleri sonucunda kurulmuştur.¹⁴⁵ 6-)NORTH CAROLİNA İngiliz Asker Sir Walter Raleigh tarafından İngiltere adına çıktığı seferde kurmuştur.¹⁴⁶ 7-)SOUTH CAROLİNA İspanyol Kaşif Lucas Vázquez de Ayllón tarafından ispanya adına çıktığı seferde kurulmuştur.¹⁴⁷ 8-)NEW JERSEY İngiliz Kaşif Henry Hudson Tarafından İngiltere adına çıktığı seferde kurulmuştur.¹⁴⁸	1-)MASSACHUSETTS:İngiltere’de mezhepsel olarak baskılardan uzaklaşarak inançlarını daha rahat yaşayabilmek için gelen püritenler tarafından kurulmuştur.¹⁴⁹ 2-)MARYLAND: İngiltere Dış İşleri Bakanlığından istifa eden George Calvet tarafından din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması ilkesi üzerine kurulmuştur. Zamanla Katolikler için bir sığınak haline gelmiştir.¹⁵⁰ 3-)RHODE ISLAND: Yerli Amerikalıların topraklarına el konulmasına karşı çıkan ve dini özgürlük anlayışı olarak püritenlerle anlaşamayan Roger Williams öncülüğünde kurulmuştur.¹⁵¹ 4-)CONNECTİCUT: Massachusetts’de Oy kullanma hakkının kilise tarafından belirlenen kişilere verilemesine karşı çıkan Thomas Hooker öncülüğünde kurulmuştur.¹⁵² 5-)PENNSLAVANİA: İngiltere’deki mezhep çatışmalarından uzaklaşarak herkesin dinini özgürce yaşayabileceği bir yer hayaliyle William Penn tarafından kurulmuştur.¹⁵³

¹⁴¹- Virginia kolonisini kurduğu bilgisinin edinildiği kaynak: Encyclopedia Britannica, “John Smith”, <https://www.britannica.com/biography/John-Smith-British-explorer> Erişim Tarihi:20.10.2019

-Virginia şirketinde yönetim kurulu üyesi olduğu bilgisinin edinildiği kaynak:Historic Jamestowne Visitor Center, “John Smith”, <https://historicjamestowne.org/history/pocahontas/john-smith/> Erişim:20.10.2019

¹⁴² -John Mason’un kurucu olduğu bilgisinin edinildiği kaynak:

Columbia Encyclopedia, “John Mason”, <https://www.encyclopedia.com/people/history/us-history-biographies/john-mason-military-commander> Erişim 20.10.2019

-Locania Şirketinin kurulumdaki rolünün bilgisi: Martin Kelly, “Learn About to New Hampshire Colony”, <https://www.thoughtco.com/new-hampshire-colony-103873> Erişim:20.10.2019

¹⁴³ Encyclopedia Britannica, “Native American History and Colonialism”, <https://www.britannica.com/topic/New-Sweden-Company> Erişim:20.10.2019

¹⁴⁴Georgia Government, “Georgia History”,<https://georgia.gov/georgia-history> Erişim:20.10.2019

¹⁴⁵New York Department of Economic Development, “New York History Timeline”, <https://www.iloveny.com/things-to-do/history/timeline/> Erişim:20.10.2019

¹⁴⁶Secretary of State Elaine F.Marshall, “North Carolina History”,https://www.sosnc.gov/divisions/publications/kids_page_history Erişim:20.10.2019

¹⁴⁷Donald O. Bushman ve John J. Winberry, “South Carolina”, <https://www.britannica.com/place/South-Carolina> Erişim:20.10.2019

¹⁴⁸New Jersey Hükümeti, “A Short History of New Jersey”, https://nj.gov/nj/about/history/short_history.html Erişim:20.10.2019

¹⁴⁹Davidson, *Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, s.55-67

¹⁵⁰Martin Kelly, “The Lords Baltimore:Establishing Religious Freedom”, <https://www.thoughtco.com/lord-baltimore-104356> Erişim:20.10.2019

¹⁵¹Rhode Island Hükümeti, “Historical Information”,<https://www.ri.gov/facts/history.php> Erişim:20.10.2019

Tablo 2.1'e bakıldığında ABD'nin kuruluşunda etkili olan kolonilerin beş tanesinin din ve düşünce özgürlüğü, sekiz tanesinin de ekonomik çıkar arayışlarıyla oluşturulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda ABD'yi kuran ulusun kültürel kökenlerinde özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı olmak üzere iki temel özelliğin olduğu söylenebilir.

2.2. BAĞIMSIZLIKTAN SOĞUK SAVAŞA KADAR OLAN DÖNEM(1783-1945)

Bu dönem içerisindeki gelişmelere bakıldığında ulusun kültürel kökenlerinden gelen özgürlük ve ekonomik çıkar arayışının geniş bir tabana yayılarak ABD'nin ulusal güvenlik kültürü haline geldiği görülmektedir. Bu çıkarımı somut bir şekilde ortaya koyabilmek amacıyla siyasal, askeri ve ekonomi kültürü bağlamında gelişmeler incelenecektir. Bu kapsamda döneme siyasal kültür açısından bakıldığında bağımsızlık sonrası kolonilerin kıtanın özelliklerine uygun bir devlet yapısı oluşturabilmek amacıyla çeşitli toplantılar yaptığı görülmektedir. Bu toplantılar neticesinde federal bir cumhuriyet biçiminde tasarlanan Amerika Birleşik Devletlerinin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini belirleyen anayasa metni(1788)¹⁵⁴ oluşturulmuştur.

Anayasanın belirlemiş olduğu doğrultuda yapılan seçimlerde bağımsızlık savaşı döneminde başarılı bir asker olarak adını duyuran George Washington 1789 yılında ABD'nin ilk başkanı olmuştur. Bu seçim sürecinde bağımsızlık savaşından yeni çıkan ABD toplumunda fikir ayrılıklarının az olması sebebiyle siyasi partilerin kurulmasına ihtiyaç duyulmamıştır. Bu nedenle adaylar üzerinden seçim yapılmıştır. Ancak George Washington'un kabinesinde hazine bakanı olarak görev yapan Aleksander Hamilton'ın 1791 yılında merkeziyetçi özelliği ön planda olan federalist

¹⁵² Society of the Descendants of the Founders of Hartford, "Reverend Thomas Hooker,Hartford Founder", <https://www.foundersofhartford.org/the-founders/reverend-thomas-hooker/> Erişim:20.10.2019

¹⁵³ Willard Milller ve Carol Lewis Thompson, "Pennsylvania" <https://www.britannica.com/place/Pennsylvania-state> Erişim:20.10.2019

¹⁵⁴ United State Senate, "Constitution of United State", https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm Erişim Tarihi:15.05.2020

partiyi kurması¹⁵⁵ fikir ayrılıklarının yavaş yavaş oluşmaya başladığını göstermektedir. Bu ayrılığın temelinde devlet yönetiminin özgürlüğü esas alması gerektiği düşüncesi ve ekonomik çıkar için eyaletlerin sınırlandırılabilceği düşüncesi vardır. Bu şekilde oluşan siyasi yapıda ekonomik çıkarı önemli gören düşünceyi federalist parti temsil etmiştir. Özgürlüğün önemli olduğu düşüncesini ise Washington'ın kabinesinde dışışleri bakanı olarak göre yapan Thomas Jefferson tarafından 1799 yılında kurulan demokratik-cumhuriyetçi parti temsil etmeye başlamıştır.¹⁵⁶ Bu partiler kısa bir süre sonra iç siyasetteki dengeler nedeniyle kapanmıştır. Ancak genel hatlarıyla demokratik-cumhuriyetçi parti ile aynı tarafta olan demokrat parti(1848)¹⁵⁷ ve federalist parti ile aynı tarafta olan cumhuriyetçi partinin(1854)¹⁵⁸ kurulmasıyla söz konusu düşüncelerin temsili devam etmiştir. Bu nedenle ABD'nin siyasi kültürünün özgürlük ve ekonomik çıkar arayışıyla şekillendiği söylenebilir.

ABD'nin bu dönemine ekonomi kültürü açısından bakıldığında bu anlamda bir devletin en somut tutumlarının görülebileceği birçok ekonomik krizin yaşandığı görülmektedir. Bu krizler kronolojik sırayla incelenerek ulusal güvenlik kültürüne etkisi anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda literatüre bakıldığında ABD tarihinin ilk ekonomik krizinin 1792'de olduğu görülmektedir. Bu krize 1791 yılında kurulan ülkenin ilk ulusal bankası olan Bank of United State neden olmuştur. Şöyle ki, bankanın verdiğı likidite ilk başlarda piyasada büyük bir hareketlilik sağlamıştır. Ancak bankanın piyasaya sağladığı likidite akışının istikrarlı olmaması nedeniyle borsada oluşan balon etkisi krize neden olmuştur.¹⁵⁹ Aşağıda tablo halinde paylaşılan veriler incelendiğinde borsa işlem hacminde ve işlem sayısında 1791-1792 yıllarında ani bir artış devamında ise ani bir azalış olduğu görülmektedir.

¹⁵⁵ Yonatan Eyal, *The Young America Movement and the Transformation of Democratic Party 1828-1861*, Cambridge 2007, s.17

¹⁵⁶ Scott Christopher Miller, "Never Did I see So Universal a Frenzy: The Panic of 1791 and the Republicanization of Philadelphia", *The Pennsylvania Magazine of History and Biography*, C.142, S. 1, 2018, s.8

¹⁵⁷ Democratic Party, "About the Democratic Party", <https://democrats.org/who-we-are/about-the-democratic-party/> Erişim:16.05.2020

¹⁵⁸ Melanie Susan Gustafson, *Women and the Republican Party 1854-1924*, Illinois 2001, s.1

¹⁵⁹ David J.Cowen, "The First Bank of the United State and the Securities Market Crash of 1792", *The Journal of Economic History*, C.60, S.4, 2000, s.1042.

Tablo 2.2: 1790-1800 Yılları Arasında ABD'nin Menkul Kıymetler Piyasalarında İşlem Hacmi ve İşlem Sayısı

<i>Year</i>	<i>Total Volume of Trades (\$)</i>	<i>Total No. of Trades</i>
1790	447,857.92	246
1791	7,846,219.00	5,566
1792	7,171,626.47	7,077
1793	2,593,669.39	2,556
1794	1,936,077.64	2,074
1795	2,224,321.83	3,228
1796	1,585,086.93	2,108
1797	1,080,420.78	1,247
1798	1,061,315.79	950
1799	1,019,449.19	1,069
1800	2,970,559.22	2,186

Kaynak: Sylla, Wright ve Cowen, (2009:66).

Yıkıcı etkileri tablo 2.2’de görülen 1792 krizinden sonra 1819 yılında bir kriz daha yaşanmıştır. Bu krize 1812 yılında İngiltere ile ABD arasında beyaz sarayın İngiliz askerleri tarafından yakılmasına¹⁶⁰ kadar tırmanan şiddetli bir savaş neden olmuştur. Çünkü iki yıl süren bu savaşta taraflar birbirlerine üstünlük kuramamışlardır. Ancak bu süreçte ABD’nin bankacılık sistemi olumsuz etkilenmiş, gümrük vergilerinin düşürülmesi nedeniyle iç piyasadaki üreticiler zarar görmüş ve dış borcunda artmasıyla birlikte 1819 krizi meydana gelmiştir.¹⁶¹

ABD’nin kuruluş yıllarından itibaren Avrupalı devletlerle yaşamış olduğu sıkıntılara 1812 savaşı ve devamında yaşanan 1819 ekonomik krizi tecrübesinin de eklenmesiyle dönemin başkanı James Monroe tarafından 1823 yılında bir güvenlik politikası oluşturulmuştur. Sonraki yıllarda Monroe doktrini olarak adlandırılan bu politikaya göre, Avrupalı devletler tarafından Amerika kıtasının herhangi bir yerinde mevcut yapıyı bozacak yeni bir kolonileştirme girişimi düşmanca bir tavır olarak

¹⁶⁰ United State Senate, “ Burning of Washington, 1814”

https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/generic/August_Burning_Washington.htm

Erişim:19.05.2020

¹⁶¹ Robert M. Blackson, “Pennsylvania Banks and the Panic of 1819: A Reinterpretation”, *Journal of the Early Republic*, C.9, S.3, 1989, s.335-336.

algılanacak ve gereği yapılacaktır.¹⁶² Amerika kıtasının bahsedilen dönemdeki siyasi yapısı aşağıdaki haritada görülebilir

Şekil 2.1: Bağımsızlık Savaşlarından Sonra Amerika Kıtası(1826)

Kaynak: Uçarol, (1995:257).

Monroe doktrini doğrultusunda ABD'nin dışarıdan gelecek tehditlere karşı güvenliğini nasıl sağlayacağını yol haritası belirlenmiştir. Ancak ekonomide istikrar arayışları bir türlü sonuç vermemiştir. Hatta dönemin başkanı olan Andrew Jackson'ın yanlış para politikası ve mali düzenlemeleri nedeniyle bankalar kaynak yönetiminde sıkıntı yaşamaya başlamıştır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak 1837 yılında bir ekonomik kriz daha yaşanmıştır.¹⁶³ Bu krizin olumsuz etkilerini silebilmek için ABD yönetimi yeni pazarlar bulabilmek amacıyla saldırgan bir dış

¹⁶² White House, "James Monroe was the fifth President of the United States (1817–1825) and the last President from the Founding Fathers", <https://www.whitehouse.gov/about-the-white-house/presidents/james-monroe/> Erişim:20.05.2020

¹⁶³ John C. Quinn, *Panics: A History of American Financial Crises 1837-1907*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, South Dakota Üniversitesi, South Dakota 2012, s.15-19.

politika izlemeye başlamıştır. Bu politikalara örnek olarak 1853 yılında Komodor Matthew Perry komutasındaki bir filonun Japonya'ya düzenlediği sefer verilebilir. Bu seferde Perry, Japon İmparatoruna ABD ile ticari ilişkiler kurmayı reddetmeye devam etmesi halinde savaş açılacağına dair bir mektup iletmiştir. Bu mektuptan sonra 1854 yılında imzalanan Yokohama antlaşması ile ticari ilişkiler başlamıştır.¹⁶⁴ Buna benzer yöntemlerle yeni pazarların oluşturulmasının yanı sıra Kaliforniya'da(1849) ve Avustralya'da(1851) altın rezervlerinin bulunması 1837 krizinin izlerinin silinmesinde önemli katkıları olmuştur. Ancak bu altın rezervlerinin piyasaya da balon etkisi oluşturması nedeniyle 1857 yılında yeni bir ekonomik kriz yaşanmıştır.¹⁶⁵

Buraya kadar bahsedilen 1792, 1819, 1837 ve 1857 ekonomik krizleri ABD toplumundaki fikirsel ayrılıkların derinleşmesine neden olmuştur. Bu nedenle 1860 yılında yapılan seçimlere dört aday katılmıştır. Ancak ne seçimi kazanan Abraham Lincoln(Cumhuriyetçi) ne de en yakın rakibi Stephen A. Douglas(Demokrat) güney eyaletleri tarafından tam anlamıyla desteklenmemiştir.¹⁶⁶ Çünkü her iki adayda güney eyaletleri tarafından tarımsal faaliyetler için önemli bir kaynak olarak görülen köleciliğin kaldırılması gerektiği propagandasını yapmışlardır. Güney ve kuzey eyaletleri arasında kölecilik temelinde başlayan bu ayrışma; petrol kaynaklarına sahip olma isteği, demografik farklılıklar, ekonomik istikrarsızlıklar ve anokrasiyle giderek artmıştır.¹⁶⁷ Bu ayrışmanın sonucunda 1861-1865 yılları arasında süren bir iç savaş yaşanmıştır. Kuzey eyaletlerinin zaferiyle sonuçlanan bu savaşta güney eyaletleri Amerika Birleşik Devletleri olarak bir çatı altında yaşamaya ve köleliği kaldırmaya ikna edilmiştir.¹⁶⁸

İç savaşın sona ermesiyle birlikte eyaletler arasındaki ekonomik ilişkiler artmıştır. Bu durum üretimin, özellikle de eyaletler arasında ulaşımı sağlayan demir

¹⁶⁴ Barış Özdal ve Kutay Karaca, *Diplomasi Tarihi 1*, Bursa 2018,s.516

¹⁶⁵ Quinn, *Panics:A History of American Financial Crises 1837-1907*, s.31-33

¹⁶⁶ Davidson, *Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, s.212.

¹⁶⁷ Jeffrey Dixon, "What Causes Civil Wars? Integrating Quantitative Research Findings", *International Studies Review*, C.11, S.4, 2009,s.731 .

¹⁶⁸ James McPherson, "A Brief Overview of the American Civil War"

, <https://www.battlefields.org/learn/articles/brief-overview-american-civil-war> Erişim:16.05.2020

yolu yapım işlerinin artmasına neden olmuştur. Üretilen bu ürünleri alan müşterilerin borçlarını vadesinde ödeyememesi nedeniyle 1873 yılında iç savaş sonrası ilk ekonomik kriz yaşanmıştır.¹⁶⁹ Bu krizin etkileriyle bankacılık sisteminin kaynak yönetiminde başarısızlığa uğraması 1893 krizinin yaşanmasına neden olmuştur.¹⁷⁰ 1893 krizinin etkilerinin silinmeye başlandığı dönemde tröst şirketlerinin faaliyetleri nedeniyle 1907 yılında bankacılık sistemi kaynaklı bir kriz daha yaşanmıştır. Bankacılık sistemi kaynaklı bu krizleri önleyebilmek için 1913 yılında Federal Rezerv Sistemi(FED) kurulmuştur.¹⁷¹ FED'in kurulmasıyla geçmiş yıllara nazaran ekonomide istikrar büyük ölçüde sağlamıştır.

FED ile sağlanan istikrar dönemine kadar olan ekonomik krizlere bakıldığında farklı nedenlerle oluşmasına rağmen ülke üzerinde yıkıcı etkileri olduğu aşikârdır. Bu etkilerin ABD'nin kuruluşundan itibaren sık sık yaşanmasıyla ekonomi konusunun ulusal bir travmaya dönüştüğü düşünülmektedir. Çünkü söz konusu kriz süreçlerine bakıldığında fiktisel ayrılıkların derinleşmesi gibi sosyal hayat üzerindeki beklenen yıkıcı etkisinin yanı sıra iç savaş tetiklemesi ve hükümetin Japonya'ya karşı saldırgan bir tutuma girmesine neden olması gibi beklenmeyen aşırı reflexler oluşturduğu da görülmektedir. Bu doğrultuda ekonomik çıkar arayışının dönem içerisindeki ulusal güvenlik kültüründe önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

ABD'nin bu dönemine askeri kültür açısından bakıldığında ise ordunun bir devlet anlayışına kavuştuğu iç savaş sonrası süreçteki gelişmelerin bu anlamda daha tutarlı bilgiler vereceği düşünülmektedir. Bu nedenle söz konusu dönem içerisinde gerçekleşen Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı süreci incelenecektir. Bu kapsamda Birinci Dünya Savaşı sürecine bakıldığında 28 Haziran 1914 tarihinde Avusturya-Macaristan Veliahtı Franz Ferdinand'ın Sırp asıllı Gavrilo Princip tarafından öldürülmesiyle başladığı görülmektedir. Bu şekilde başlayan savaş mevcut şartlardan memnun olmayan diğer devletlerin katılımıyla bir dünya savaşına dönüşmüştür. ABD ise bu savaşta yer alan ülkelerle ekonomik ilişkilerine devam

¹⁶⁹ John A. Dove, "Financial markets, fiscal constraints, and municipal debt: lessons and evidence from the panic of 1873", *Journal of Institutional Economics*, C.10, S.1, 2014, s.74-75.

¹⁷⁰ Alexander D. Noyes, "The Banks and the Panic of 1893", *Political Science Quarterly*, C. 9, S.1, 1894, S.12.

¹⁷¹ Jon R. Moen ve Ellis W. Tallman, "The Panic of 1907", https://www.federalreservehistory.org/essays/panic_of_1907, Erişim:15.05.2020

etmek ve çıkarlarına zarar verilmemesi şartıyla tarafsız olacağını 4 ağustos 1914 tarihinde ilan etmiştir.¹⁷²

Birinci Dünya Savaşında çatışmaların iyice arttığı süreçte İngiltere, yiyecek ve diğer malzemelerin Almanya'ya ulaşmasını engellemek için denizler üzerinden abluka uygulamaya başlamıştır. İngiltere'nin güçlü donanmasını yenerek ablukayı kıramayan Almanya 1917 yılında farklı bir taktikle karşı saldırı düzenlemiştir. Bu saldırıda 105 operasyonel denizaltıyla İngiltere'ye giden her dört ticari gemiden biri batırılmıştır.¹⁷³ Bu saldırı sonucunda ABD ürünlerinin lojistiği için önemli bir alan olan açık denizler emniyetli halini kaybetmiştir. Bu nedenle ABD'nin İngiltere yanında savaşa girmesi ihtimalini değerlendiren Almanya, Meksika'ya yanında yer alması şartıyla ABD ile yaptığı savaşta kaybettiği New Mexico, Teksas ve Arizona'yı tekrar kazanabileceği vaadinde bulunduğu bir telgraf göndermiştir.¹⁷⁴ Dışişleri Bakanı Arthur Zimmerman tarafından yazılan şifreli bu telgrafın kodlarının çözülmesiyle dönemin ABD başkanı Woodrow Wilson'ın savaşa girme kararı netleşmiştir. Wilson bu kararını mecliste açıklarken Almanya tarafından; ticaret gemilerinin, toprak bütünlüğünün ve tarafsızlığını ilan eden Belçika'ya götürülen insani yardım gemilerinin hedef alındığı ön bilgisini vermiştir. Bu bilgilerden sonra söz konusu savaşın insanlığa karşı bir savaş halini aldığını ve bu nedenle savaşmanın kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁵ Bu ifadeler etrafında yapılan uzun bir konuşma sonucunda ikna edilen kongrenin onayıyla Nisan 1917'de ABD Birinci Dünya Savaşına katılmıştır.

Buraya kadar ele alınan bilgiler doğrultusunda ABD'nin Birinci Dünya Savaşı sürecine bakıldığında; tarafsız kalınmasının ön şartında ve açık denizlerdeki gelişmelerle başlayan savaşa girme sürecinde ekonominin temel unsur olduğu görülmektedir. Bununla birlikte başkan Wilson'ın savaş kararına kongreden onay almak için yaptığı konuşmada insanlığın kurtuluşu için bu savaşa girildiği vurgusunu

¹⁷² Woodrow Wilson, "Proclamation of Neutrality by the President of the United States of America", *The American Journal of International Law*, C.9, S.1, 1915, s. 110-114.

¹⁷³ İngiltere ve Almanya arasında yaşanan açık deniz savaşlarıyla ilgili bilgiler bu eserden alıntılanmıştır. Sinan Topuz, *Modern Deniz Harbini ve Denizler için Mücadeleyi Anlamak*, Ankara 2016, s.162-163.

¹⁷⁴ National Archives, "The Zimmermann Telegram", <https://www.archives.gov/education/lessons/zimmermann> Erişim:20.02.2020

¹⁷⁵ Mitchell Yockelson, "America Enters the Great War" <https://www.archives.gov/publications/prologue/2017/spring/wwi-america-enters> Erişim 20.05.2020

yapması ulusal kökenlerden gelen özgürlüğün siyasi bir söylem olarak kullanılmaya başlandığını göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşı süreci incelenmeye devam edildiğinde dönemin şartlarına göre güçlü bir ülke olan ABD'nin savaşa girmesinden kısa bir süre sonra müttefiki olan itilaf devletleri lehine savaşın sonuçlandığı görülmektedir. Bu durumdan en çok faydalanan ise ABD olmuştur. Çünkü savaşın merkezi konumunda olan Avrupa kıtasındaki ülkeler üretim kapasitelerini büyük oranda kaybetmişlerdir.¹⁷⁶ Bu nedenle daha geniş bir piyasada alıcı bulan ABD ürünlerine talep artmıştır. Talep artışının ABD ekonomisine yaptığı olumlu etki aşağıdaki tabloda paylaşılan karşılaştırmalı verilerde görülebilir.

Tablo 2.3:1929 Yılında Başlıca Sanayileşmiş Ülkelerin Ekonomik Göstergeleri

Ülke	Ülke GSYİH / ABD GSYİH (%)	Altın Rezerv/Ülke GSYİH (%)	İhracat/Ülke GSYİH (%)	İthalat/Ülke GSYİH (%)	İthalat/Altın Rezerv (%)
ABD	100,0	4,1	5,0	4,0	102,5
İngiltere	23,6	2,7	14,7	22,4	12,0
Fransa	17,3	10,5	11,1	12,8	82,0
Almanya	18,5	3,6	17,0	16,9	21,3

Kaynak: Kaykusuz, (2014:160).

Tablo 2.3'e bakıldığında ABD ekonomisinin diğer ülkelere göre hızla büyüdüğü görülmektedir. Bu büyümenin doğal sonucu olarak vatandaşların kişisel gelirinde de artış olmuştur. Bu gelir artışını değerlendirmek isteyen ABD vatandaşlarının büyük bir çoğunluğunun borsayı tercih etmesi nedeniyle borsada bir balon etkisi oluşmaya başlamıştır.Bu balon etkisinin boyutu aşağıdaki tablonun verileri sayesinde net bir şekilde görülmektedir.

¹⁷⁶ Abdulkadir Buluş ve Esra Kabaklarlı, "1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması", *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, C.10, S.19,Konya 2010,s.3

Tablo 2.4: Hisse Senedi Kurlarına İlişkin Göstergeler(1913-1932)

Yıllar	Global Gösterge	Sınai Senetler	Demiryolu	Kamu Hizmeti
1913	71	40	240	90
1921	58	47	164	68
1924	77	63	204	92
1925	95	80	238	111
1926	106	90	265	117
1927 (Haziran)	122	103	316	135
1927 (Aralık)	141	122	336	149
1928 (Haziran)	153	134	336	173
1929 (Eylül)	238	195	446	375
1930 (İlk Yarı)	175	141	364	276
1932 (Haziran)	36	30	38	64

Kaynak: Buluş ve Kabaklarlı, (2010:7).

Tablo 2.4'e bakıldığında 1929 yılında hisse senetlerinin gösterge değerlerinde ani bir artış ve sonraki yıllarda ise ani bir azalış görülmektedir. Bu ani değişimler sonucunda finansal kaynaklar yönetilememiş ve ekonomik bir krize dönüşmüştür. Bu durum ABD'nin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkileri nedeniyle bir domino etkisi oluşturarak küresel bir kriz halini almıştır. Böylece ABD ulusunda geçmiş yıllarda yaşanan ekonomik krizlerle oluşan travmaya bir yenisi daha eklenmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sürecine bakıldığında ise Birinci Dünya Savaşı sonucunda yenilen devletlere ağır yükümlülükler getiren antlaşmaların dayatılmasının uluslararası yapıda bir husursuzluk oluşturduğu görülmektedir. Bu şartların üzerine 1929 ekonomik krizinin etkilerinin eklenmesiyle uluslararası yapıdaki anlaşmazlık iyice artmıştır. Bu anlaşmazlıklar Almanya'nın 1 Eylül 1939 tarihinde Polonya'ya saldırmasıyla İkinci Dünya Savaşını başlatmıştır. ABD bu savaşta tarafsız olduğunu 5 Eylül 1939 tarihinde ilan etmiştir.¹⁷⁷ Ancak aktif olarak savaşta yer almamasına rağmen savaş sonrası düzenin nasıl olması gerektiğine dair görüşlerini 14 ağustos 1941 tarihinde İngiltere ile ortak olarak yayımladığı Atlantik Bildirisiyle paylaşmıştır. Hem bu bildirinin İngiltere ile ortak olarak yayımlanması

¹⁷⁷Burak Güney, 2. *Dünya Savaşında Türkiye'nin Aldığı Pasif Savunma Tedbirleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2019,s.13. (Kaynak Gösterilen Eser-Hans-Adolf Jacobsen, *1938-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı*, (Çev.İbrahim Ulus), Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1989, s.9-12)

hem de bildirinin içeriği ABD'nin tam anlamıyla tarafsız olmadığına dair önemli işaretlerdir. Bu bildirinin maddelerinde vurgulanan temel hususlar ise;

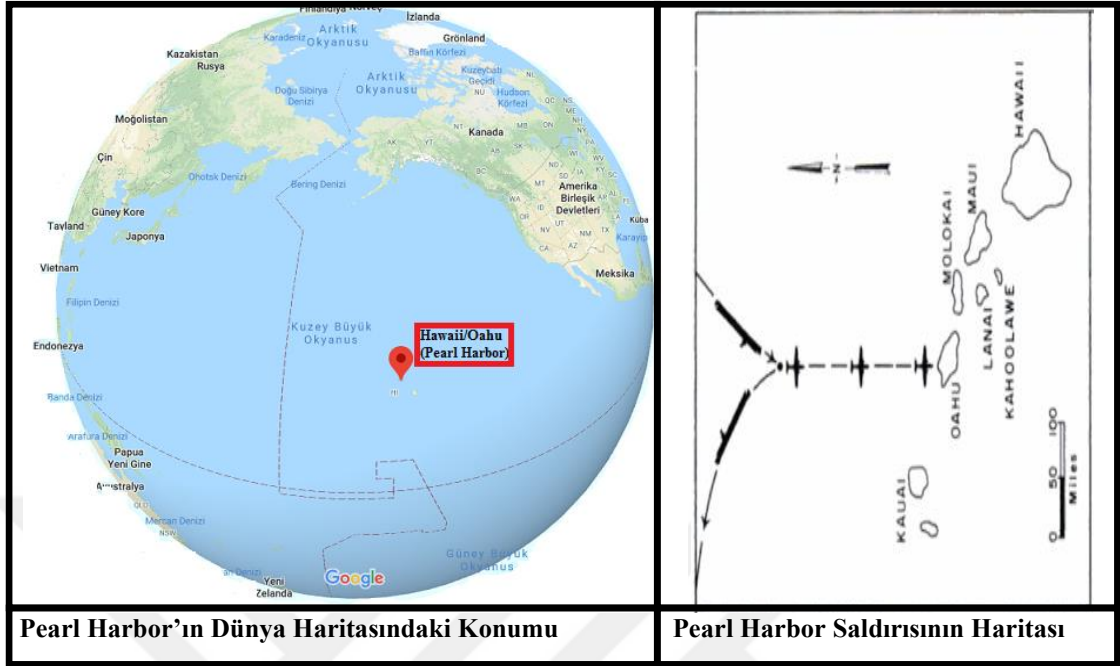
- Hiçbir devletin topraklarında genişleme olmamalıdır.
- Devletlerin mevcut sınırları ancak ilgili ulusların özgür düşünceleri doğrultusunda değiştirilmelidir.
- Bütün devletlerin yönetim şekli ulus egemenliği anlayışı üzerine kurulmalıdır.
- Devletler arasında ekonomik kalkınmayı sağlayacak işbirliği sağlanmalıdır.
- İki taraf açısından da kabul edilebilecek bir barış ortamı oluşturulmalıdır.
- Barış ortamının sürdürülebilirliğini sağlayacak kurumsal düzenlemeler yapılmalıdır.

şeklinde özetlenebilir.¹⁷⁸ ABD'nin bu bildiriye yayımladığı dönemdeki fiil ve tutumlarına bakıldığında bazılarının, kendi yayımladığı bu bildirinin muhdeviyatıyla örtüşmediği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak egemenliği altında olmayan Hawaii adalarında askeri üs bulundurması verilebilir.¹⁷⁹ Bu askeri üs konumu itibarıyla deniz ticareti için önemli bir alan olan Pasifik hakimiyetini sağlamaktadır. Bu bilgi ile birlikte Atlantik Bildirisinin maddelerine bakıldığında ekonomik çıkarların faaliyetlerde ön planda olduğu ve Birinci Dünya Savaşı sürecinde kongreyi ikna etmek için siyasi bir söylem olarak kullanılan özgürlüğün dış politik bir söylem olarak da kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Ancak bu askeri üssün ABD tarihi açısından önemi bu kadarla sınırlı değildir. Çünkü 7 Aralık 1941 tarihinde Japonya tarafından bu üsse kamikaze yöntemiyle saldırılması sonucu ABD İkinci Dünya Savaşına girmiştir. Bu askeri üssün konumuna aşağıdaki şekilde bakıldığında ABD'nin yayımlamış olduğu Atlantik Bildirisinin aksine ne kadar yayılmacı bir politika izlediği ve söz konusu adaların Pasifik hakimiyeti için önemi somut olarak görülmektedir.

¹⁷⁸ Birleşmiş Milletler, "The Yearbook United Nations 1946-1947", s.2, https://cdn.un.org/unyearbook/yun/chapter_pdf/1946-47YUN/1946-47_P1_SEC1.pdf
Erişim:01.05.2020

¹⁷⁹ Hawaii adaları 1959 yılında ABD'nin egemenliğine girmiştir. Bu konuyla alakalı detaylı bilgiye eyaletin resmi sitesinden bakılabilir. Hawaii Government, "History" <https://governor.hawaii.gov/>

Şekil 2.2: Pearl Harbour Saldırısının Harita Üzerinde Gösterimi

Kaynak: Google Maps ve Wohlstetter, (1962:7).

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı ile ilgili çıkarımlar birlikte değerlendirildiğinde ABD'nin bu dönemdeki askeri kültürünün ekonomik çıkar ve özgürlük söylemleri üzerine kurulduğu söylenebilir. Buraya kadar ele alınan siyasal, ekonomi ve askeri kültür çıktılarına bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ise hepsinin ortak noktasının özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin dönem içerisindeki ulusal güvenlik kültürünün özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı olduğu söylenebilir.

2.3. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ (1945-1991)

İkinci Dünya Savaşı sürecinden sonra uluslararası sistem ABD'nin liderliğinde batı bloğu ve SSCB'nin liderliğinde doğu bloğu olarak iki kutuplu bir yapıya dönüşmüştür. Bu iki kutup arasındaki mücadele süreci soğuk savaş dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem içerisindeki gelişmelere genel olarak bakıldığında ABD'nin ulusal güvenlik kültürünün dönüşüme uğrayarak çevreleme politikası halini aldığı görülmektedir. Bu çıkarımı somutlaştırabilmek için öncelikle çevreleme politikası incelenecektir. Bu kapsamda literatüre bakıldığında da ABD'nin Moskova

Maslahatgüzarı George Frost Kennan tarafından 22 Şubat 1946'da gizli koduyla gönderilen bir telgrafla çevreleme politikasının temellerinin oluşturulduğu görülmektedir.¹⁸⁰ Bu telgrafta Kennan öncelikle nüfuzu hızla yayılan SSCB'nin mevcut durumunu değerlendirmiş ve bu durumun ABD'nin çıkarları için büyük bir tehdit oluşturduğunu ifade etmiştir. Daha sonra ise bu tehdit karşısında yapılabileceklerle ilgili önerilerini anlatmıştır. Bu öneriler;

- ABD ulusunun iç uyumunun ve mevcut yaşam tarzının korunması
- SSCB'nin nüfuzu dışındaki ulusların SSCB'nin faaliyetleri konusunda eğitilmesi (Medya'nın tek başına yeterli olmayacağını da belirtmiştir.)
- Batı dünyasının uyumlu çalışarak güçlü bir yapı oluşturması
- SSCB'nin nüfuzunun istikrarsız yönetimlerde daha kolay yayılması nedeniyle ülkelerin mevcut rejimlerinin korunması

şeklinde özetlenebilir.¹⁸¹ Kennan, bu düşüncelerini 1947 yılında Foreign Affairs dergisinde 'X' takma adıyla yazdığı makalede kamuoyu ile de paylaşmıştır.¹⁸² Bu şekilde oluşturulmaya başlanan çevreleme politikasında temel amaç SSCB'nin nüfuzunun yayılmasını durdurmak ve zaman içerisinde çökmesini sağlamaktır.¹⁸³ Bu doğrultuda Soğuk Savaşın sonuçlarına bakıldığında ise çevreleme politikasının başarılı olduğu söylenebilir.

Buraya kadar genel hatlarıyla ele alınan çevreleme politikasının, ABD'nin ulusal güvenlik kültürü içerisindeki yerini görebilmek için dönem içerisindeki gelişmeler siyasal, askeri ve ekonomi kültürü bağlamında incelenecektir. Bu kapsamda söz konusu gelişmelere siyasal kültür açısından bakıldığında Kennan'ın önerilerinde olduğu gibi öncelikle ABD ulusunun iç uyumunu sağlamaya yönelik faaliyetler yapıldığı görülmektedir. Şöyle ki 1946 yılında geçici olarak Çalışan Sadakatini İnceleme Komisyonu(Temporary Commission on Employee Loyalty) kurulmuştur. Bu komisyon devlet kurumlarında çalışanların komünizm etkisine girip

¹⁸⁰ Halil Ercan, Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasında Çevreleme Siyaseti: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti Örnekleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2018, s.13

¹⁸¹George Washington University, The National Security Archive-Long Telegram, <https://nsarchive2.gwu.edu/coldwar/documents/episode-1/kennan.htm> Erişim:28.10.2020

¹⁸² Foreign Affairs. An American Quarterly Review. Juillet 1947, No 4; Vol. 25. New York: Council of Foreign Affairs. "The sources of Soviet conduct", auteur:M. X , p. 566-582.

¹⁸³ Kim Brinck-Johnsen, Sources of American Conduct: George Kennan and the Containment Policy Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, American University, 1995,s.60

girmediklerini inceliyordu. Bu incelemeler neticesinde 13.5 milyon kişi sorgulanmış ve 11.000'den fazla kişi işsiz kalmıştır.¹⁸⁴

Çalışan Sadakatini İnceleme Komisyonu ile devlet kurumlarındaki muhalif kişiler temizlenmiştir. Ancak komünizm ideolojisi üzerinden düşünsel olarak yayılan SSCB'nin durdurulabilmesi için bu tarz müdahalelerin yeterli olmayacağı aşikârdır. Bu nedenle Kennan'ın telgraftaki önerilerinde de belirttiği gibi çeşitli yöntemlerle eğitim çalışmaları yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan faaliyetlere örnek olarak; Amerika'nın Sesi Radyosu (Voice of America-1942) ile Özgür Avrupa Radyosu (Radio Free Europe-1951) gibi kuruluşlarla batı bloğunda yaşayanların refahından, doğu bloğu içerisinde yaşayanların ise çektikleri sıkıntılar üzerinden yapılan yayımlar;¹⁸⁵ batı bloğu içerisinde kültürel ve akademik bir birlik oluşturmak için 1946 yılında başlatılan Fulbright Bursları;¹⁸⁶ SSCB vatandaşlarına yönelik olarak Rusça yayımlanan genellikle batının özgürlüğünden bahseden Amerika dergisi¹⁸⁷ ve soğuk savaşın sonuna doğru kullanılmaya başlanılan Hollywood sinemasıyla yapılan algı yönetimleri verilebilir.¹⁸⁸ Bu faaliyetler sayesinde batı bloğu ülkelerindeki uluslar iyi ve doğru olanın kendi yaşamları olduğu konusunda eğitilirken, doğu bloğu uluslarının da birlik duyguları zayıflatılmaya çalışılmıştır.

ABD yönetimi komisyonlar aracılığıyla yaptığı denetimle ve çeşitli şekillerde yaptığı eğitim faaliyetleriyle batı bloğunun düşünsel alanını korumaya çalışmıştır. Bu kapsamda odaklandığı diğer alan ise Kennan'ın telgraftaki önerilerinde de belirttiği gibi hem SSCB'nin etkisinden korumak için hem de müttefik kazanabilmek için ülkelerin istikrarlarını destekleyici programlar hazırlamak olmuştur. Bu doğrultuda Türkiye ile Yunanistan'ın askeri yapılanmalarını desteklemek amacıyla Truman doktrini(1947), Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak kalkınmasına yardımcı olmak

¹⁸⁴David, *Writing security : United States Foreign Policy and The Politics of Identity*, s.150-153

¹⁸⁵ Gizem Özgür, *Soğuk Savaş Dönemi Doğu-Batı Blokları Arasındaki Mücadelede Propaganda*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İzmir 2019, s.39-40

¹⁸⁶*Age*, s.46

¹⁸⁷*Age*, s.42

¹⁸⁸ Ekrem Çelikiz, *Soğuk Savaş Sonrası Hollywood Filmlerinde İdeolojik-Politik Sunum*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s.76-79

amacıyla Marshall Planı (1948-1952)¹⁸⁹ ve Orta Doğu ülkelerini hem ekonomik hem de askeri anlamada desteklemek amacıyla Eisenhower Doktrini (1957) uygulanmıştır.¹⁹⁰

ABD yönetiminin siyasal kültür açısından bu dönem içerisinde odaklandığı son alan ise Kennan'ın önerilerinde görülen batı bloğunun doğu bloğuna karşı güçlü bir varlık oluşturabilmesi için bölgesel ve uluslararası örgütler oluşturabilme çalışmalarıdır. Bu doğrultuda oluşturulan kurumlara kronolojik olarak bakıldığında ilk girişimin dağınık bir görünüm sergileyen Avrupa ülkelerini askeri amaçlar etrafında birleştiren Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO-1949) olduğu görülmektedir. Bu şekilde bir araya gelen örgütün kurucuları; ABD, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz ve İngiltere'dir. Bu ülkelerin arasına 1952 yılında Türkiye ile Yunanistan'ın, 1955 yılında Almanya'nın ve 1982 yılında İspanya'nın katılımıyla Avrupa'da hedeflenen güç birliği büyük oranda sağlanmıştır.¹⁹¹

NATO'nun kurulmasıyla Avrupa'daki hedeflerine ulaşan ABD yönetimi yönünü Asya'ya dönmüştür. Çünkü SSCB bölgede hızla yayılmakta hatta Kore Savaşının çıkması gibi gerilimin tırmandığı bir süreç yaşanmaktaydı. Bu şartlar altında bölgedeki varlığını güçlendirmek isteyen ABD yönetimi, Avustralya ve Yeni Zelanda ile yaptığı güvenlik antlaşması neticesinde ANZUS Paktı'nı (1951) oluşturmuştur.¹⁹² Böylece önemli bir güç alanı elde edilmiştir. Bu pakt oluşturulduktan kısa bir süre sonra İkinci Dünya Savaşı sürecini resmi olarak bitiren San Francisco antlaşmasıyla da ABD yönetiminin bölgedeki varlığı iyice güçlenmiştir. Çünkü Japonya'nın hakimiyeti altında bulunan Formosa, Kuril, Pescadores, Spratly, Antartika, ve Sahalin adalarının askeri yönetimi; Ryukyu, Daito, Bonin, Rosario ve Volcano adalarının ise bütün yönetim hakkı ABD'ye

¹⁸⁹ Edwin Borchard, "Intervention—the Truman Doctrine and the Marshall Plan", *American Journal of International Law*, C.41, S.4, 1947, s.885

¹⁹⁰ Peter L. Hahn, "Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957", *Presidential Studies Quarterly* C.36, S. 1, 2006, s.38,

¹⁹¹ NATO, "Üye Ülkeler", <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> Erişim:29.10.2020

¹⁹² Ümit Tabar, *Soğuk Savaş Sonrası Kollektif Savunmadan Küresel Güvenliğe Geçiş Kapsamında Anzus Paktnın Yeri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016, s.19.

devredilmiştir.¹⁹³ Ancak Kore Savaşında SSCB'nin bölgedeki varlığına son verilememesi nedeniyle yeni bir yapılanma arayışına girilmiştir. Bu kapsamda ABD yönetimi, Avustralya, İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Pakistan, Filipinler ve Tayland ile 8 Eylül 1954 tarihinde yaptığı savunma antlaşmasıyla Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatını (SEATO) oluşturmuştur.¹⁹⁴

SEATO ile SSCB liderliğindeki komünist doğu bloğunun Asya'daki yayılımı karşısında güçlü bir yapı oluşturan ABD yönetimi yönünü bu sefer Orta Doğu'ya dönmüştür. Bu bölgede SSCB'nin nüfuzunun yayılmasını engellemek amacıyla Türkiye, İran, Irak, Pakistan ve İngiltere arasında yapılan görüşmeler neticesinde kurulan Merkezi Antlaşma Teşkilatının (CENTO-1955) oluşturulmasına yardımcı olmuştur.¹⁹⁵ Bu kurumunda oluşturulmasıyla birlikte Avrupa, Asya ve Orta Doğu'da SSCB'nin yayılmasına karşı güçlü bir kurumsal yapı oluşturulmuştur. Siyasal kültür kapsamında buraya kadar ele alınan gelişmelere bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ABD yönetimin çevreleme politikasını sistematik olarak uyguladığı görülmektedir.

Bu dönem içerisindeki gelişmelere askeri kültür açısından bakıldığında ise bu anlamda ABD yönetiminin en somut tutumlarının görülebileceği Kore Savaşı, Musaddık Darbesi, Küba Füze Krizi, Vietnam Savaşı, İran-Irak savaşı ve Körfez Savaşı süreçleri kronolojik sırayla incelenecektir. Bu kapsamdaki ilk gelişme olan Kore Savaşı, 25 Haziran 1950 tarihinde komünizmle yönetilmeyi tercih eden kuzey tarafının güney tarafına saldırmasıyla başlamıştır. Bu savaşta ABD liderliğindeki batı bloğu Birleşmiş Milletler kimliğiyle Güney Kore'yi desteklerken, SSCB liderliğindeki doğu bloğu ise Kuzey Kore'yi desteklemiştir. Böylece Soğuk Savaş Döneminin geniş kapsamlı ilk savaşı başlamıştır.

¹⁹³ Özdal ve Karaca, *Diplomasi Tarihi 1*, s.304

¹⁹⁴ Süleyman Temiz, "Kağıt Kaplan-Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı(SEATO) ve Bölgesel Siyasi Etkileri", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Ekonomi&Siyaset Özel Sayı 2019, s.286.

¹⁹⁵ Duffy, A. E. P., "The Present Viability of NATO, SEATO, and CENTO", *American Academy of Political and Social Science*, C.372, S.1, 1967, s.34.

Şekil 2.3: Kore Haritası

Kaynak: Denizli, (2010:32).

Şekil 2.3'e bakıldığında Kore savaşı bölgesinin SSCB'yi ve müttefiklerini çevrelemek isteyen ABD yönetimi açısından büyük bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Çünkü Güney Kore, Asya'da hızlı bir şekilde yayılan SSCB'nin çevrelenebileceği az sayıdaki batı bloğu ülkesinden biridir. Bu nedenle iki tarafın hedefleri açısından stratejik bir konuma sahip olan Kore'de şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Ancak taraflar birbirlerine üstünlük kuramamışlardır. Bu nedenle Birleşmiş Milletler, Kuzey Kore ve Çin 27 Temmuz 1953 tarihinde Panmunjom Ateşkes Antlaşmasını imzalamışlardır. Bu şekilde ateşkesle noktalanan bir savaş olmasına rağmen ABD çevreleme politikası için stratejik öneme sahip olan Güney Kore'yi komünizme karşı koruma hedefine ulaşmıştır.

İran başbakanı Musaddık'a yapılan darbeyi anlayabilmek için sürecin öncesine bakıldığında ise önemli miktarda petrol rezervi olan İran'ın petrol tesislerini İngiltere'nin hamiliğinde işlettiği görülmektedir. Bu durum İran'ın petrol kaynaklarındaki gelirinin büyük bir kısmını İngiltere ile paylaşması anlamına

geliyordu. Ancak halkı yoksulluk içerisinde olan İran'ın mevcut yönetimi bu durum karşısında herhangi bir girişimde bulunmamıştır. 1951 yılında yapılan seçimler neticesinde başbakan olan Muhammed Musaddık ise göreve başladıktan kısa bir süre sonra petrol tesislerini millileştirdiğini ilan etmiştir. Bu durumdan rahatsızlık duyan İngiltere yönetimi bölgede oluşan güç boşluğundan SSCB'nin faydalanabileceğini bahane ederek ABD'yi çözüm üretmesi için ikna etmiştir. Bu şekilde bölgede ortak hareket etmeye başlayan İngiltere ile ABD'nin istihbarat kurumlarının faaliyetleri neticesinde Musaddık hükümetine 1953 yılında darbe yapılmıştır. Bu darbeden sonra İran'ın petrol kaynakları tekrar paylaşılmış ve ABD yönetimi %40 oranında pay elde etmiştir.¹⁹⁶ Bu sürece genel olarak bakıldığında ABD'nin ekonomik çıkar elde etmesinin yanı sıra SSCB'nin yayılmasını engellemek için meşru bir hükümete darbe yapabilecek kadar bu durumdan tehdit algıladığı söylenebilir.

Küba krizi ile ilgili literatüre bakıldığında ise SSCB'nin ABD'ye yakın bir konumda olan Küba'ya nükleer savaş başlıkları yerleştirmesiyle milyonlarca insanın hayatını tehlikeye sokan nükleer bir kriz şeklinde tanımlandığı görülmektedir.¹⁹⁷ Elbette ki bu olay insanlık tarihi açısından mevcut silahlar nedeniyle yıkıcı etkiler doğurabilirdi. Ancak bu olayın ABD açısından bir kriz olarak tanımlanmasında soğuk savaş süresince uyguladığı çevreleme politikası doğrultusunda inşa ettiği özgür dünyanın ya da batının lideri kimliğinin zarar görmesinin etkili olduğu düşünülmektedir.¹⁹⁸ Çünkü güç dengesi açısından bakıldığında ABD'nin envanterinde beş bin nükleer savaş başlığı varken SSCB'nin elinde üç yüz kırk tane nükleer başlık olması halen uluslararası yapının en güçlü devletinin ABD olduğunu göstermektedir.¹⁹⁹ Bu nedenle kimlikel bir kriz olarak görülen Küba'daki sorunun kısa sürede çözülmesi batı bloğu içerisinde ABD'nin imajının yeniden inşa edilmesinde ve güvenlik kültürünün ana karakteristiği olan çevreleme politikasına bağlılığın artmasında etkili olmuştur. Kısaca güvenlik kültürünün krizi, krizinde güvenlik kültürünü inşa ettiği söylenebilir.

¹⁹⁶ Musaddık darbesi ile ilgili olarak detaylı bilgi için bkz. Kemalettin Arslan, *1953 İran Darbesinin ABD ve İngiltere'nin Petrol Odaklı İstihbarat Faaliyetleri Çerçevesinde İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul 2012.

¹⁹⁷ Graham T. Allison, "Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis", *American Political Science Review*, C.63, S.3, 1969,s.689.

¹⁹⁸ Jutta Weldes, *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minnesota 1999 s.37-39.

¹⁹⁹ *Age*, s.40

Vietnam Savaşı ise 1954 yılında batı ve doğu bloğu ülkelerinin katılımıyla yapılan Cenevre Konferansıyla Vietnam'ın Kuzey ve Güney olarak ikiye ayrılmasından kısa bir süre sonra başlamıştır. Çünkü taraflar kendi yönetim anlayışının ülke genelinde hâkim olmasını istemiştir. Bu şekilde başlayan ve konumu nedeniyle çevreleme politikası açısından oldukça önemli olan Vietnam Savaşı, ABD yönetiminin beklediğinden uzun sürmüştür. Bu durum ABD ordusunun saldırılarının şiddetini arttırmasına neden olmuştur. Bu kapsamda komünist cepheyi destekledikleri gerekçesiyle My Lai köylülerinin katledilmesi,²⁰⁰ İkinci Dünya Savaşında Avrupa kıtasına atılan bombaların toplamından daha fazla bombardımanı ifade eden Rolling Thunder saldırısı²⁰¹ ve atıldığı bölgede yaydığı yüksek ısı nedeniyle her şeyi yok eden Napalm bombardımanı yapılan şiddetli saldırılara örnek olarak verilebilir. Bu tür şiddetli saldırılara rağmen 1975 yılında ABD savaşı kaybetmiş ve çevreleme politikası açısından önemli bir konuma sahip olan Güney Vietnam'ı kontrolü altında tutma düşüncesini gerçekleştirememiştir. Bu savaş süreci, ABD yönetiminin güvenlik kültürünün aksine gerçekleşen olaylarda insan haklarını dahi görmezden gelecek bir tutuma sahip olduğunu göstermiştir.

İran-Irak Savaşı ise 1980 yılında mezhep temelinde başlayan bir savaştır. Kore ve Vietnam Savaşlarında bloklar arasında olan mücadele bu savaşla birlikte Orta Doğu'ya kaymıştır. Ancak blok ülkeleri diğer savaşların aksine arka planda kalmıştır. Bu şekilde başlayan savaşta özellikle 1979 Devriminden sonra ilişkileri artan SSCB İran'ı, ABD ise Irak'ı desteklemiştir.²⁰² 1988 yılına kadar süren bu savaşta taraflar birbirine üstünlük sağlayamamıştır. Bu başarısızlık sonrasında Irak Lideri Saddam Hüseyin savaş sürecinde olumsuz etkilenen ülke ekonomisini toparlamak için zengin petrol kaynaklarına sahip olan Kuveyt'i 2 Ağustos 1990 tarihinde işgal etmiştir. Bu saldırı sonrasında ABD liderliğindeki koalisyon kuvvetleri çöl fırtınası harekâtıyla(Körfez Savaşı) Irak ordusunu bölgeden uzaklaştırmıştır.²⁰³ Bu harekât sonrasında barışı sağlamak için Orta Doğu'da

²⁰⁰ Emre Özübek, *Türk Basınında Vietnam Savaşı Tartışmaları(1960-1975)*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük 2018,s.56,

²⁰¹ Age, s.34 (Kaynak Gösterilen Eser-M. Vedat Gürbüz, *Vietnam Savaşı ve ABD*, Ankara 2009,s.136)

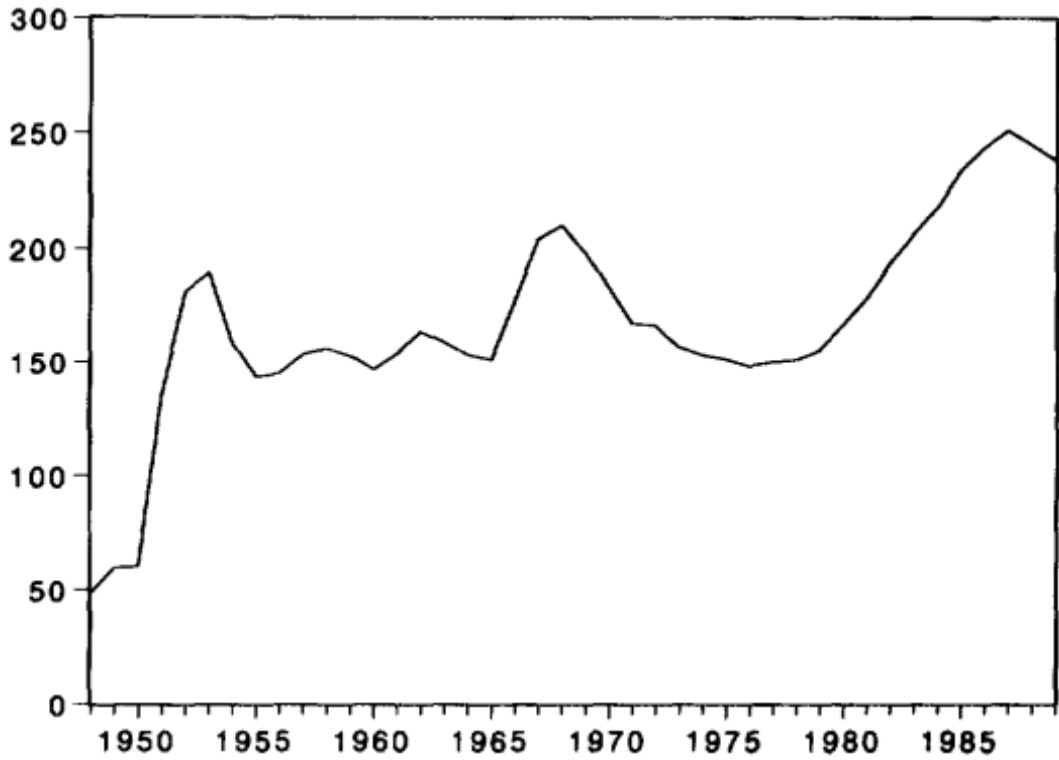
²⁰² Hüseyin Çakırtaş, *İran-Irak Savaşı(1980-1988)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2018 s.54-55.

²⁰³ Anıl Acar, *I. Körfez Savaşının Türk Dış Politikasına Etkisi*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya 2017,s.58-59.

bulunduğu söylemini geliştiren ABD yönetimi bölgedeki varlığını arttırmıştır. Buraya kadar askeri kültür açısından ele alınan Kore Savaşı, Musaddık Darbesi, Küba Füze Krizi, Vietnam Savaşı, İran-İrak savaşı ve Körfez Savaşı süreçlerine bütünleştirici bir açıdan bakıldığında farklı seviyelerde de olsa hepsinin çevreleme politikasıyla ilgili olduğu görülmektedir.

Bu dönem içerisindeki gelişmelere ekonomi kültürü açısından bakıldığında ise çevreleme politikası kapsamında yapılan faaliyetlerin doğrudan ya da dolaylı olarak ekonomik kaynaklarla alakalı olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra aşağıda verilen grafiğe bakılarak SSCB'nin yayılmasını tehdit olarak gören ABD yönetiminin savunma harcamalarındaki ani artış görülebilir.

Şekil 2.4:ABD'nin Savunma Harcamalarının Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Göre Değişimi(1948-1989)

Kaynak: Higgs, (1994:288).

Şekil 2.4'de görüldüğü gibi ABD'nin savunma harcamaları SSCB'nin yayılmasıyla mücadele edilmeye başlanılan 1950'lerin başlarından itibaren agresif bir şekilde artmıştır. Bu bilgiler ışığında ABD'nin ekonomi kültürünün de çevreleme politikası doğrultusunda şekillendiği söylenebilir. Buraya kadar ele alınan siyasal,

ekonomi ve askeri kültür çıktılarına bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ise hepsinin ortak noktasının çevreleme politikası olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin soğuk savaş dönemi ulusal güvenlik kültürünün çevreleme politikası doğrultusunda şekillendiği söylenebilir.

2.4. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM(1991-2020)

Bu dönem içerisindeki gelişmelere genel olarak bakıldığında ABD'nin ulusal güvenlik kültürünün Yeni Dünya Düzeni(1991-2001) ve Terörizmle Mücadele(2001-2020) karakteristiği olmak üzere iki farklı şekilde varlık gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle söz konusu dönemler 11 Eylül Saldırıları öncesi ve sonrası şeklinde ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

2.4.1. 11 Eylül Saldırıları Öncesi (1991-2001)

SSCB'nin 1991 yılında dağılmasıyla birlikte soğuk savaş dönemi ABD'nin zaferiyle son bulmuştur. Bu durum ABD'nin süper güç olduğu tek kutuplu uluslararası bir sistem oluşturmuştur. Bu yeni yapı dönemin ABD başkanı George H. W. Bush tarafından, özgürlük ve adaletle bütün ülkelerin uyum içerisinde yaşadığı yeni bir dünya düzeni olarak tanımlanmıştır.²⁰⁴ Bu şekilde tanımlanan dönemin ulusal güvenlik kültürünün de işbirliğine açık, bütünleştirici, ve otoriter özelliklerini içeren Yeni Dünya Düzeni karakteristiğine sahip olduğu düşünülmektedir. Bu çıkarımı somutlaştırabilmek amacıyla dönem içerisindeki gelişmeler siyasal, askeri ve ekonomi kültürü bağlamında incelenecektir. Bu kapsamda siyasal kültür açısından bakıldığında 1992 yılında çıkarılan 'Özgürlüğü Destekleme Yasasının' yeni dönemin siyasi anlayışı için önemli bir gösterge olduğu söylenebilir. Çünkü bu yasa çevreleme politikasının aksine SSCB'nin dağılmasıyla kurulan Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan ile yakın ilişkiler kurmayı ve bu ülkeleri

²⁰⁴ C-SPAN, "George Bush defines the New World Order", <https://www.c-span.org/video/?c4528359/user-clip-george-bush-defines-world-order> Erişim:27.08.2020

serbest piyasa ekonomisine dâhil etmeyi hedeflemektedir.²⁰⁵ Bu şekilde blokları ortadan kaldıran anlayış nedeniyle ABD'nin siyasi kültürünün Yeni Dünya Düzeni karakteristiği doğrultusunda oluştuğu söylenebilir.

Bu dönemdeki gelişmelere askeri kültür açısından bakıldığında ise dikkat çeken ilk husus 1991 yılında yayımlanan 'Yeni Stratejik Konsept' belgesiyle SSCB'ye karşı askeri bir birlik olarak kurulan NATO'nun sosyal, ekonomik ve çevresel olarak tanımlanan yeni güvenlik ihtiyaçları doğrultusunda revize edilmesidir.²⁰⁶ Bu şekilde NATO'nun tehdit algısının farklılaşmasıyla birlikte 1994 yılında 'Barış İçin Ortaklık' programı kapsamında Varşova Paktının eski üyeleriyle iletişim kurulmaya başlanmıştır.²⁰⁷ ABD yönetimi böylece kendi liderliğinde barışçıl bir ortam oluşturmaya çalışmaktadır. Askeri personel sayısını 2.1 milyondan 1.3 milyona indirmesi de bu çıkarımı destekler nitelikte bir gelişmedir.²⁰⁸ Ancak oluşturulmaya çalışılan bu barışçıl ortamı bozan gelişmelerde olmuştur. Örneğin Yugoslavya iç savaşı iyice şiddetlenmiş ve bir soykırıma dönüşmüştür. Bir türlü durdurulamayan bu insanlık suçu 1995 yılında ABD'nin liderliğinde NATO müdahalesiyle durdurulmuştur.²⁰⁹ Bu müdahaleyle ABD yönetimi sistemin lideri olarak oluşturulmaya çalışılan barışçıl ortamı koruyacağını fiili olarak ortaya koymuştur. Bu gelişmelere bütünleştirici bir açıdan bakıldığında dönemin askeri kültürünün barışçıl olmasının yanı sıra otoriter özellikler barındırdığı görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin askeri kültürünün de Yeni Dünya Düzeni karakteristiğiyle şekillendiği söylenebilir.

Ekonomi Kültürü açısından literatüre bakıldığında ise bu anlamdaki değişimin en somut göstergelerinden biri olan ABD'nin bir doğu bloğu ülkesi olan Çin ile ticari ilişkilerindeki değişimin görülebileceği aşağıdaki tabloya ulaşılmıştır.

²⁰⁵ US. Congress, "Freedom Support Act", <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/senate-bill/2532/text> Erişim:30.10.2020

²⁰⁶ NATO, "Towards the New Strategic Concept", https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120412_Towards_the_new_strategic_concept-eng.pdf Erişim:30.10.2020

²⁰⁷ Fulya Aksu Ereker, "NATO'nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri", *Güvenlik Yazıları*, S.23, 2019,s.3

²⁰⁸ Beth J. Asch, James R. Hosek ve John T. Warner, "New Economics of Manpower in the Post-Cold War Era", *Handbook of Defense Economics*, C.2, 2007,s.1109.

²⁰⁹ Emirhan Kaya, *Karar Alma Yaklaşımı Çerçevesinde ABD'nin Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Müdahaleleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2020, s.163-164.

Tablo 2.5:Çin'in Asya-Pasifik Ekonomileriyle Ticaretindeki Değişim(1978-1986-1992)

	1978		1986		1992	
	X	M	X	M	X	M
Total (US\$ millions)	9,745	10,915	31,367	43,247	86,220	81,739
	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Industrial Countries	36.4	68.8	40.2	66.9	35.6	46.5
USA	2.8	6.6	8.4	10.9	10.0	10.9
Asia-Pacific	49.4	32.1	53.4	45.1	64.9	51.0
Japan	17.6	28.4	16.2	28.8	13.6	16.7
NIEs	26.0	0.7	31.2	12.9	46.3	28.2
S. Korea	*	*	*	*	2.8	3.2
Taiwan	*	*	*	*	*	*
Hong Kong	26.0	0.7	31.2	12.9	43.5	25.0
ASEAN	5.8	4.7	6.0	3.4	5.0	6.1
Brunei	*	*	#	*	#	#
Indonesia	*	*	0.5	0.7	0.5	1.9
Malaysia	1.7	1.0	0.6	0.4	0.7	1.0
Philippines	0.9	0.5	0.5	0.3	0.3	0.2
Singapore	2.5	0.4	3.9	1.3	2.4	1.5
Thailand	0.7	0.7	0.5	0.7	1.1	0.5

NOTES
X: Exports
M: Imports
* No direct trade with China.
Amounts negligible.
SOURCE: IMF, *Direction of Trade Statistics Yearbook* (1993 and early years).

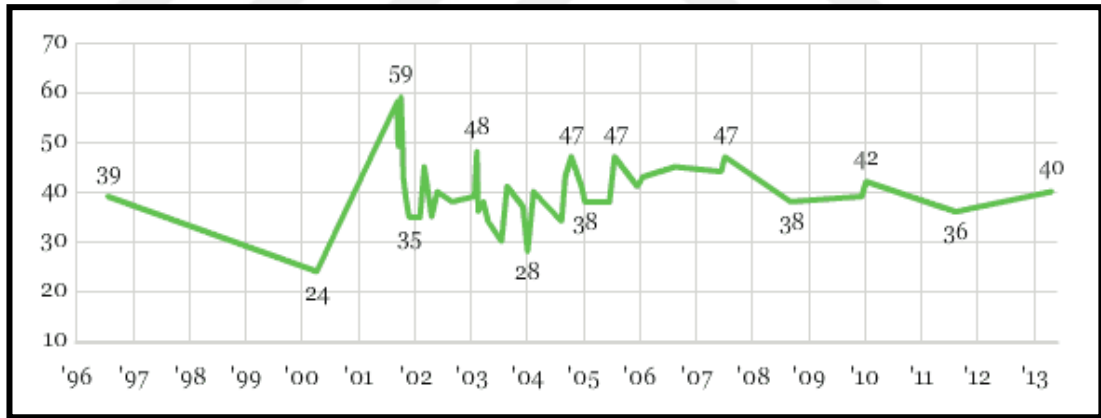
Kaynak: Wong, (1995:273).

Tablo 2.5'e bakıldığında soğuk savaşın devam ettiği bir yıl olan 1978'de, ABD'nin Çin ile olan ihracat-İthalat hacminin %2.8-6.6 iken soğuk savaşın bitmesiyle birlikte 1992 yılında %10-10.9 gibi önemli bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum ekonomik alanda da blokların ortadan kalkmaya başladığını göstermektedir. Bu nedenle ABD'nin dönem içerisindeki ekonomi kültürünün de Yeni Dünya Düzeni karakteristiği ile şekillendiği söylenebilir. Buraya kadar ele alınan siyasal, ekonomi ve askeri kültür çıktılarına bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ise hepsinin ortak noktasının Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin getirdiği özellikler olduğu görülmektedir. Bu nedenle dönemin ulusal güvenlik kültürünün Yeni Dünya Düzeni anlayışı doğrultusunda şekillendiği söylenebilir.

2.4.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrası (2001-2020)

Bu döneme genel olarak bakıldığında soğuk savaş sonrası dönemin başlangıcında oluşan ABD liderliğindeki barışçıl ve bütünleştirici dengelerin değişmeye başladığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasına neden olan gelişmelere örnek olarak kendisini SSCB'nin varisi olarak gören Rusya'nın Yakın Çevre Politikası uygulamaya başlaması; ekonomik çıkarlar etrafında birleşen Avrupa Birliği ülkelerinin yeni bir güç merkezi haline gelmesi ve hızla büyüyen Çin ekonomisinin piyasada oluşturduğu etki verilebilir. Bu şekilde uluslararası dengenin değişmeye başladığı bir süreçte ABD yönetimi sınırları içerisinde yaşadığı en yıkıcı etkiye sahip terör saldırısı olan 11 Eylül Saldırılarını yaşamıştır.²¹⁰ El Kaide terör örgütü tarafından yapılan bu saldırıda yaklaşık 3000 kişi hayatını kaybetmiş ve dolayısıyla kendilerini güvende gören ABD ulusu üzerinde bir travmaya neden olmuştur.²¹¹ Bu travma, ABD vatandaşlarının terör mağduru olma korkusundaki değişimi ele alan aşağıdaki grafikte somut olarak görülmektedir.

Şekil 2.5:ABD’de Terör Mağduru Olma Korkusu(1996-2013)

Kaynak: GALLUP, (2010).

Şekil 2.5’de görüldüğü gibi ulus üzerinde yıkıcı etkileri olan bu saldırıdan sonra ABD yönetiminin girişimlerine genel olarak bakıldığında ise ulusal güvenlik kültürünün terörizmle mücadele karakteristiğine dönüştüğü düşünülmektedir. Bu düşünceyi somutlaştırabilmek amacıyla dönem içerisindeki gelişmeler siyasi, askeri

²¹⁰ Şefiğehanım Salahlı, 11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD’nin Terörizmle Mücadele Politikası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara 2017, s.60-65.

²¹¹ ABD Toplumu üzerinde oluşturduğu etkiyi görmek için bkz. Judith Ann Fruiterman, *The Lived Experiences of Nurses Who Cared for Victims of the World Trade Center Attack, September 11, 2001*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, George Mason University, 2006, s.154-163.

ve ekonomi kültürü bağlamında incelenecektir. Bu kapsamda gelişmelere siyasal kültür açısından bakıldığında benzer saldırıların oluşmasını önlemek amacıyla Askeri Güç Kullanma Yetkisi Verme Yasası; Terörizmi Finanse Eden Güçlerle Mücadele Emri; Vatanseverlik Yasası; İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme Yasası olmak üzere dört temel düzenlemenin yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler sırasıyla incelenerek dönemin siyasal kültürü anlaşılmalı çalışılacaktır. Bu doğrultuda Askeri Güç Kullanma Yetkisi Verme Yasasına bakıldığında 18 Eylül 2001’de yürürlüğe giren yasanın ABD başkanına 11 Eylül saldırılarını yapan teröristlere yardım eden kişi, kurum ve devletlere uygun düzeyde askeri karşılık verme yetkisi tanıdığı görülmektedir.²¹²

Terörizmi Finanse Eden Güçlerle Mücadele Emri ise dönemin ABD Başkanı George W. Bush tarafından kanun hükmünde kararname olarak 24 Eylül 2001 tarihinde yayınlanmıştır. Bu kararnamenin içeriği ise;

- Küresel olarak terörizmle bağlantılı tüm kişi ve kurumları hedef alır.
- Hazine Bakanlığına teröristlerle veya terör örgütleriyle bağlantılı kişi veya kurumların ABD’deki işlemlerini engellenme ve varlıklarını dondurma yetkisi verir.
- El Kaide’ye gizlice para aktaran hayır kurumlarını tanımlar ve böylece bağışların önlenmesini hedefler.
- Devlet başkanının, terör örgütlerine kaynak veya hizmet sağlamaya devam eden yurt içi ve yurt dışındaki mali kurumları cezalandıracağını duyurması

şeklinde özetlenebilir.²¹³ Böylece terörizme karşı askeri yol haritasından sonra mali yol haritası da belirlenmiştir. Bu düzenlemelerden sonra çıkarılan Vatanseverlik Yasası(USA Patriot Act-25 Eylül 2001) ise terörizme karşı Kolluk kuvvetleri arasındaki işbirliğini, yetki ve kabiliyetlerini arttırmaya yönelik genel kapsamlı düzenlemeleri içermektedir.²¹⁴ Bu yasayla birlikte ABD yönetimi terörizmle mücadele kapsamındaki yol haritasını tam anlamıyla belirlemiş ve faaliyetlere başlamıştır.

²¹² U.S Congress, “Authorization for Use of Military Force”,<https://www.congress.gov/107/plaws/publ40/PLAW-107publ40.pdf> Erişim:31.10.2020

²¹³ The White House, “Fact Sheet on Terrorist Financing Executive Order”, <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html> Erişim:01.11.2020

²¹⁴ Department of Justice, “Highlights of the USA PATRIOT Act”, <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm> Erişim:01.11.2020

11 Eylül Saldırılarında başarısızlığa uğrayan istihbarat kurumlarıyla ilgili düzenleme ise nispeten daha uzun sürmüş 17 Aralık 2004 tarihinde İstihbarat Reformu ve Terörizmi Engelleme yasası olarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile havayolu, denizyolu, kargo taşımacılığı ve vize işlemlerinde uygulanacak prosedürler belirlenmiş ve uzmanlıklarına göre ayrılmış olan istihbarat kurumları arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla ‘Ulusal İstihbarat Direktörlüğü Ofisi’ kurulmuştur.²¹⁵ Buraya kadar ele alınan yasal ve kurumsal düzenlemelere bütünleştirici bir açıdan bakıldığında 11 Eylül saldırılarından sonra ABD’nin siyasal kültürünün terörizmle mücadele doğrultusunda şekillendiği söylenebilir.

Bu dönem içerisindeki gelişmelere askeri kültür açısından bakıldığında ise bu anlamda ABD yönetiminin en somut tutumlarının görülebileceği Afganistan Müdahalesi, Irak Müdahalesi ve Suriye İç Savaşı olmak üzere üç önemli gelişme olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD’nin dönem içerisindeki askeri kültürünü anlayabilmek amacıyla söz konusu gelişmeler kronolojik sırayla incelenecektir. Bu kapsamda Afganistan Müdahalesine(7 Ekim 2001) bakıldığında ülkenin terörizmle mücadelede yol haritasının belirlendiği yasal düzenlemelerden sonra ilk askeri operasyon olduğu görülmektedir. El Kaide terör örgütünün yoğun olarak faaliyette bulunduğu bir ülke olması nedeniyle yapılan bu operasyon örgüt lideri Usame Bin Ladin’in 2011 yılında etkisiz hale getirilmesiyle amacına ulaşmıştır.²¹⁶ Ancak NATO kimliği ile ABD’nin bölgedeki kontrolü devam etmektedir.

Irak Müdahalesi ise dönemin lideri Saddam Hüseyin’in kitle imha silahları ürettiği ve terörist grupları desteklediği gerekçesiyle 2003 yılında başlamıştır.²¹⁷ Bu gerekçelerle başlayan savaş 2011 yılında ABD askerlerinin büyük bir kısmının çekilmesiyle şiddetli çatışmalar sürecini geride bırakmıştır. ABD’nin bu müdahaleyi bölgenin enerji kaynaklarına ulaşmak ve bölgede

²¹⁵ U.S Congress, “Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act”,
<https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-108publ458/pdf/PLAW-108publ458.pdf>
Erişim:01.11.2020

²¹⁶ Robert Hayworth, *American National Security Strategy as it Pertains to the Afghanistan War*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Walden Üniversitesi Sosyal ve Davranış Bilimleri Enstitüsü, Minnesota 2018,s.40

²¹⁷ Ezgi Aydeniz Korkmaz, *Klasik Jeopolitik Teorilerinin 2000-2016 Yılları Arasında Ortadoğu’ya Yansımaları: Irak, Suriye,Libya ve Türkiye Örnekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2019, s.38

hakimiyet kurmak amaçlarıyla yaptığını ileri süren çalışmalarda vardır.²¹⁸ Bu çıkarım doğrudan olabilir. Ancak ülkeyi vatandaşlarıyla ve karar alıcılarıyla bir bütün olarak harekete geçiren temel motivasyonun terörizmle mücadele olduğu aşîkârdır. Bu nedenle tali gerekçeler ABD'nin ulusal güvenlik kültürünün tespit edilmeye çalışıldığı bu bölümde göz ardı edilmektedir.

ABD yönetimi Suriye İç Savaşında ise oluşan istikrarsız ortamdan faydalanarak özellikle petrol sahalarını ve transfer yollarını ele geçiren DAES terör örgütüyle mücadele etmiştir.²¹⁹ Ancak bu mücadele yöntem olarak Afganistan ve Irak müdahalelerinden farklı olmuştur. Çünkü dönemsel olarak koalisyon güçleriyle yapılan hava saldırıları dışında ABD ordusu kullanılmamıştır. Bunun yerine DAES ile bölgesel çıkarları çatışan PKK'nın Suriye kolu olan PYD/YPG terör örgütü ekonomik ve askeri olarak desteklenmiştir.²²⁰ Bu yöntemsel farklılığın oluşmasında Obama ve Trump yönetimlerinin güvenliğe yaklaşımlarının Bush'tan farklı olması,²²¹ Irak ve Afganistan Müdahalelerinin 910 milyar dolarlık maliyeti²²² ve 2008 yılında yaşanan ekonomik krizin etkili olduğu söylenebilir.²²³ Ancak her ne kadar yöntemsel bir farklılık olsa da terörizmle mücadele politikalarına devam edildiği görülmektedir. Buraya kadar ele alınan Afganistan ve Irak Müdahalesi ile

²¹⁸ Bu tespitte bulunan çalışmalara örnekler:

-Hasan Alshaghel, *Enerji Güvenliği, Ekonomik Etkiler ve Politik Hegemonya*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, s.59.

-Ahmed Mahdi, *Energy and US Foreign Policy: The Quest for Resource Security After the Cold War*, New York 2012, s.95-97.

-Toby Craig Jones, "America, Oil, and War in the Middle East", *The Journal of American History*, C.99, S.1, 2012, 209-18.

²¹⁹ Selime Karakuş, *İŞİD/DAES'in Tarihsel Arka Planı, Suriye ve Irak Siyasetine Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, s.20-21.

²²⁰ Can Demir, *Suriye'de Kara Kışa Dönen Arap Baharı: Küresel ve Bölgesel Güçlerin Yönetimindeki Vekalet Savaşı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2018, s.97.

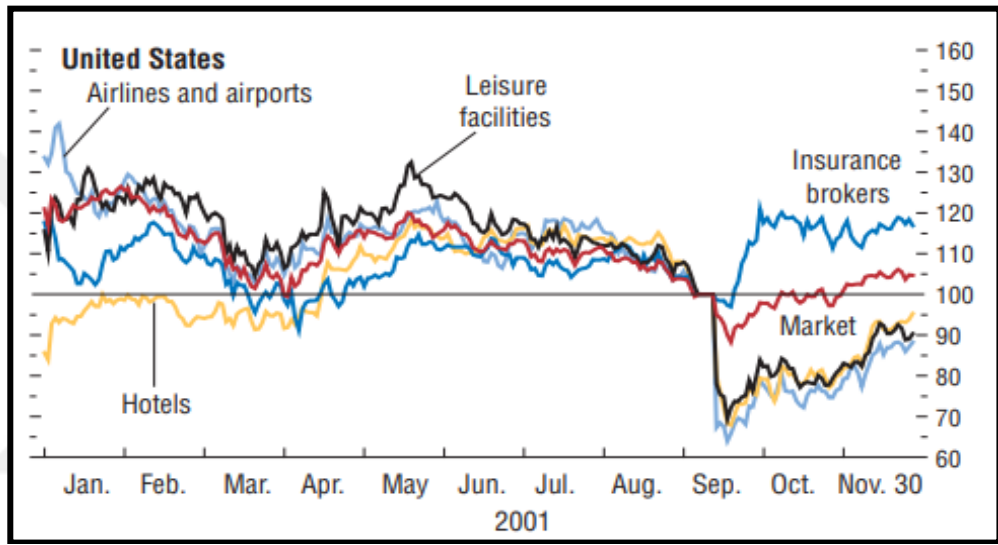
²²¹ Emre Tekin, *İttifakların Dönüşen Doğası Çerçevesinde Suriye İç Savaşı ve Türk Amerikan İlişkileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2020, s.76-77.

²²² Congressional Research Service, "The Cost of Iraq, Afghanistan and Other Global War on Terror Operations Since 9/11", s.13, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=ASC4w81S-WwC&oi=fnd&pg=PA1&dq=9/11+and+defense+spending+of+us&ots=iGZeFB-zA8&sig=ZrBgTCQdGxJBTECUN_PSX8oSoNU&redir_esc=y#v=onepage&q=9%2F11%20and%20defense%20spending%20of%20us&f=false Erişim:01.11.2020

²²³ Billur Batuman, *2008 Krizi Sonrası Türkiye ve Doğu Avrupa Şirketlerinde Nakit Tutma Belirleyicileri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2020, s.16-17.

DAEŞ'e karşı alınan pozisyona bakıldığında ABD'nin askeri kültürünün terörizmle mücadele doğrultusunda şekillendiği söylenebilir. Ekonomi kültürü açısından bakıldığında ise terörizmle mücadele kapsamında yapılan kurumsal düzenlemeler, askeri operasyonlar doğal olarak ekonomik kaynaklarda bu yönde bir artışa neden olmuştur. Ayrıca 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD borsalarındaki sektörel olarak hisse değerlerindeki değişimi gösteren aşağıdaki grafikte ekonomideki değişimin yönünü işaret eden önemli bir göstergedir.

Şekil 2.6:11 Eylül Saldırılarının ABD Borsalarına Sektörel Etkisi

Kaynak: International Monetary Fund, (2016).

Şekil 2.6'ya bakıldığında 11 Eylül Saldırılarından sonra bütün sektörler borsada büyük değer kayıpları yaşarken sadece sigorta şirketlerinin değer kazandığı görülmektedir. Bu değişim toplumda oluşan korkunun ekonomik anlamda güvenlik sağlayan sigorta şirketlerine duyulan ihtiyacı arttırdığını göstermektedir. Bu nedenle dönemin ekonomi kültürünün de terörizmle mücadele karakteristiğiyle şekillendiği düşünülmektedir. Buraya kadar ele alınan siyasal, ekonomi ve askeri kültür çıktılarına bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ise hepsinin ortak noktasının terörizmle mücadele anlayışı olduğu görülmektedir. Bu nedenle dönemin ulusal güvenlik kültürünün de terörizmle mücadele olduğu söylenebilir.

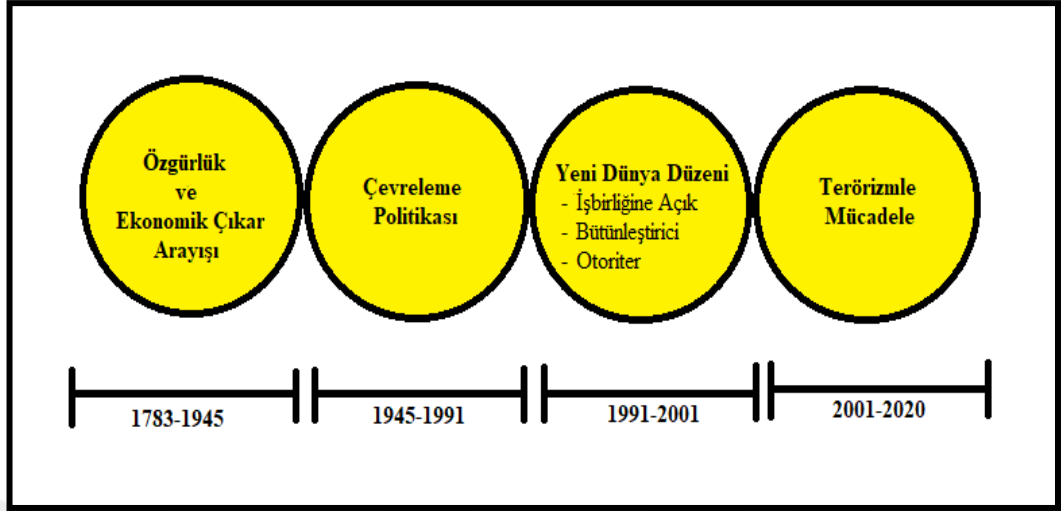
2.5. SONUÇ

Bu bölümde ABD'nin ulusal güvenlik kültürü uluslararası sistemde güç dağılımındaki konumunun değişimi de dikkate alınarak dört ana dönem halinde incelenmiştir. Bu dönemler; Keşfedilmesinden Bağımsızlığına Kadar Olan Dönem(1492-1783), Bağımsızlıktan Soğuk Savaşa Kadar Olan Dönem(1783-1945), Soğuk Savaş Dönemi(1945-1991) ve Soğuk Savaş Sonrası Dönem(1991-2020)'dir. Bu dönemler içerisindeki gelişmeler siyasal, askeri ve ekonomi kültürü açısından incelenerek ulusal güvenlik kültürü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma neticesinde ulaşılan çıktılara dönemsel olarak bakıldığında keşfedilmesinden bağımsızlığına kadar olan dönem içerisinde ABD ulusunun kültürel kökenleri incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ABD ulusunun özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı olmak üzere iki temel özelliği olduğu görülmüştür.

Bağımsızlıktan Soğuk Savaşa kadar olan dönemde ise ulusun kültürel kökenlerinden gelen özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı özelliklerinin yaygınlaşarak dönemin ulusal güvenlik kültürünü oluşturduğu tespit edilmiştir. Ancak Soğuk Savaş Dönemi ile birlikte ABD'nin ulusal güvenlik kültürü çevreleme politikası doğrultusunda bir dönüşüm yaşamıştır.

Soğuk Savaş Sonrası Dönemde ise ABD'nin ulusal güvenlik kültürü 11 Eylül öncesi ve sonra olmak üzere iki farklı görünüm sergilemektedir. Bu kapsamda 11 Eylül Saldırıları öncesine bakıldığında işbirliğine açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin ulusal güvenlik kültürünü oluşturduğu görülmüştür. Ancak 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin ulusal güvenlik kültürü terörizmle mücadele olarak yeniden şekillenmiştir. Böylece ABD'nin kuruluşundan itibaren dört farklı ulusal güvenlik kültürü karakteristiğine sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çıkarımı somutlaştırabilmek amacıyla ulusal güvenlik kültüründeki dönemsel değişimi gösteren aşağıdaki şekil hazırlanmıştır.

Şekil 2.7: ABD'nin Ulusal Güvenlik Kültürünün Dönemsel Değişimi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD’NİN ULUSAL GÜVENLİK KÜLTÜRÜNÜN İSTİHBARAT FAALİYETLERİNE ETKİSİ

Hatırlanacağı üzere ikinci bölümde yapılan çalışma neticesinde ABD’nin ulusal güvenlik kültürünün tarihsel süreç içerisinde dönemsel olarak değişen dört farklı karakteristiği olduğu tespit edilmişti. Bunlar; özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı(1783-1945), çevreleme politikası(1945-1991), işbirliğine açık, bütünleştirici ve sitemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran Yeni Dünya Düzeni(1991-2001) ve terörizmle mücadele(2001-2020)’dir. Bu bölümde ise ABD’nin ulusal güvenlik kültüründeki söz konusu dört farklı karakteristiğin istihbarat faaliyetlerine etkisi incelenecektir. Bu doğrultuda ABD’nin istihbarat tarihine bakıldığında hem modern anlamda kurumsal yapılanmanın başladığı hem de istihbarat raporlarına ulaşılabilen sürecin 1945 yılından sonrası olduğu görülmüştür. Bu nedenle söz konusu süreç içerisinde yer alan ABD’nin üç ulusal güvenlik kültürü karakteristiğinin istihbarat faaliyetlerine etkisi Soğuk Savaş Dönemi ve Soğuk Savaş Sonrası Dönem olarak iki alt başlık halinde kronolojik sırayla incelenecektir

3.1. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİ(1945-1991)

İkinci bölümde yapılan çalışma neticesinde ABD’nin bu dönemdeki ulusal güvenlik kültürünün çevreleme politikası doğrultusunda şekillendiği tespit edilmişti. Bu kapsamda literatüre bakıldığında ilk olarak ABD vatandaşlarını komünizm ideolojisinin etkisinden korumaya yönelik istihbarat faaliyetleri yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda Federal Araştırma Bürosu Karşı İstihbarat Biriminin sahada yürüttüğü takip faaliyetleri²²⁴ ve CIA bünyesinde oluşturulan HTLINGUAL programı kapsamında Sovyetler Birliğine giden ya da gelen postaların incelemesi örnek olarak verilebilir.²²⁵

²²⁴ Marie Antoinette Merrill Ramirez, *The Other Side of Colonialism: COINTELPRO Activities in Puerto Rico in the 1960’s*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Teksas Üniversitesi, Austin 1990, s.399.

²²⁵ Tyler Russell Rollins, *Domestic Surveillance in the United States: World War II to Vietnam*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kolorado Üniversitesi, 2016, s.180-182.

Bu dönemin ulusal güvenlik kültürü karakteristiği olan çevreleme politikasının istihbarat raporlarına ilk yansıması ise 26 Mart 1946 tarihli İngiliz Ortak Çalışma Grubu raporunda görülmektedir. Azerbaycan, İran ve Irak hattının öneminden bahseden bu raporda SSCB'nin söz konusu bu ülkeler üzerinde etkili olması halinde Bakü petrol sahasının kontrolünü sağlayabileceği, İranlı Kürtlerle, Irakla ve Türkiye ile iyi ilişkiler kurabileceği ifade edilmiştir.²²⁶ Bu ifadelerde görüldüğü gibi SSCB'nin nüfuz alanının genişlemesinin tehlikeli olduğu soğuk savaş döneminin ilk raporlarında belirtilmeye başlanmıştır. Ancak çevreleme politikasının daha açık bir şekilde kullanıldığı rapor 17 Ekim 1947 tarihli Merkezi İstihbarat Ajansı raporudur. Ortadoğu üzerine hazırlanan bu raporda, Basra Körfezinin petrol kaynaklarına ulaşmanın ve Akdeniz bölgesinde etkili bir aktör olmanın bölgedeki stratejik hedef olduğu ifade edilmiştir. Bu hedefler doğrultusundaki en büyük tehlikenin SSCB'nin bölgedeki nüfuzunun artması olduğu belirtilirken çözüm önerisi olarak da Türkiye, Yunanistan, Fransa, İtalya, İspanya, İran gibi ülkelerle iyi ilişkiler kurmak ve bölgedeki mevcut rejimleri korumak gerektiği ifade edilmiştir.²²⁷ Merkezi istihbarat Ajansının bu önerisinin diplomasiye yansıması Truman Doktrini ve Marshall Planı olarak bilinen destekleme programlarıyla olurken, istihbarat kurumlarının da dönem itibarıyla bölgenin istikrarını etkileyen Filistin meselesine yoğunlaştıkları görülmektedir. Bu kapsamdaki istihbarat faaliyetlerine örnek olarak Filistin'deki Arap, İngiliz, Yahudi askerlerinin kapasitelerini,²²⁸ Arap Birliği ülkelerindeki komünist parti faaliyetlerini,²²⁹ İsrail'deki siyasi partilerin

²²⁶ British Joint Staff Mission, Memorandum, untitled re Iran, March 26, 1946, Top Secret, NARA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/british-joint-staff-mission-memorandum-untitled-re-iran-march-26-1946-top-secret-nara;umeoumeob01039> Erişim: 20.11.2019

²²⁷ Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in the Mediterranean and the Near East, October 17, 1947, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-the-mediterranean-and-the-near-east-october-17-1947-secret-cia;umeoumeob01089> Erişim: 20.11.2019

²²⁸ Central Intelligence Agency, Report, The Palestine Situation, May 5, 1948, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-report-the-palestine-situation-may-5-1948-secret-crest;umeoumeob01137> Erişim: 20.11.2019

²²⁹ Central Intelligence Agency, Report, Meetings Between Representatives of Arab Communist Parties, November 9, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-report-meetings-between-representatives-of-arab-communist-parties-november-9-1948-secret-cia;umeoumeob01213> Erişim: 20.11.2019

durumunu,²³⁰ İsrail'in talep ettiği uçakları alması halinde bölgedeki hava gücü dengesindeki değişimin yönünü takip etmesi verilebilir.²³¹ Bu süreçte ABD'nin istihbarat kurumlarının Filistin meselesi dışında yoğunlaştığı diğer ülkeler ise Fas, Cezayir ve Tunus olmuştur. Bu kapsamda hazırlanan 18 Aralık 1947 tarihli Merkezi İstihbarat Ajansı raporuna bakıldığında Cezayir, Fas ve Tunus'un zengin maden kaynakları ve tarım potansiyeli olması nedeniyle SSCB'nin bu ülkelerde etkin olmasının önlenmesi gerektiği, aksi takdirde bu ülkelerden faydalanan müttefik Avrupa devletlerinin zor durumda kalacağı belirtilmiştir.²³² Buraya kadar paylaşılan raporlara bakıldığında önce Azerbaycan-İran-İrak hattında sonra Filistin meselesinde şimdi ise Cezayir, Fas ve Tunus'a kadar çevreleme politikasının sınırlarının genişlediği görülmektedir. Bu durumun ABD'yi bölgede kullanabileceği yeni aktörler arayışına yönelttiği düşünülmektedir. Bu düşüncenin oluşmasında erişime açılan raporlar içerisinde Kürtlerle ilgili hazırlanan ilk rapor olan 8 Aralık 1948 tarihli Merkezi İstihbarat Ajansı raporu etkili olmuştur. Bu raporda genel olarak Kürtlerin bölgedeki varlığı ve etki kapasiteleri değerlendirilmekte ve SSCB tarafından kullanılan bu etnik grubun ABD tarafından da kullanılabileceği belirtilmektedir.²³³

1950 yılına gelindiğinde ise istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin Kore ve İran olmak üzere iki ülke üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bunlara sırasıyla bakıldığında iki bloğun ilk kez karşı karşıya geldiği Kore Savaşında istihbarat kurumlarının daha çok bilgi toplamaya yönelik faaliyetler yaptığı ve genel olarak

²³⁰ Central Intelligence Agency, Memorandum, Political Parties in Israel, December 28, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-memorandum-political-parties-in-israel-december-28-1948-secret-cia;umeoumeob01232> Erişim: 20.11.2019

²³¹ Central Intelligence Agency, Memorandum, Possible Sale of Transport Aircraft by Israel to Czechoslovakia, January 12, 1949, Secret, HSTL. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-memorandum-possible-sale-of-transport-aircraft-by-israel-to-czechoslovakia-january-12-1949-secret-hstl;umeoumeob01241> Erişim: 20.11.2019

²³² Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in French North Africa, December 18, 1947, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-french-north-africa-december-18-1947-secret-cia;umeoumeob01094> Erişim: 20.11.2019

²³³ Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Kurdish Minority Problem, December 8, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-kurdish-minority-problem-december-8-1948-secret-cia;umeoumeob01226> Erişim: 20.11.2019

başarılı olduğu görülmektedir.²³⁴ Bu kapsamda istihbarat kurumlarının başarısına örnek olarak Çin'in savaştaki stratejisinin ne olacağının yaklaşık bir buçuk ay önce raporlanması verilebilir.²³⁵

İran ile ilgili raporlara bakıldığında ise SSCB lehine dengelerin değişmeye başladığının 27 Haziran 1949 tarihinden beri yakından takip edildiği görülmektedir.²³⁶ Bu kapsamda hazırlanan raporlarda petrol kaynakları ve stratejik konumu nedeniyle İran'ın SSCB etkisinden korunması gerektiği altı çizilen temel husustur.²³⁷ Bu şekilde çevreleme politikası doğrultusunda hareket eden ABD'nin istihbarat kurumları 19 Ağustos 1953 tarihinde SSCB yönetimi ile yakınlaşan İran Başbakanı Musaddık'a darbe yapmışlardır.²³⁸ Bu darbenin örtülü operasyonlarla başarılı bir şekilde yapılması ABD yönetiminin istihbarat kurumlarına olan güvenini arttırmıştır. Bu güven doğrultusunda istihbarat kurumlarına gösterilen ikinci hedef

²³⁴Bu raporlara örnek olarak;

Memorandum, Ridgway to Secretary of the Army, Extension of Visual and Photographic Reconnaissance Beyond North Korean Border, July 10, 1950, Top Secret.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/memorandum-ridgway-to-secretary-of-the-army-extension-of-visual-and-photographic-reconnaissance-beyond-north-korean-border-july-10-1950-top-secret;b02085> Erişim: 26.11.2019

Special Article, "The Soviet Role in the Korean War," in CIA, Office of Current Intelligence, Current Intelligence Review, December 19, 1951, Top Secret Suede.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/special-article-the-soviet-role-in-the-korean-war-in-cia-office-of-current-intelligence-current-intelligence-review-december-19-1951-top-secret-suede;b02349> Erişim: 26.11.2019

²³⁵ George Howard Poteat, *Strategic Intelligence and National Security: A Case Study of the Korean Crisis (June 25-November 24, 1950)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Washington Üniversitesi, Missouri 1973, s.126.

²³⁶ Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in Iran, June 27, 1949, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-iran-june-27-1949-secret-cia;umeoumeob01261> Erişim: 26.11.2019

²³⁷ Bu raporlara örnek olarak;

-CIA, Intelligence Estimate, The Current Crisis in Iran, March 16, 1951, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-the-current-crisis-in-iran-march-16-1951-secret-cia;umeoumeob01278> Erişim: 26.11.2019

-CIA, Intelligence Estimate, Irans Position in the East-West Conflict, April 15, 1951, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-irans-position-in-the-eastwest-conflict-april-15-1951-secret-cia;umeoumeob01282> Erişim: 26.11.2019

-CIA, Briefing, Iran, July 23, 1953, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-briefing-iran-july-23-1953-secret-crest;umeoumeob01408> Erişim: 26.11.2019

²³⁸ CIA, Report, Clandestine Service History ::Overthrow of Premier Mossadeq of Iran: November 1952 - August 1953, March 1954, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-clandestine-service-history-overthrow-of-premier-mossadeq-of-iran-november-1952-august-1953-march-1954-secret-cia;umeoumeob02009> Erişim: 20.11.2019

ABD'nin çıkarları aksine kararlar alan ve komünist blokla yakın ilişkiler kurmaya başlayan Guatemala Başkanı Jacobo Arbenz olmuştur.²³⁹ CIA liderliğinde yapılan bu operasyonda muhalifleri temsil eden Teğmen Carlos Castillo Armas ile adamları desteklenmiş ve Arbenz yönetiminin devam etmesi halinde ülkenin zor duruma düşeceğine dair propaganda faaliyetleri yapılmıştır.²⁴⁰ Bu faaliyetler neticesinde 27 Haziran 1954 tarihinde Arbenz yönetimi hükümetten çekilmiştir.

ABD yönetimi Musaddık ve Arbenz darbeleriyle SSCB'nin Komünizm ideolojisi üzerinden yayılmasını engellemiştir. Ancak 1956 yılında Mısır Yönetiminin Süveyş kanalını millileştirmesiyle Ortadoğu'da SSCB lehine bir güç boşluğu oluşmuştur.²⁴¹ Bu süreçle ilgili hazırlanan istihbarat raporlarından sonra ABD yönetimi bölgeye diplomatik olarak yaklaşmaya başlamış ve bir destekleme programı olan Eisenhower doktrini yürürlüğe sokmuştur.²⁴² 1961 yılında ise İngiltere'nin yönetimi altında bulunan Kuveyt'e bağımsızlığının verilmesiyle Eisenhower Doktrini yeni bir boyut kazanmıştır. Çünkü bağımsızlık sonrasında İngiltere ve ABD'nin teşvikiyle Kuveyt yönetimine Arap ülkelerini destekleme fonu

²³⁹ Harold Asbury Scott, *Covert Operations as an Instrument of Foreign Policy: U.S. Intervention in Iran and Guatemala*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Carnegie Mellon Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999 s.106-107.

²⁴⁰ Age, s.130-132.

²⁴¹ Mustafa Atmaca, *Süveyş Kanalı'nın Stratejik Önemi ve Mısır Ekonomisine Katkısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2008, s.33 (Kaynak Gösterilen Eser- ABDUNNASIR Cemal, Arap Devriminin Yöntemleri, İstanbul, Habora Kitapevi, Çeviri. Mehmet Emin Bozarslan, , 1970 s.177-178)

²⁴² Bu raporlara örnek olarak;

-CIA, Briefing, Present Suez Issues, February 6, 1957, [Top Secret], CREST.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-briefing-present-suez-issues-february-6-1957-top-secret-crest;umeoumeob02341> Erişim: 20.11.2019

-CIA, Memorandum, Dangers in the Suez Situation, March 13, 1957, Secret, CREST.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandum-dangers-in-the-suez-situation-march-13-1957-secret-crest;umeoumeob02345> Erişim: 20.11.2019

-CIA, Memorandum, Dangers of the Israeli-Egyptian Crisis, March 19, 1957, Top Secret, CREST.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandum-dangers-of-the-israeliegyptian-crisis-march-19-1957-top-secret-crest;umeoumeob02347> Erişim: 20.11.2019

-CIA, Memorandum, Nassers Next Moves, July 19, 1957, Secret, CREST.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandum-nassers-next-moves-july-19-1957-secret-crest;umeoumeob02356> Erişim: 20.11.2019

-CIA, Briefing, Egyptian-Syrian Union, February 12, 1958, Top Secret [codeword not declassified], CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-briefing-egyptiansyrian-union-february-12-1958-top-secret-codeword-not-declassified-crest;umeoumeob02368> Erişim: 20.11.2019

kurdurulmuştur.²⁴³ Böylece SSCB'yi çevrelemek için Orta Doğu bölgesindeki mevcut yapıyı korumaya ihtiyacı olan ABD yönetimi bütçesinden harcama yapmadan ihtiyacı olan politikayı sağlamaya başlamıştır.

Buraya kadar ele alınan gelişmelere bakıldığında ABD'nin diplomatik ve istihbari faaliyetleriyle çevreleme politikasını başarılı bir şekilde yürüttüğü ve özgür dünyanın liderli imajını inşa ettiği görülmektedir. Bu ortamda SSCB'nin 1961 yılında Küba'ya nükleer başlıklar yerleştirmesiyle bir güvenlik krizi oluşmuştur. Ancak bu kriz iki blok arasındaki güç dengelerinin değişmesinden değil ABD'nin süreç içerisinde inşa ettiği özgür dünyanın lideri imajının zarar görmesinden kaynaklanmaktadır.²⁴⁴ Bu süreçteki istihbarat faaliyetlerine bakıldığında ise gelişmelerin yakından takip edilerek krizin kısa bir sürede çözüme ulaşmasında etkili olduğu söylenebilir.²⁴⁵

ABD'nin istihbarat kurumları Küba füze kriziyle aynı süreçte devam eden doğu ve batı bloğunun ikinci karşılaşması olan Vietnam Savaşı üzerine de çalışmalar yapmıştır. Bu kapsamda yapılan faaliyetlere bakıldığında ise daha çok bilgi toplamaya yönelik faaliyetler olduğu söylenebilir.²⁴⁶ Ancak CIA liderliğinde

²⁴³ CIA, Report, Kuwaits Oil Money Flows Into Foreign Aid, October 3, 1963, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-kuwaits-oil-money-flows-into-foreign-aid-october-3-1963-secret-crest:umeoumeob03057> Erişim: 21.11.2019

²⁴⁴ Jutta Weldes, *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minnesota 1999 s.37-39.

²⁴⁵ Top Secret Codeword Supplement to Report of Ad Hoc Committee of the U.S. Intelligence Board, The Military Buildup in Cuba ::A Chronology of Significant Events Since January 20, 1961 and Major Bloc Arms Shipments to Cuba, July 11, 1961, Top Secret Dinar. <http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/top-secret-codeword-supplement-to-report-of-ad-hoc-committee-of-the-us-intelligence-board-the-military-buildup-in-cuba-a-chronology-of-significant-events-since-january-20-1961-and-major-bloc-arms-shipments-to-cuba-july-11-1961-top-secret-dinar;b05162> Erişim: 21.11.2019

²⁴⁶ Bu alanda yapılan istihbarat faaliyetlerine örnek olarak; -CIA, Office of Current Intelligence, Intelligence Memorandum, Status of Soviet Military Assistance to North Vietnam, April 15, 1965, Top Secret [Dinar]. <http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-office-of-current-intelligence-intelligence-memorandum-status-of-soviet-military-assistance-to-north-vietnam-april-15-1965-top-secret-dinar;b07042> Erişim: 21.11.2019

-CIA, Directorate of Intelligence, Intelligence Memorandum, Asian Communist and Soviet Views on the War in Vietnam, May 25, 1965, Top Secret [Dinar]. <http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-directorate-of-intelligence-intelligence-memorandum-asian-communist-and-soviet-views-on-the-war-in-vietnam-may-25-1965-top-secret-dinar;b07049> Erişim: 21.11.2019

-CIA, Office of Current Intelligence, Special Report, Status of Soviet and Chinese Military Aid to North Vietnam, September 3, 1965, Top Secret [Dinar]. <http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-office-of-current-intelligence->

başlatılan Phoenix Programıyla komünizm yanlısı Viet Kong üyelerinin çeşitli işkence yöntemleriyle sorgulandığı²⁴⁷ ve bu ideoloji etrafındaki insanların dağılması için örtülü operasyonlarında yapıldığı görülmektedir.²⁴⁸ Bu şekilde mücadele edilen Vietnam Savaşı sürecinde ABD’de savaş karşıtı, insan hakları, kadın hakları ve konuşma özgürlüğü temalı toplumsal eylemlerin sayısında ani bir artış olmuştur. Bu artışta SSCB gibi ülkelerin etkisinin olup olmadığını araştırmak amacıyla CIA bünyesinde CHAOS(1967-1974) adıyla bir inceleme programı başlatılmıştır. Bu programa sonradan FBI’da dâhil olmuş ve söz konusu kurumların süreç içerisinde en fazla rapor hazırladığı konu olmuştur.²⁴⁹ Dolayısıyla istihbarat kurumlarının en fazla yoğunlaştığı alan olduğu söylenebilir.

1970 yılına gelindiğinde ise Şili’de ABD’nin çıkarlarının aksine kararlar alan ve komünizm yanlısı olan Salvador Alende’nin başkan seçilmesiyle istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir diğer alan haline gelmiştir. Çünkü bu durum dönemin ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger’in ifadeleriyle komünizmin en büyük meydan okumalarından biri olarak görülmüştür.²⁵⁰ Bu nedenle çalışmaya başlayan istihbarat kurumları öncelikle ülke ekonomisini bozmaya yönelik faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bu faaliyetler sonucunda ekonominin bozulmasıyla toplumda oluşan ayrılıkçı fikirleri derinleştirmek amacıyla muhalif gruplar desteklenmiştir. Böylece toplumda oluşturulan huzursuzluk algısından sonra CIA’in destekleriyle General Augusto Pinochet liderliğinde Alende hükümetine 11 Eylül 1973 tarihinde darbe yapılmıştır.²⁵¹

special-report-status-of-soviet-and-chinese-military-aid-to-north-vietnam-september-3-1965-top-secret-dinar;b07056 Erişim: 21.11.2019

-CIA, Directorate of Intelligence, Intelligence Memorandum, Soviet Military Personnel and Air Defense Operations in North Vietnam, October 21, 1965, [security classification markings removed]. <http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-directorate-of-intelligence-intelligence-memorandum-soviet-military-personnel-and-air-defense-operations-in-north-vietnam-october-21-1965-security-classification-markings-removed;b07061> Erişim: 21.11.2019

²⁴⁷ Mike Maxey, The Phoenix Program: From Vietnam to Black Sites- A Legacy of Torture, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Central Oklahoma Üniversitesi, Edebiyat ve Coğrafya, 2018,30

²⁴⁸ CIA, A Retrospective on Counterinsurgency Operations <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol51no2/a-retrospective-on-counterinsurgency-operations.html#pgfId-1047812> Erişim: 06.11.2020

²⁴⁹ Tyler Russell Rollins, *Domestic Surveillance in the United States: World War II to Vietnam*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kolorado Üniversitesi, 2016, s.182-186.

²⁵⁰ Ebru Filazi, *Küreselleşen Dünyada Çok uluslu şirketlerin Artan Rolü ve Latin Amerika’daki Darbelere Etkileri: Guatemala, Şili, Bolivya Örnekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s.81.

²⁵¹ *Age*, s.82-85.

ABD'nin istihbarat kurumları Guatemala ve Şili'de yaptıkları darbelerle SSCB'nin komünizm ideolojisi üzerinden Latin Amerika ülkelerinde yayılmasını engellemeyi başarmıştır. Ancak bu şekilde yapılan müdahaleler ABD'nin istihbarat kurumlarını iş yükü anlamında zorlamıştır. Bu soruna çözüm arayışları neticesinde ise Condor Planı yürürlüğe girmiştir. Bu planla birlikte CIA ve FBI'nin destekleriyle Şili, Arjantin, Bolivya, Brezilya, Paraguay ve Uruguay yaptıkları işbirliği sayesinde kendi güvenlik birimleri vasıtasıyla komünizmin Latin Amerika'da yayılmasını önleyecek faaliyetler yapmaya başlamıştır.²⁵²

1980 yılına gelindiğinde ise istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin Ortadoğu bölgesinde yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasında SSCB'nin Afganistan İşgali ve İran ile Irak arasında mezhep temelinde başlayan savaş etkili olmuştur. Bu gelişmelere sırasıyla bakıldığında ABD'nin istihbarat kurumlarının Afganistan'da SSCB'ye karşı radikal İslami grupları desteklediği görülmektedir.²⁵³ İran- Irak savaşında ise 1979 devriminden sonra SSCB ile yakın ilişkiler içerisinde olan İran'a karşı Irak desteklenmiştir.²⁵⁴

Buraya kadar yapılan istihbarat faaliyetlerine bütünleştirici bir açıdan bakıldığında hepsinin ortak noktasının SSCB'nin yayılmasını engellemek olduğu görülmektedir. Bu nedenle ABD'nin soğuk savaş dönemi ulusal güvenlik kültürü olan çevreleme politikasının istihbarat faaliyetlerini yönlendirdiği söylenebilir.

3.2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEM

İkinci bölümde yapılan çalışma neticesinde ABD'nin soğuk savaş sonrası dönemdeki ulusal güvenlik kültürünün iki farklı görünüm sergilediği tespit edilmişti. Bunlar;

²⁵² McSherry, J. Patrice. "Operation Condor: Clandestine Inter-American System." *Social Justice*, C.26 S.4,1999, s.149-151.

²⁵³ Abigail T. Linnington, *Unconventional Warfare in U.S. Foreign Policy: U.S. Support of Insurgencies in Afghanistan, Nicaragua, And Iraq From 1979-2001*, , Yayınlanmamış Doktora Tezi,Tufts Üniversitesi, Hukuk ve Diplomasi Enstitüsü, 2012, s.91-92.

²⁵⁴Bu savaşla ilgili bilgilere ulaşılan raporlar;
-CIA, Report, Iran ::A Handbook, May 1982, Secret, CREST.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iran-a-handbook-may-1982-secret-crest;umeoumeob07072> Erişim:23.11.2019
-CIA, Report, Iraq ::A Handbook, December 1982, Secret, CREST.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraq-a-handbook-december-1982-secret-crest;umeoumeob07148> Erişim:23.11.2019

(1)işbirliğine açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran Yeni Dünya Düzeni karakteristiği(1991-2001) ve (2)11 Eylül terör saldırılarıyla başlayıp günümüze kadar devam eden Terörizmle Mücadele karakteristiğidir. Bu nedenle söz konusu kültürel karakteristiklerin istihbarat faaliyetlerine etkisi iki alt başlık halinde incelenecektir.

3.2.1. 11 Eylül Saldırıları Öncesi(1991-2001)

Bu bölümde dönemin ulusal güvenlik kültürü olan Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin işbirliğine açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerinin istihbarat faaliyetleri üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu kapsamda literatüre bakıldığında Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte ABD'nin istihbarat kurumlarına yönelik iki farklı görüşün ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlar; (1)istihbarat kurumlarına artık ihtiyaç olmadığını savunan görüş ve (2) istihbarat kurumlarının hala hayati öneme sahip olduğunu ileri süren görüştür. Bu görüşlerden ikincisi kendi içerisinde küçülmeyi önerenler ve yeniden yapılandırmayı önerenler olarak ikiye ayrılmaktadır.²⁵⁵ Bu şekilde gerçekleşen istihbarat kurumlarının geleceğine yönelik tartışmaların uygulamaya yansması ise küçülmeyi öneren görüş doğrultusunda olmuştur. Şöyle ki, personel sayısında yaklaşık %25'lik²⁵⁶ ve bütçede ise %23 bir azaltmaya gidilmiştir.²⁵⁷ Bu doğrultuda soğuk savaş dönemine göre daha barışçıl bir istihbarat anlayışının olduğu söylenilebilir.

Soğuk savaşın bitmesiyle birlikte oluşan yeni uluslararası yapı içerisinde ABD yönetiminin tehdit olarak algıladığı öncelikli alan ekonomi olmuştur.²⁵⁸ Bu algı doğal olarak istihbarat faaliyetlerine de yansımıştır.²⁵⁹ Bu durumu dönemin CIA başkanı Robert Gates, yeni gereksinimlerin yaklaşık %40'nın ekonomik alanlarda

²⁵⁵ Shannon M. Ingram, "The Role of U.S. Intelligence in American Foreign Affairs in the Post-Cold War Era (Literature Review)", *McNair Scholars Journal*, C.2, S.1, 1998, s.40.

²⁵⁶ W Bruce Weinrod, "U.S. intelligence priorities in the post-cold war era" *World Affairs*, C.159 S.1, 1996, s.8.

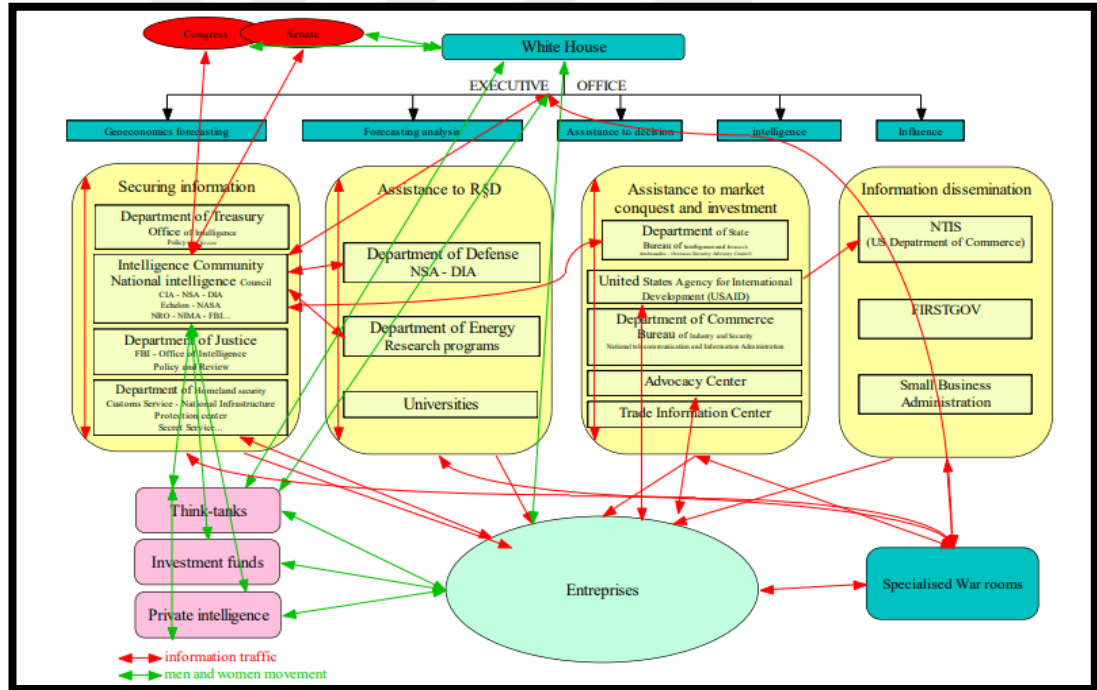
²⁵⁷ Stephen H. Campbell, "Intelligence in the Post-Cold War Period", *Journal of U.S. Intelligence Studies* C.19, S.3,2013,s.46.

²⁵⁸ Stansfield Turner, "Intelligence for a New World Order", *Foreign Affairs*, C.70, S.4,1991,s.151.

²⁵⁹ General Accounting Office, Report, Economic Espionage ::The Threat to US Industry, April 29, 1992, Unclassified, DTIC. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/general-accounting-office-report-economic-espionage-the-threat-to-us-industry-april-29-1992-unclassified-dtic:umeoumeob09098> Erişim:26.11.2019

olduğu ve hızla arttığı şeklinde ifade etmiştir.²⁶⁰ Bu şekilde yaşanan ihtiyaçlardaki değişimin oluşmasında yeni şartlarla birlikte hem eski müttefik ülkelerin hem de eski düşman ülkelerin ekonomik anlamda birer rakip haline gelmesi etkili olmuştur.²⁶¹ Bu yeni ihtiyaçlar nedeniyle ABD'nin istihbarat kurumlarının diğer alanlarında küçülmeler olmasına rağmen ekonomik istihbarat yapısında büyümeye gidilmiştir. Bu kapsam da dönem itibarıyla yeni oluşturulan kurumlar; ABD'li şirketlerin yurtdışındaki faaliyetlerini kolaylaştırmakla görevli Savunuculuk Merkezi(1993)²⁶², ABD'li şirketlerin üretimle alakalı bilgi ve belgelerini korumak amacıyla ihtiyaca yönelik teknolojiyi geliştirmekle sorumlu IN-Q-TEL şirketi(1999)²⁶³ ve hükümet hizmetlerinin daha verimli hale gelmesi amacıyla kurulan FirstGov.gov(2000) adresidir.²⁶⁴ Bu kurumların yanı sıra köklü istihbarat kurumlarıyla ABD'nin ekonomik istihbarat yapısı genel olarak aşağıdaki şekilde görülebilir.

Şekil 3.1: ABD'nin Ekonomik İstihbarat Yapısı

Kaynak: Seigle, Coissard ve Échinard, (2008:241)

²⁶⁰ CATO Institute, The CIA as Economic Spy: The Misuse of U.S Intelligence After the Cold War, <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/cia-economic-spy-misuse-us-intelligence-after-cold-war> Erişim:10.01.2021

²⁶¹ Weinrod, *U.S. intelligence priorities in the post-cold war era*, s.7.

²⁶² International Trade Administration, Advocacy Center Services, <https://www.trade.gov/advocacy-center-services> Erişim:10.01.2021

²⁶³ CIA, In-Q-Tel: A New Partnership Between the CIA and the Private Sector, <https://www.cia.gov/library/publications/intelligence-history/in-q-tel#top> Erişim:06.11.2020

²⁶⁴ Usa Gov, About the Website USA.gov, <https://www.usa.gov/history-of-website> Erişim:10.01.2021

Şekil 3.1'e bakıldığında ABD yönetiminin yeni oluşturulan kurumlarla birlikte güçlü bir ekonomik istihbarat yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bu şekilde diğer alanlara karşı ekonomik istihbarat alanındaki büyümeye ihtiyaç duyulması uluslararası sistemin lideri olarak ABD'nin uyguladığı barışçıl ve bütünleştirici politikaların etkisiyle oluşmuştur. Bu nedenle dönemin ulusal güvenlik kültürü olan Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin istihbarat kurumlarının faaliyetlerini ekonomik istihbarat alanına doğru yönlendirdiği söylenebilir.

Bu dönemde ABD'nin ekonomik istihbarat dışındaki faaliyetlerine bakıldığında ise Bosna'daki gelişmeleri yakından takip edebilmek amacıyla 12 Haziran 1992'de bir özel istihbarat birimi oluşturduğu görülmektedir.²⁶⁵ Bu birim üstlendiği misyon itibarıyla sistemin lideri olarak ABD'nin otoriter özelliğinin bir yansıması niteliğindedir. Bu özel istihbarat birimi haricinde ise müdahaleden daha çok gelişmeleri takip etmeye yönelik istihbarat faaliyetleri yapılmıştır. Bu kapsamda terör örgütlerinin eylemlerinin takip edilmesi,²⁶⁶ Türkiye ve Irak'ın PKK ile birlikte hareket edilmesine vereceği muhtemel tepkilerin araştırılması,²⁶⁷ Saddam Hüseyin'in Irak Halk'ı üzerindeki etkisinin tespit edilmeye çalışılması²⁶⁸ ve Irak'ın askeri kapasitesinin takip edilmesi yapılan faaliyetlere örnek olarak verilebilir.²⁶⁹ Bu tür

²⁶⁵ CIA, Bosnia, Intelligence and the Clinton Presidency, https://www.cia.gov/library/publications/international-relations/bosnia-intelligence-and-the-clinton-presidency/Clinton_Bosnia_Booklet.pdf Erişim:06.11.2020

²⁶⁶ Bu faaliyetlere örnek olarak;

-CIA, Report, Terrorism Review, June 27, 1991, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorism-review-june-27-1991-secret-cia;umeoumeob09088> Erişim:24.11.2019

-CIA, Report, Terrorism Review, August 8, 1991, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorism-review-august-8-1991-secret-cia;umeoumeob09091> Erişim:24.11.2019

-CIA, Report, Terrorism Review, June 1995, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorism-review-june-1995-secret-cia;umeoumeob09110> Erişim:24.11.2019

²⁶⁷ CIA, Report, The Kurds ::Rising Expectations, Old Frustrations, September 1992, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-the-kurds-rising-expectations-old-frustrations-september-1992-secret-cia;umeoumeob09102> Erişim:24.11.2019

²⁶⁸ CIA, Intelligence Estimate, Prospects for Iraq ::Saddam and Beyond, December 1993, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-prospects-for-iraq-saddam-and-beyond-december-1993-secret-cia;umeoumeob09105>

Erişim:24.11.2019

²⁶⁹ Bu kapsamda iki rapor hazırlanmıştır.Bunlar:

-CIA, Intelligence Estimate, Iraqi Military Capabilities Through 1999, July 1994, Secret, CIA.

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-iraqi-military-capabilities-through-1999-july-1994-secret-cia;umeoumeob09108>

Erişim:24.11.2019

- CIA, Intelligence Estimate, Iraqi Military Capabilities Through 2003, April 1999, Secret, CIA.

faaliyetlerin dönemin ulusal güvenlik kültürünün barındırdığı barışçıl özelliklerin yansıması olduğu düşünülmektedir. Çünkü soğuk savaş döneminde olan hükümet darbeleri, örtülü faaliyetler vb. gibi müdahaleci yaklaşımın aksine daha çok bilgi toplamaya yönelik faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Buraya kadar ele alınan istihbarat faaliyetlerine bütünleştirici bir açıdan bakıldığında ise dönemin ulusal güvenlik kültürü olan Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin barındırdığı özelliklerin istihbarat faaliyetlerini yönlendirdiği söylenebilir.

3.2.2. 11 Eylül Saldırıları Sonrası(2001-2020)

ABD'nin ulusal güvenlik kültüründeki terörizmle mücadele karakteristiği 11 Eylül saldırılarından sonra belirgin bir hal almıştır. Bu kültürün istihbarat faaliyetlerindeki ilk yansıması ise söz konusu saldırıdan on beş gün sonra CIA bağlı istihbarat toplama uzmanlarının ve küçük bir operasyonel timin Afganistan'a girmesi şeklinde olmuştur.²⁷⁰ Bu personellerin sahadaki kısa süreli faaliyetlerinden sonra 7 Ekim 2001 tarihinde ABD yönetiminin askeri müdahale süreci başlamıştır. Bu tarihsel uyum nedeniyle müdahalenin ön çalışmasını yaptığı anlaşılan CIA personelleri aynı zamanda El Kaide terör örgütüne karşı olan iki Afgan aşiretini de desteklemiştir.²⁷¹ Bu şekilde terörizmle mücadele faaliyetlerine aktif olarak başlayan ABD'nin istihbarat kurumları soğuk savaş süresince tecrübe edinilen devlete karşı(SSCB) mücadele yöntemlerine göre hareket kabiliyetleri farklı olan terör örgütlerini daha yakından tanımıştır. Bu süreçte edinilen bilgiler ise CIA tarafından personelleri eğitici mahiyette El Kaide terör örgütünün saldırı yöntemlerini anlatan bir rapor haline getirilmiştir.²⁷²

<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-iraqi-military-capabilities-through-2003-april-1999-secret-cia;umeoumeob09122>

Erişim:24.11.2019

²⁷⁰ CIA, Devotion to Duty,

<https://www.cia.gov/static/c40e6e16c1183e0bed3777f048f41d98/Devotion-to-Duty.pdf>

Erişim:04.01.2021

²⁷¹ CIA, 88 Days to Kandahar: A CIA Diary, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol-59-no-2/pdfs/Peake-Review-88-Days-to-Kandahar-CIA-Diary.pdf> Erişim:06.11.2020

²⁷² CIA, Terrorist CBRN: Materials and Effects, https://www.cia.gov/library/reports/general-reports-1/CBRN_threat.pdf Erişim:06.11.2020

İstihbarat kurumlarının Afganistan'dan sonra yoğunlaştığı ülke ise Irak olmuştur. Burada yapılan istihbarat faaliyetleri neticesinde nükleer silah üretimi yapıldığı²⁷³ ve Saddam yönetiminin El Kaide ile işbirliği yaptığı bilgilerine ulaşılmıştır.²⁷⁴ Bu bilgiler ise ABD yönetiminin 2003 yılında Irak'a açtığı savaşta gerekçe olarak gösterilmiştir. Bu durum doğrultusunda ulusal güvenlik kültürünün istihbarat faaliyetlerini, istihbarat faaliyetlerinin de devlet mekanizmasını harekete geçirdiği söylenebilir.

ABD yönetimi 11 Eylül saldırısından sonra yaptığı Afganistan ve Irak müdahaleleriyle terörizme karşı ilk tepkisini ortaya koymuştur. Bu aşamadan sonra ise söz konusu ülkelerdeki faaliyetlere devam edilmekle birlikte terörizmin beslendiği kaynaklarla da mücadele edilmeye başlanmıştır. Bu kapsamda ABD'nin istihbarat kurumları tarafından yapılan faaliyetleri anlamlandırabilmek için öncelikle terörizmin beslendiği kaynakları belirlemek gerekir. Bu amaç doğrultusunda El Kaide terör örgütü tarafından ABD'nin Kenya büyükelçiliğine yapılan saldırının hazırlık süreci bir örnek olay olarak incelenecektir. Bu sürece bakıldığında;²⁷⁵

- Kenya'nın başkenti Nairobi'de 1993 yılında Asma Limited adında göstermelik bir şirket kurulduğu,
- Örgüt elemanlarına bombalama, adam kaçırma, suikast ve istihbarat gibi alanlarda eğitimler verildiği,
- Bomba hazırlık çalışmaları için Nairobi'de bir gayrimenkul kiralandığı,
- Yerel kamu görevlilerine rüşvet ödemeleri yapıldığı,
- TNT bombaları satın alındığı görülmektedir.

Bu hazırlık süreci bütünsel olarak değerlendirildiğinde terörizmin örgüt elemanı, ekonomik kaynak ve silah olmak üzere üç temel kaynağı olduğu söylenebilir. Bu doğrultu ABD yönetiminin yaptığı istihbarat faaliyetlerini de söz konusu kaynaklar doğrultusunda üç kısım halinde incelemek daha tutarlı çıkarımlar sağlayacaktır. Bu

²⁷³ CIA, Report, Iraqs Weapons of Mass Destruction Programs, July 2002, Unclassified, Feith. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraqs-weapons-of-mass-destruction-programs-july-2002-unclassified-feith;umeoumeob09149> Erişim:26.11.2019.

²⁷⁴ CIA, Report, Iraq and al-Qaida ::Interpreting a Murky Relationship, June 21, 2002, Top Secret [codewords not declassified], U.S. Senate. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraq-and-alqaida-interpreting-a-murky-relationship-june-21-2002-top-secret-codewords-not-declassified-us-senate;umeoumeob09146> Erişim:26.11.2019.

²⁷⁵ Sercan Ercinler, *Terörizmin Finansman Kaynakları ve Yöntemleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MEF Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020 , s.15-16.

kapsamda yapılan faaliyetler ise; (1)etkin mücadele için işbirliği girişimleri, (2) ekonomik mücadele ve (3) kitle imha silahlarının kontrolünü sağlama girişimleri şeklinde özetlenebilir. Bu faaliyetlere sırasıyla bakıldığında etkin mücadele için yapılan işbirliği düzenlemelerinin ilkinin ABD'nin istihbarat yapısında gerçekleştirildiği görülmektedir. Şöyle ki terörizmle mücadele konusunda istihbarat kurumları arasındaki uyumu sağlamak için Ulusal Terörle Mücadele Merkezi(2003) oluşturulmuştur.²⁷⁶ Bu kurumun oluşturulmasından sonra istihbari anlamda işbirliği girişimleri yurtdışına yönelmiştir. Bu kapsamda NATO ve BM gibi uluslararası örgütler bünyesinde yapılan düzenlemelerin yanı sıra, 2016 yılında Hindistan ile 2019 yılında Kazakistan ile anlaşmalar yapılmış ve Arjantin, Brezilya, Paraguay ortaklığında Bölgesel Güç Mekanizması(2019) oluşturulmuştur.²⁷⁷

ABD yönetiminin istihbari anlamda yaptığı ekonomik mücadele faaliyetleri ise finansal kaynakların kontrolü ve uyuşturucu kaçakçılığını önleme girişimleri olmak üzere iki alanda gerçekleşmiştir. Bu kapsamda finansal kaynakların kontrolü ile ilgili girişimlere bakıldığında, kara paranın aklanmasını önlemek amacıyla kurulan Egmont Grubun finansal istihbarat birimlerinin görev tanımına terörizmle mücadelenin eklenmesi(2004) şeklinde olduğu görülmektedir.²⁷⁸ Terör örgütlerinin önemli ekonomik kaynaklarından biri olan uyuşturucuya yönelik istihbarat faaliyetlerinde ise ABD tarihinde bazı kötü tecrübeler yaşanmıştır. Şöyle ki CIA'in 1990'larda bu alanda ticari faaliyet yürüttüğü ortaya çıkmıştır.²⁷⁹ Bu süreçte edinilen tecrübeler doğrultusunda söz konusu alanda farklı bir kurumsal yapının oluşturulması gerektiği görülmüştür. Bu kapsamda yapılan düzenleme neticesinde Uyuşturucu ile Mücadele Yönetimi kurumu 2006 yılından itibaren istihbarat topluluğuna katılmıştır. Temel görevlerinden biri küresel terörizmle mücadele olan bu kurum altmıştan fazla ülkede seksen ofisiyle çalışmalarını yürütmektedir²⁸⁰

²⁷⁶ The National Counterterrorism Center, Who We Are, <https://www.dni.gov/index.php/nctc-home> Erişim:11.01.2021

²⁷⁷ U.S Department of State,Country Report onTerrorism 2019, <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/Country-Reports-on-Terrorism-2019-2.pdf> Erişim: 04.01.2021

²⁷⁸ T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, Egmont Grubu, <https://www.hmb.gov.tr/egmont-grubu> Erişim:11.01.2021

²⁷⁹ James Divietri, *Drug Policy The U.S Declares War on Itself*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kaliforniya Devlet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s.44.

²⁸⁰ Office of the Director of National Intelligence, Members of the IC, <https://www.dni.gov/index.php/what-we-do/members-of-the-ic#doj> Erişim:11.01.2021

ABD yönetiminin kitle imha silahlarının kontrolünü sağlamaya yönelik istihbarat faaliyetlerine bakıldığında ise ilk olarak kurumsal bir düzenlemenin yapıldığı görülmektedir. Şöyle ki bu alanda yapılan çalışmalara liderlik misyonuyla Ulusal Yayılmayı Önleme Merkezi(2005) kurulmuştur. Bu kapsamda yapılan faaliyetlerde ise Başkan Bush tarafından haydut devletler olarak adlandırılan İran ve Kuzey Kore üzerinde yoğunlaşmıştır.²⁸¹ Bu doğrultuda yapılan istihbarat faaliyetleri neticesinde söz konusu ülkelerin nükleer tesis kapasitelerini arttırdığını ve bu durum önlenmezse hem ülke yönetimlerince hem de terör örgütleri tarafından kullanılabileceği raporlanmıştır.²⁸² Bu rapordan sonra ise ABD ve AB ülkeleri tarafından İran ile Kuzey Kore'ye uygulanan yaptırımların kapsamı genişletilmiştir.²⁸³

İstihbarat raporları kronolojik olarak incelenemeye devam edildiğinde Haydut devletler üzerine yapılan çalışmalardan sonra DAESH terör örgütü üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bu kapsamda yayımlanan 5 Ocak 2008 tarihli raporda Irak ve çevresinde DAESH'in güçlenmeye başladığı ifade edilmektedir.²⁸⁴ Bu doğrultuda yapılan istihbarat faaliyetleriyle ilgili resmi bir kaynağa ulaşılamamasına rağmen ABD istihbaratının bölgede PYD/PKK ile çalıştıkları bilinmektedir.²⁸⁵

Buraya kadar ele faaliyetler istihbarat bilimi içerisinde var olan ve yasal bir zemine oturan faaliyetlerdir. Ancak literatüre bakıldığında 11 Eylül saldırıları

²⁸¹ DW, ABD 'Haydut Devletler' listesini gözden geçiriyor

<https://www.dw.com/tr/abd-haydut-devletler-listesini-g%C3%B6zden-ge%C3%A7iriyor/a-3442792>

Erişim:06.11.2020

²⁸² Department of Defense, Memorandum, Declaratory Policy and the Nuclear Programs of North Korea and Iran, October 5, 2006, Secret, DOD. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/departement-of-defense-memorandum-declaratory-policy-and-the-nuclear-programs-of-north-korea-and-iran-october-5-2006-secret-dod;umeoumeob10042>

Erişim:26.11.2019.

²⁸³ Anadolu Ajansı, AB Kuzey Kore'ye yönelik yaptırımları uzattı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-kuzey-koreye-yonelik-yaptirimlari-uzatti/1927433> Erişim:06.11.2020

Euronews, İran'a uygulanan yaptırımların tarihçesi, <https://tr.euronews.com/2016/01/18/iran-a-uygulanan-yaptirimlarin-tarihcesi> Erişim:06.11.2020

²⁸⁴ Defense Intelligence Agency, Report, DOMINANT WARRIOR/Dragon Fire - Atmospheric of Islamic State of Iraq, January 5, 2008, Secret, DIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/defense-intelligence-agency-report-dominant-warriordragon-fire-atmospherics-of-islamic-state-of-iraq-january-5-2008-secret-dia;umeoumeob10068> Erişim:26.11.2019.

²⁸⁵ Johnston, Patrick B., Mona Alami, Colin P. Clarke, and Howard J. Shatz, "Return and Expand? The Finances and Prospects of the Islamic State After the Caliphate". Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2019. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3046.html Erişim:06.11.2020

sonrasında ABD istihbaratının yasadışı bazı faaliyetleri de olduğu görülmektedir. Bu kapsamdaki faaliyetlere iki somut örnek verilebilir. Bunlardan ilki ihtiyaç duyulan bilgilere ulaşabilmek amacıyla bir finans ve iletişim şirketi olan Western Union ile bir lojistik şirketi olan FedEx'in müşteri verilerinin izinsiz olarak kullanılmasıdır.²⁸⁶ İkincisi ise CIA bünyesinde Black Site adı verilen gizli hapishanelerin oluşturulması ve bu yerlerde terör şüphelileri üzerinde işkence olarak adlandırılabilir yeni sorgu yöntemlerinin denenmesidir.²⁸⁷ Bu örnekler ulusal bir travmaya dönüşen terör korkusunun istihbarat kurumlarının faaliyetlerine de aşırı refleksler olarak yansıdığını gösteren önemli işaretlerdir.

Buraya kadar ele alınan istihbarat faaliyetlerine bütünleştirici bir açıdan bakıldığında dönemin ulusal güvenlik kültürü olan terörizmle mücadele doğrultusunda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu nedenle dönemin ulusal güvenlik kültürünün istihbarat faaliyetlerini şekillendirdiği söylenebilir. Ayrıca ABD'nin istihbarat stratejisini belirleyen Ulusal İstihbarat Direktörlüğü tarafından hazırlanan rapora göre sosyo-ekonomik sebeplerle toplumlarda artan huzursuzluk nedeniyle terörizm faaliyetlerinin artarak devam edeceği ön görülmektedir.²⁸⁸ Bu doğrultuda terörizmle mücadele karakteristiğinin de bir süre daha ABD'nin istihbarat faaliyetlerini şekillendirmeye devam edeceği söylenebilir.

²⁸⁶ Jon D. Michaels, All the President's Spies: Private-Public Intelligence Partnerships in the War on Terror, California Law Review C.96, S.901, s.914-915

²⁸⁷ The Guardian, "Inside the CIA's Black Site Torture Room", <https://www.theguardian.com/us-news/ng-interactive/2017/oct/09/cia-torture-black-site-enhanced-interrogation> Erişim: 06.11.2020

²⁸⁸ Director of National Intelligence, Global Trends, <https://www.dni.gov/index.php/global-trends/trends-transforming-the-global-landscape> Erişim:06.11.2020

SONUÇ

Bu tez çalışmasına, günümüz teknolojisinin bir getirisi olan bilgi yığınları içerisinde çalışan istihbarat kurumlarımıza, analiz aşamasında yardımcı olacak bir yöntem arayışıyla başlanılmıştır. Bu kapsamda yapılan ön çalışmalar neticesinde bir devletin ulusal güvenlik kültürü ile istihbarat kurumlarının faaliyetleri arasında bir ilişkisellik olabileceği ve bu durumun söz konusu devlet üzerine yapılan analizlerde kullanılabileceği düşünülmüştür. Bu düşünce doğrultusunda başlanılan tezde ‘istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin şekillenmesinde ulusal güvenlik kültürünün rolü nedir’ sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle ulusal güvenlik kültürünün literatürdeki yerini görebilmek amacıyla idealist-realist, gelenekselcilik-davranışsalcılık, neorealizm-neoliberalizm tartışması ve pozitivist teoriler - post pozitivist teoriler arasındaki tartışma doğrultusunda kuramsal süreç incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde realizm, davranışsalcılık ve pozitivism kuramlarının nedensellik; idealizm, neoliberalizm, neorealizm kuramlarının yorumlayıcı; post pozitivist kuramın ise eleştirel bir anlayışla ulusal güvenlik kültürü çalışmaları yaptığı görülmüştür. Ancak idealizm, neoliberalizm, neorealizm ve post pozitivist kuramların nitel verilere bakış açıları nedeniyle ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına daha fazla önem verdikleri çıkarımına ulaşılmıştır. Bu nedenle literatürde hangi kuramsal tarafın baskın olduğuyla alakalı olarak ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına verilen önem dönemsel olarak artmış ya da azalmıştır. Bu doğrultuda literatürdeki konumu değişen ulusal güvenlik kültürünün genel olarak üç şekilde çalışıldığı görülmüştür. Bunlar; (1) bir öngörüye ulaşmak amacıyla ulusal güvenlik kültürünün devletlerin dış politika ve güvenlik politikalarına etkisini inceleyen çalışmalar, (2) incelenen olaylar arasındaki sebep-sonuç ilişkisinin anlaşılmasına yardımcı olması amacıyla ulusal güvenlik kültürünün kullanıldığı çalışmalar ve (3) ulusal güvenlik kültürünün nasıl oluştuğunu inceleyen çalışmalar dır. Bu bilgiler doğrultusunda ise tezin araştırma sorusunun literatürde kabul gören bir çalışma alanı olduğu ve hem üçüncü hem de birinci tür çalışmalar içerisinde yer alan kısımlarının olduğu görülmüştür. Bu aşamadan sonra ise devletlerin ve güvenlik kurumlarının faaliyetlerini öngörmek için ulusal güvenlik kültürünün nasıl kullanıldığı ve neden kullanıldığı incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan inceleme

neticesinde devletlerin faaliyetlerini öngörmek için yapısal etmenler üzerinden ve kültürel etmenler üzerinden yapılan incelemeler olmak üzere iki farklı yöntemin olduğu görülmüştür. Ancak tarihsel süreçte yaşanan tecrübeler nedeniyle ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına verilen önemin arttığı tespit edilmiştir. Bu durumun oluşmasında ise ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının bazı avantajlı yönlerinin etkili olabileceği çıkarımına ulaşılmıştır. Bunlar;

- Karar alıcıların, içinde yetiştikleri ulusal kültürle örtüşen kararlar alacağı için,
- Güvenlik ve tehdit kavramları objektif ya da tehlikeye bakış açısından bağımsız olmadığı için,
- Bir devletin siyasal, askeri ve ekonomi gibi faaliyet alanlarına bütünsel olarak baktığı için daha tutarlı sonuçlar vereceği ve,
- Ulusal kültürlerin değişime olan direnci nedeniyle daha uzun süreli bir öngörü sağlayacağı şeklinde özetlenebilir.

Bu maddelerdeki çıkarımlar doğrultusunda ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının, devletlerin ve güvenlik kurumlarının faaliyetlerini öngörme konusunda daha kabiliyetli olduğu sonucuna varılmıştır. Böylece ulusal güvenlik kültürü çalışmalarının öngörme kabiliyeti anlaşıldıktan sonra, ulusal güvenlik kültürü ile istihbarat faaliyetleri arasında bir ilişkisellik olup olmadığını anlayabilmek için söz konusu kavramlar sırasıyla incelenmiştir. Bu kapsamda öncelikle ulusal güvenlik kültürü kavramı; ulus, güvenlik ve kültür kavramları üzerinden terminolojik olarak incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde ulusal güvenlik kültürü ile ilgili dört temel çıkarıma ulaşılmıştır. Bunlar, (1)devlet düzeyinde çalışılması gereken; (2)askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel sektörlerde meydana gelen gelişmelerle oluşan; (3)bu gelişmelerin anlamlandırılmasında söz konusu devletin sahip olduğu gücün önemli olduğu; (4)tarihsel süreçte yaşanan olayların ve coğrafya'nın etkisiyle oluşmasıdır. Bu çıkarımlar doğrultusunda ulusal güvenlik kültürü kavramının coğrafya, tarihsel travmalar ve uluslararası sistemdeki güç dağılımında sahip olunan yer olmak üzere üç temel unsurun etkisiyle şekillendiği düşüncesi ortaya konulmuştur. Bu kapsamda söz konusu unsurların ulusal güvenlik kültürüne etkisi ayrı ayrı incelenmiş ve örneklerle somutlaştırılmıştır. Ancak bu etkiler üzerinden bir devletin ulusal güvenlik kültürü çalışılırken nasıl çalışılması gerektiği ile ilgili bir

belirsizliğin olduğu görülmüştür. Ulusal güvenlik kültürü literatüründe de birçok çalışma olmasına rağmen bu durum aydınlatılmamıştır. Bu nedenle güvenlik gereksinimlerinin en çok meydana geldiği sektörlerden esinlenilerek, diğer sektörlerin özelliklerini de kapsaması nedeniyle siyasal, askeri ve ekonomi kültürleri ulusal güvenlik kültürünün temel bileşenleri olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda ulusal güvenlik kültürünün şekillenmesini etkileyen unsurların siyasal, askeri, ekonomi kültürleri bağlamında ayrı ayrı incelenmesi ve bu inceleme neticesinde yapılan çıkarımlarla ulusal güvenlik kültürünün belirlenmesi bir yöntem olarak önerilmiştir.

İstihbarat kavramı üzerine yapılan incelemede ise istihbaratın ne olduğu sorusu, istihbarat kurumlarının çalışma prensibini ifade eden istihbarat çarkı, istihbarat türleri ve dış politika ile ilişkisi incelenmiştir. Bu incelemeler neticesinde ise istihbarat kurumlarının faaliyetleri ile ulusal güvenlik kültürü arasında üç temel etkileşime ulaşılmıştır. Bunlar; (1)istihbarat kurumlarının temel sorumluluk alanı olan ulusal güvenliğin ve ulusal çıkarların oluşumu ile(2) istihbarat çarkında yer alan karar alıcıların dış çevre algısının ve seçimlerinin şekillenmesinde ulusal kültürün etkili olması ve (3) istihbarat türleri tablosunda görüleceği gibi kültürün korumak ya da saldırmak amacıyla istihbarat kurumları tarafından kullanılmasıdır. Bu bilgiler doğrultusunda kültürün hem istihbarat faaliyetlerini etkileyen hem de istihbarat faaliyetlerinde kullanılan bir unsur olduğu görülmüştür. Böylece istihbarat kurumlarının faaliyetleri ve ulusal güvenlik kültürleri arasındaki varsayılan ilişkiselliğe teorik zeminde ulaşılmıştır. Bu aşamadan sonra söz konusu ilişkiselliği somutlaştırabilmek amacıyla belirlenen ABD'nin ulusal güvenlik kültürü tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda yapılan çalışma neticesinde ise ABD'nin tarihsel süreç içerisinde dört farklı ulusal güvenlik kültürü karakteristiğinin olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; (1)Bağımsızlıktan Soğuk Savaş Dönemine kadar özgürlük ve ekonomik çıkar arayışı, (2)Soğuk Savaş Dönemi boyunca çevreleme politikası, (3)Soğuk Savaş Sonrası dönemde 11 Eylül Saldırılarına kadar işbirliğine açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerini barındıran Yeni Dünya Düzeni, (4)11 Eylül Saldırıları sonrasında ise terörizmle mücadeledir.

ABD'nin ulusal güvenlik kültürü tespit edildikten sonra ise bu kültürün istihbarat faaliyetlerine etkisinin olup olmadığını görebilmek amacıyla incelemeler

yapılmıştır. Bu kapsamda yapılan ön çalışma neticesinde ABD'nin modern anlamda istihbarat kurumlarının oluşturulduğu ve istihbarat raporlarına ulaşılabilen sürecin 1945 yılından sonrası olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda öncelikle soğuk savaş döneminin ulusal güvenlik kültürü karakteristiği olan çevreleme politikasının istihbarat faaliyetlerine etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan inceleme neticesinde SSCB'nin yayılmasını engellemek amacıyla birçok faaliyetin yapıldığı görülmüştür. Bunlar, SSCB'nin ülke içerisindeki yayılımını önlemek amacıyla uygulanan HTLINGUAL, CHAOS gibi karşı istihbarat programları;SSCB ile yakın ilişkiler kuran İran, Guatemala, Şili başbakanlarına yapılan hükümet darbeleri; dönem içerisinde yapılan Kore Savaşı, Vietnam Savaşı ve Küba Füze Krizi sürecinde uygulanan geniş kapsamlı faaliyetler; Latin Amerika ülkeleri arasında komünist ideolojiye karşı bir askeri mücadele birliği oluşturmayı amaçlayan Condor Planı; Afganistan'a saldıran SSCB'ye karşı radikal İslami grupların desteklenmesi ve SSCB ile yakın ilişkileri olan İran'a karşı Irak'ın desteklenmesi şeklinde özetlenebilir. Bu bilgiler doğrultusunda dönemin ulusal güvenlik kültürü olan çevreleme politikasının istihbarat faaliyetlerini yönlendirdiği çıkarımına ulaşılmıştır.

ABD'nin Soğuk Savaş sonrası dönemdeki istihbarat faaliyetleri ise ulusal güvenlik kültüründeki değişimler dikkate alınarak 11 Eylül Saldırıları öncesi ve sonrası olarak iki ayrı kısımda incelenmiştir. Bu kapsamda 11 Eylül Saldırıları öncesinde yapılan istihbarat faaliyetlerine bakıldığında kurumların bütçelerinde ve personel sayılarında önemli oranda azalma olduğu, müdahaleden daha çok takip etmeye yönelik faaliyetlerin yapıldığı ve sistemdeki işleyişi etkileyen Bosna'daki gelişmelerde görevli özel bir istihbarat birimi oluşturulduğu görülmektedir. Bu bilgiler doğrultusunda ise dönemin ulusal güvenlik kültürü olan Yeni Dünya Düzeni karakteristiğinin işbirliğine açık, bütünleştirici ve sistemin lideri olarak otoriter özelliklerinin istihbarat faaliyetlerini yönlendirdiği söylenebilir. Ayrıca istihbarat kurumlarının bu yeni dönemin getirdiği şartlar nedeniyle daha çok ekonomik istihbarat alanında faaliyetler yapması ulusal güvenlik kültürünün yönlendirici bir etkiye sahip olduğunu destekler nitelikte bir göstergedir.

11 Eylül Saldırıları sonrasında yapılan istihbarat faaliyetlerine bakıldığında ise Afganistan'da El Kaide'ye karşı olan iki aşiretin desteklendiği, istihbarat kurumlarının bakış açısının terörle mücadeleye döndüğünü gösteren Irak raporları,

terör devleti olarak görülen Kuzey Kore'ye ve İran'a yönelik hazırlanan raporlar, DAESH'e karşı PYD/PKK'nın desteklendiği, terörizmle mücadele kapsamında istihbarat paylaşım anlaşmalarının yapıldığı görülmüştür. Ayrıca ulusal bir travmaya dönüşen terör korkusunun istihbarat kurumlarının faaliyetlerine de aşırı refleksler olarak yansıdığını gösteren önemli işaretlere ulaşılmıştır. Bunlar; Western Union ile FedEx şirketlerinin veri tabanlarının yasadışı şekilde kullanılması ve terör şüphelilerinin çeşitli işkence yöntemleriyle sorgulandığı gizli hapishanelerin oluşturulmasıdır. Bu bilgiler doğrultusunda da dönemin ulusal güvenlik kültürü karakteristiği olan terörizmle mücadelenin istihbarat kurumlarının faaliyetlerini yönlendirdiği çıkarımına ulaşılmıştır.

Sonuç olarak; bir devletin ulusal güvenlik kültürü belirlendiğinde sahip olduğu istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin yönü büyük oranda tahmin edilebilir olduğu görülmüştür. Bu nedenle söz konusu devlet üzerine, toplanan istihbari veri veya bilgilerin doğruluğu, güvenilirliği ve gerçekleştirilebilirliği öngörüsünde yani analiz aşamasında ulusal güvenlik kültürünün yardımcı bir kaynak olarak kullanılması önerilmektedir.

Buraya kadar ele alınan çıkarımlara bütünsel olarak bakıldığında ise tezin literatüre üç katma değer sağladığı söylenebilir. Bunlardan ilki ulusal güvenlik kültürü çalışmalarına bir çalışma sistematığının önerilmiş olmasıdır. Çünkü literatüre bakıldığında kabul gören bir çalışma yöntemi olmasına rağmen konun ya da öznenin hangi yönlerine bakılması gerektiğinin belirsiz olduğu görülecektir. İkincisi ise Türkçe ve İngilizce kaynaklarda yapılan tarama neticesinde daha önce çalışılmadığına kanaat getirilen ABD'nin ulusal güvenlik kültürünün tespit edilmiş olmasıdır. Üçüncü ve en önemli katma değeri ise bir devletin istihbarat kurumlarının faaliyetlerinin ulusal güvenlik kültürü kullanılarak öngörülebileceği ve bu nedenle söz konusu devlet üzerine toplanan veri ve bilgilerin analizinde kullanılabileceği çıkarımıdır.

Bu tez çalışması süresince edinilen tecrübeler doğrultusunda gelecekte yapılacak çalışmalar içinde bazı öneriler sunulabilir. Şöyle ki sosyal bilimler içerisinde yer alan istihbarat çalışmalarına karşılaştırmalı olarak bakıldığında nispeten daha yeni bir bilim dalı olduğu görülmektedir. Bu durumun doğal bir

sonucu olarak literatürde oldukça geniş bir çalışma alanı vardır. Ancak işin doğasından kaynaklanan gizlilik nedeniyle ulaşılabilen veriler kısıtlıdır. Bu durum göz önünde bulundurularak yapılacak olan her çalışma oldukça kıymetli sonuçlara ulaşacaktır. Çünkü bir nevi erken teşhis görevi üstlenen istihbarat kurumlarımızın faaliyetlerine sağlanacak en ufak bir katkının bile ülkemizin güvenliği için önemli çıktılar sağlayabileceği aşikârdır. Ancak günümüz şartları göz önünde bulundurulduğunda analiz aşamasında kullanılacak yöntemlere yoğunlaşan çalışmaların daha işlevsel olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Anıl, I. Körfez Savaşının Türk Dış Politikasına Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Acar, Büşra, Suriyeli Mültecilerde Travma Sonrası Stres Belirtileri ve Travma Sonrası Büyüme İle İlişkili Değişkenler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Adams, James Truslow, *Amerika Tarihi-Başlangıcından Bugüne Kadar*, (Çev.Ziya Yamaç), Kanaat Kitabevi, İstanbul 1943 s.4.
- Allison, Graham T., “Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis”, *American Political Science Review*, C.63, S.3, 1969,s.689–718.
- Alshaghel, Hasan, Enerji Güvenliği, Ekonomik Etkiler ve Politik Hegemonya, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul : İstanbul Aydın Üniversitesi,Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Anadolu Ajansı, *AB Kuzey Kore’ye yönelik yaptırımları uzattı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-kuzey-koreye-yonelik-yaptirimlari-uzatti/1927433> (E.T. 6 Kasım 2020)
- Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Mkm Yayıncılık, Bursa 2009.
- Arı, Tayyar, *Postmodern Uluslararası ilişkiler Teorileri-2*, Dora Yayınları, Bursa 2014.
- Arslan, Kemalettin, 1953 İran Darbesinin ABD ve İngiltere’nin Petrol Odaklı İstihbarat Faaliyetleri Çerçevesinde İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul : Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2012.
- Atmaca, Mustafa Süveyş Kanalı’nın Stratejik Önemi ve Mısır Ekonomisine Katkısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, 2008

- Ballıkaya, Cihan, “Pozitivizm: Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi ve Sosyolojik Düşünceye Etkileri”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 33,Konya 2015, s.87-106.
- Batuman, Billur, 2008 Krizi Sonrası Türkiye ve Doğu Avrupa Şirketlerinde Nakit Tutma Belirleyicileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Beth J. Asch, James R. Hosek ve John T. Warner, “ New Economics of Manpower in the Post-Cold War Era”, *Handbook of Defense Economics*, C.2, 2007,s.1075–1138
- Birleşmiş Milletler, “The Yearbook United Nations 1946-1947”, https://cdn.un.org/unyearbook/yun/chapter_pdf/1946-47YUN/1946-47_P1_SEC1.pdf (E.T. 01 Mayıs 2020).
- Blackson, Robert M., “Pennsylvania Banks and the Panic of 1819: A Reinterpretation”, *Journal of the Early Republic*, C.9, S.3, 1989, s.335-358.
- Booth, Ken, “Security in Anarchy:Utopian Realism in Theory and Practice”, *International Affairs*, C.67, S.3,1991 s.527-545
- Borchard, Edwin “Intervention–the Truman Doctrine and the Marshall Plan”, *American Journal of International Law*, C.41, S.4, 1947, s.885-888.
- Bowen, Glenn A.,“Document Analysis as a Qualitative Research Method”, *Qualitative Research Journal*, C.9, S.2, 2009, s.27-40
- British Joint Staff Mission, Memorandum, untitled re Iran, March 26, 1946, Top Secret, NARA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/british-joint-staff-mission-memorandum-untitled-re-iran-march-26-1946-top-secret-nara;umeoumeob01039> Erişim: 20.11.2019
- Bull, Hedley, “International Theory: The Case for a Classical Approach”,*World Politics*, C.18, S.3,1966, s.361-377.
- Buluş, Abdulkadir ve Kabaklarlı, Esra, “1929 Ekonomik Buhranı ile Son Dönem Global Krizin Karşılaştırılması”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler*

Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, C.10, S.19,Konya 2010, s.1-22.

Bureau of Justice Assistance, *Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture* <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/210681.pdf> (E.T.03 Şubat 2020).

Burton, John, *Systems, States, Diplomacy and Rules*, Cambridge University Press, Cambridge 1968.

Bushman, Donald O. ve Winberry, John J. *South Carolina*, <https://www.britannica.com/place/South-Carolina> (E.T.20 Ekim 2019).

Buzan, Barry, *İnsanlar, Devletler & Korku*, (Çev. Emre Çıtak), Röle Akademik Yayıncılık, İstanbul 2015.

Buzan, Barry; Waever, Ole ve Wilde, Jaap de, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner, Londra 1988.

Cambridge Dictionary, *intelligence*, <https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/intelligence> (E.T.28 Nisan 2020).

Campbell, Stephen H., “Intelligence in the Post-Cold War Period, *Journal of U.S. Intelligence Studies* C.19, S.3,2013,s.45-52.

Carr, Edward Hallett, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939, an Introduction to The Study of International Relations*, MacMillan, London 1946.

CATO Institute, *The CIA as Economic Spy: The Misuse of U.S Intelligence After the Cold War*, <https://www.cato.org/publications/policy-analysis/cia-economic-spy-misuse-us-intelligence-after-cold-war> (E.T.10 Ocak 2021)

Central Intelligence Agency, *Intelligence Estimate, The Current Situation in the Mediterranean and the Near East*, October 17, 1947, Secret, CIA.<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-the-mediterranean-and-the-near-east-october-17-1947-secret-cia;umeoumeob01089> (E.T.20 Kasım 2019).

Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in French North Africa, December 18, 1947, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-french-north-africa-december-18-1947-secret-cia;umeoumeob01094> (E.T.20 Kasım 2019).

Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Current Situation in Iran, June 27, 1949, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-current-situation-in-iran-june-27-1949-secret-cia;umeoumeob01261> (E.T.26 Kasım 2019)

Central Intelligence Agency, Intelligence Estimate, The Kurdish Minority Problem, December 8, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-intelligence-estimate-the-kurdish-minority-problem-december-8-1948-secret-cia;umeoumeob01226> (E.T.20 Kasım 2019).

Central Intelligence Agency, Memorandum, Political Parties in Israel, December 28, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-memorandum-political-parties-in-israel-december-28-1948-secret-cia;umeoumeob01232> (E.T.20 Kasım 2019).

Central Intelligence Agency, Memorandum, Possible Sale of Transport Aircraft by Israel to Czechoslovakia, January 12, 1949, Secret, HSTL. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-memorandum-possible-sale-of-transport-aircraft-by-israel-to-czechoslovakia-january-12-1949-secret-hstl;umeoumeob01241> (E.T.20 Kasım 2019).

Central Intelligence Agency, Report, Meetings Between Representatives of Arab Communist Parties, November 9, 1948, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle>

[east/central-intelligence-agency-report-meetings-between-representatives-of-arab-communist-parties-november-9-1948-secret-cia;umeoumeob01213](http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-report-meetings-between-representatives-of-arab-communist-parties-november-9-1948-secret-cia;umeoumeob01213)

(E.T.20 Kasım 2019).

Central Intelligence Agency, Report, The Palestine Situation, May 5, 1948, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/central-intelligence-agency-report-the-palestine-situation-may-5-1948-secret-crest;umeoumeob01137> (E.T.20 Kasım 2019).

Central Intelligence Agency, *About CIA* <https://www.cia.gov/about-cia/cia-vision-mission-values> (E.T.29 Nisan 2020).

Champbell, David, *Writing security : United States Foreign Policy and The Politics of Identity*, University of Minnesota Press, Minnesota 1998.

Chilton, Stephen, "Defining Political Culture", *The Western Political Quarterly*, C. 41, S. 3, 1988, s.419-445

CIA, 88 Days to Kandahar: A CIA Diary, <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol-59-no-2/pdfs/Peake-Review-88-Days-to-Kandahar-CIA-Diary.pdf> (E.T. 6 Kasım 2020)

CIA, A Retrospective on Counterinsurgency Operations <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol51no2/a-retrospective-on-counterinsurgency-operations.html#pgfId-1047812> (E.T.26 Kasım 2019)

CIA, Bosnia, Intelligence and the Clinton Presidency, https://www.cia.gov/library/publications/international-relations/bosnia-intelligence-and-the-clinton-presidency/Clinton_Bosnia_Booklet.pdf (E.T. 6 Kasım 2020)

CIA, Briefing, Egyptian-Syrian Union, February 12, 1958, Top Secret [codeword not declassified], CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-briefing-egyptiansyrian-union-february-12-1958-top-secret-codeword-not-declassified-crest;umeoumeob02368> (E.T.20 Kasım 2019).

- CIA, Briefing, Iran, July 23, 1953, Secret, CREST.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-briefing-iran-july-23-1953-secret-crest;umeoumeob01408> (E.T. 26 Kasım 2019)
- CIA, Briefing, Present Suez Issues, February 6, 1957, [Top Secret], CREST.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-briefing-present-suez-issues-february-6-1957-top-secret-crest;umeoumeob02341> (E.T. 20 Kasım 2019).
- CIA, Devotion to Duty,
<https://www.cia.gov/static/c40e6e16c1183e0bed3777f048f41d98/Devotion-to-Duty.pdf> (E.T. 04 Ocak 2021)
- CIA, Directorate of Intelligence, Intelligence Memorandum, Asian Communist and Soviet Views on the War in Vietnam, May 25, 1965, Top Secret [Dinar].
<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-directorate-of-intelligence-intelligence-memorandum-asian-communist-and-soviet-views-on-the-war-in-vietnam-may-25-1965-top-secret-dinar;b07049> (E.T.21 Kasım 2019).
- CIA, Directorate of Intelligence, Intelligence Memorandum, Soviet Military Personnel and Air Defense Operations in North Vietnam, October 21, 1965, [security classification markings removed].
<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-directorate-of-intelligence-intelligence-memorandum-soviet-military-personnel-and-air-defense-operations-in-north-vietnam-october-21-1965-security-classification-markings-removed;b07061> (E.T.21 Kasım 2019).
- CIA, *In-Q-Tel: A New Partnership Between the CIA and the Private Sector*,
<https://www.cia.gov/library/publications/intelligence-history/in-q-tel#top> (E.T. 6 Kasım 2020)
- CIA, Intelligence Estimate, Irans Position in the East-West Conflict, April 15, 1951, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-irans-position-in-the-eastwest-conflict-april-15-1951-secret-cia;umeoumeob01282> (E.T.26 Kasım 2019)

CIA, Intelligence Estimate, Iraqi Military Capabilities Through 1999, July 1994, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-iraqi-military-capabilities-through-1999-july-1994-secret-cia;umeoumeob09108> (E.T.24 Kasım 2019)

CIA, Intelligence Estimate, Iraqi Military Capabilities Through 2003, April 1999, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-iraqi-military-capabilities-through-2003-april-1999-secret-cia;umeoumeob09122> (E.T.24 Kasım 2019)

CIA, Intelligence Estimate, Prospects for Iraq ::Saddam and Beyond, December 1993, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-prospects-for-iraq-saddam-and-beyond-december-1993-secret-cia;umeoumeob09105> (E.T.24 Kasım 2019)

CIA, Intelligence Estimate, The Current Crisis in Iran, March 16, 1951, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-intelligence-estimate-the-current-crisis-in-iran-march-16-1951-secret-cia;umeoumeob01278> (E.T.26 Kasım 2019)

CIA, Memorandum, Dangers in the Suez Situation, March 13, 1957, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandum-dangers-in-the-suez-situation-march-13-1957-secret-crest;umeoumeob02345> (E.T.20 Kasım 2019).

CIA, Memorandum, Dangers of the Israeli-Egyptian Crisis, March 19, 1957, Top Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandum-dangers-of-the-israeliegyptian-crisis-march-19-1957-top-secret-crest;umeoumeob02347> (E.T.20 Kasım 2019).

CIA, Memorandum, Nassers Next Moves, July 19, 1957, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-memorandum-nassers-next-moves-july-19-1957-secret-crest;umeoumeob02356> (E.T.20 Kasım 2019).

CIA, Office of Current Intelligence, Intelligence Memorandum, Status of Soviet Military Assistance to North Vietnam, April 15, 1965, Top Secret [Dinar].
<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-office-of-current-intelligence-intelligence-memorandum-status-of-soviet-military-assistance-to-north-vietnam-april-15-1965-top-secret-dinar;b07042>
(E.T.21 Kasim 2019).

CIA, Office of Current Intelligence, Special Report, Status of Soviet and Chinese Military Aid to North Vietnam, September 3, 1965, Top Secret [Dinar].
<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/cia-office-of-current-intelligence-special-report-status-of-soviet-and-chinese-military-aid-to-north-vietnam-september-3-1965-top-secret-dinar;b07056>
(E.T.21 Kasim 2019).

CIA, Report, Clandestine Service History ::Overthrow of Premier Mossadeq of Iran: November 1952 - August 1953, March 1954, Secret, CIA.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-clandestine-service-history-overthrow-of-premier-mossadeq-of-iran-november-1952-august-1953-march-1954-secret-cia;umeoumeob02009> (E.T.20 Kasim 2019).

CIA, Report, Iran ::A Handbook, May 1982, Secret, CREST.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iran-a-handbook-may-1982-secret-crest;umeoumeob07072>
(E.T.23 Kasim 2019)

CIA, Report, Iraq ::A Handbook, December 1982, Secret, CREST.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraq-a-handbook-december-1982-secret-crest;umeoumeob07148> (E.T.23 Kasim 2019)

CIA, Report, Iraq and al-Qaida ::Interpreting a Murky Relationship, June 21, 2002, Top Secret [codewords not declassified], U.S. Senate.
<http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraq-and-alqaida-interpreting-a-murky-relationship-june-21->

[2002-top-secret-codewords-not-declassified-us-senate;umeoumeob09146](#)

(E.T.26 Kasim 2019)

CIA, Report, Iraqs Weapons of Mass Destruction Programs, July 2002, Unclassified, Feith. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-iraqs-weapons-of-mass-destruction-programs-july-2002-unclassified-feith;umeoumeob09149> (E.T.26 Kasim 2019)

CIA, Report, Kuwaits Oil Money Flows Into Foreign Aid, October 3, 1963, Secret, CREST. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-kuwaits-oil-money-flows-into-foreign-aid-october-3-1963-secret-crest;umeoumeob03057> (E.T.21 Kasim 2019).

CIA, Report, Terrorism Review, August 8, 1991, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorism-review-august-8-1991-secret-cia;umeoumeob09091> (E.T.24 Kasim 2019)

CIA, Report, Terrorism Review, June 1995, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorism-review-june-1995-secret-cia;umeoumeob09110> (E.T.24 Kasim 2019)

CIA, Report, Terrorism Review, June 27, 1991, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-terrorism-review-june-27-1991-secret-cia;umeoumeob09088> (E.T.24 Kasim 2019)

CIA, Report, The Kurds ::Rising Expectations, Old Frustrations, September 1992, Secret, CIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/cia-report-the-kurds-rising-expectations-old-frustrations-september-1992-secret-cia;umeoumeob09102> (E.T.24 Kasim 2019)

CIA, Terrorist CBRN:Materials and Effects, https://www.cia.gov/library/reports/general-reports-1/CBRN_threat.pdf (E.T. 6 Kasim 2020)

Cohen, Abner, *Two-Dimensional Man: An Essay on the Anthropology of Power and Symbolism in Complex Society*. University of California Press, California 1974.

Columbia Encyclopedia, John Mason, <https://www.encyclopedia.com/people/history/us-history-biographies/john-mason-military-commander> (E.T. 20 Kasım 2019).

Congressional Research Service, *The Cost of Iraq, Afghanistan and Other Global War on Terror Operations Since 9/11*, s.13, https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=ASC4w81S-WwC&oi=fnd&pg=PA1&dq=9/11+and+defense+spending+of+us&ots=iGZeFB-zA8&sig=ZrBgTCQdGxJBTECUN PSX8oSoNU&redir_esc=y#v=onepage&q=9%2F11%20and%20defense%20spending%20of%20us&f=false (E.T.01 Kasım 2020)

Cowen, David J., “The First Bank of the United State and the Securities Market Crash of 1792”, *The Journal of Economic History*, C.60, S.4, 2000, s.1041-1060.

C-SPAN, George Bush defines the New World Order, <https://www.c-span.org/video/?c4528359/user-clip-george-bush-defines-world-order> (E.T. 27 Ağustos 2020).

Çakırtaş, Hüseyin, *İran-İrak Savaşı(1980-1988)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Çalış, Şaban ve Özlük, Erdem, “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm–Realizm Tartışması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.18 Konya 2007, s.225-243

Çelikiz, Ekrem, *Soğuk Savaş Sonrası Hollywood Filmlerinde İdeolojik-Politik Sunum*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Dahl, Erik J., *Intelligence and Surprise Attack*, George Washington Press, Washington 2013.

Davidson, James West, *Kısa Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, (Çev.Can Evren Topaktaş), Say Yayınları, İstanbul 2017.

Defense Intelligence Agency, Report, DOMINANT WARRIOR/Dragon Fire - Atmospherics of Islamic State of Iraq, January 5, 2008, Secret, DIA. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/defense-intelligence-agency-report-dominant-warriordragon-fire-atmospherics-of-islamic-state-of-iraq-january-5-2008-secret-dia;umeoumeob10068> (E.T.26 Kasım 2019)

Demir, Can, Suriye’de Kara Kışa Dönen Arap Baharı: Küresel ve Bölgesel Güçlerin Yönetimindeki Vekalet Savaşı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Democratic Party, *About the Democratic Party*, <https://democrats.org/who-we-are/about-the-democratic-party/> (E.T.16 Mayıs 2020).

Denizli, Ali, *Kore Savaşı -Uzaktaki Kahramanlar ve Zaferleri*, Başlık Yayın Grubu, İstanbul 2010.

Department of Defense, Memorandum, Declaratory Policy and the Nuclear Programs of North Korea and Iran, October 5, 2006, Secret, DOD. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/department-of-defense-memorandum-declaratory-policy-and-the-nuclear-programs-of-north-korea-and-iran-october-5-2006-secret-dod;umeoumeob10042> (E.T.26 Kasım 2019)

Department of Justice, *Highlights of the USA PATRIOT Act*, <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm> (E.T.01 Kasım 2020)

Dinler, Zeynel, *İktisada giriş*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2014.

Director of National Intelligence, Global Trends, <https://www.dni.gov/index.php/global-trends/trends-transforming-the-global-landscape> (E.T. 6 Kasım 2020)

Divietri, James, *Drug Policy The U.S Declares War on Itself*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kaliforniya Devlet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Dixon, Jeffrey, “What Causes Civil Wars? Integrating Quantitative Research Findings”, *International Studies Review*, C.11, S.4, 2009, s.707-735.

Dove, John A., “Financial markets, fiscal constraints, and municipal debt: lessons and evidence from the panic of 1873”, *Journal of Institutional Economics*, C.10, S.1, 2014, s.71-106.

Duffield, John S., “Political Culture and State Behavior: Why Germany Confounds Neorealism”, *International Organization*, C. 53, S. 4, 1999, s.765-803

Duffy, A. E. P., “The Present Viability of NATO, SEATO, and CENTO”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, C. 372, S.1, 1967, s.33–39.

DW, ABD 'Haydut Devletler' listesini gözden geçiriyor, <https://www.dw.com/tr/abd-haydut-devletler-listesini-g%C3%B6zden-ge%C3%A7iriyor/a-3442792> (E.T. 6 Kasım 2020)

Encyclopedia Britannica, Giovanni da Verrazzano <https://www.britannica.com/biography/Giovanni-da-Verrazzano> (E.T.15 Ocak 2020).

Encyclopedia Britannica, John Smith, <https://www.britannica.com/biography/John-Smith-British-explorer> (E.T.20 Ekim 2019).

Encyclopedia Britannica, Native American History and Colonialism, <https://www.britannica.com/topic/New-Sweden-Company> (E.T.20 Ekim 2019).

Ercan, Halil, Amerika Birleşik Devletleri Dış Politikasında Çevreleme Siyaseti: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti Örnekleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Ercinler, Sercan, Terörizmin Finansman Kaynakları ve Yöntemleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul :MEF Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020,

- Ereker, Fulya Aksu, “NATO’nun Güvenlik Anlayışı ve Stratejik Konseptleri”, *Güvenlik Yazıları*, S.23, 2019,s.1-9.
- Eurobarometer, *Integration of Immigrants in the European Union*, 2018, file:///C:/Users/wn8/Downloads/ebs_469_en.pdf (E.T.10 Mart 2020).
- Euronews, *İran’a Uygulanan Yaptırımların Tarihçesi*, <https://tr.euronews.com/2016/01/18/iran-a-uygulanan-yaptirimlarin-tarihcesi> (E.T. 6 Kasım 2020)
- Eyal, Yonatan, *The Young America Movement and the Transformation of Democratic Party 1828-1861*,Cambrige University Press, Cambridge 2007.
- Farrand, Max, “The Taxation of Tea 1767-1773”, *The American Historical Review*, C.3, S.2, 1898, s.266-269.
- Fırıncioğulları, Sevrâ, “Sosyal Bilimler ve Hermeneutik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, *Sosyoloji Dergisi*, S.33, 2016, s.37-48.
- Fidan, Hakan, *Intelligence and Foreign Policy:A Comparison of British, American and Turkish Intelligence Systems*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara:Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Filazi, Ebru, *Küreselleşen Dünyada Çok uluslu şirketlerin Artan Rolü ve Latin Amerika’daki Darbelere Etkileri: Guatemala, Şili, Bolivya Örnekleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Fruiterman, Judith Ann, *The Lived Experiences of Nurses Who Cared for Victims of the World Trade Center Attack, September 11, 2001*,Yayınlanmamış Doktora Tezi, Virginia: George Mason University, 2006.
- Gabriel Margolis, “The Lack of HUMINT:A Reccuring Intelligence Problem”, *Global Security Studies*, C.4, S.2, 2013, s.43-60.
- GALLUP, *Post-Boston, Half in U.S. Anticipate More Terrorism Soon*, <https://news.gallup.com/poll/162074/post-boston-half-anticipate-terrorism-soon.aspx> (E.T.31 Ekim 2020)

- Gatrel, Peter, “Economic Culture, Economic Policy and Economic Growth in Russia, 1861-1914.” *Cahiers Du Monde Russe*, C. 36, S.1, 1995, s.37-52
- General Accounting Office, Report, Economic Espionage ::The Threat to US Industry, April 29, 1992, Unclassified, DTIC. <http://primarysources.brillonline.com/browse/us-intelligence-on-the-middle-east/general-accounting-office-report-economic-espionage-the-threat-to-us-industry-april-29-1992-unclassified-dtic;umeoumeob09098> (E.T.26 Kasım 2019)
- George Washington University, *The National Security Archive-Long Telegram*, <https://nsarchive2.gwu.edu//coldwar/documents/episode-1/kennan.htm> (E.T.28 Ekim 2020).
- Georgia Government, *Georgia History*, <https://georgia.gov/georgia-history> (E.T.20 Ekim 2019).
- Gill, Peter ve Phythian, Mark, *Intelligence in an Insecure World*, Polity Press, Cambridge 2012.
- Google Maps, *Hawaii(O’ahu)* <https://www.google.com/maps/place/O%E2%80%98ahu/@29.3643657,-173.487184,2.92z/data=!4m5!3m4!1s0x7c006632db726b03:0xd9587d69906fcbc3!8m2!3d21.4389123!4d-158.0000565> (E.T.25 Mayıs 2020).
- Gözler, Kemal, *Anayasa Hukukuna Giriş*, Ekin Yayınevi, Bursa 2004.
- Greene, Jack P. ve Jellison, Richard M., “The Currency Act of 1764 in Imperial-Colonial Relations”, *The William and Mary Quarterly*, C.18, S.4, 1961, s. 485-518.
- Gustafson, Melanie Susan, *Women and the Republican Party 1854-1924*, University of Illinois Press, Illinois 2001.
- Güney, Burak, 2. Dünya Savaşında Türkiye’nin Aldığı Pasif Savunma Tedbirleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Gürbüz, Sait ve Şahin, Faruk *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Ankara 2018.

- Hahn, Peter L., “Securing the Middle East:The Eisenhower Doctrine of 1957”, *Presidential Studies Quarterly* C.36, S. 1, 2006,s.38-47.
- Hasanov, Behram “Dinin Toplumsal Boyutunun İncelenmesinde Yorumlayıcı Yaklaşımın Kullanımı: İmkânlar ve Sınırlar”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.7,S.2, 2018, s. 1307-1319
- Hayworth, Robert, American National Security Strategy as it Pertains to the Afghanistan War, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Minnesota: Walden Üniversitesi Sosyal ve Davranış Bilimleri Enstitüsü, 2018.
- Herz, John Hermann., “Idealist Internationalism and the Security Dilemma”, *World Politics*, C.2, S. 2, 1950, s.157-180
- Higgs, Robert, “The Cold War Economy:Opportunity Costs,Ideology and the Politics of Crisis”, *Explorations in Economic History*, S.31 1994,s.283-312.
- Hira, İsmail, “Max Weber’in Yöntem Anlayışı”, *Bilgi*, C.2, S.1, 2000,s.45-58
- Historic Jamestowne Visitor Center, John Smith, <https://historicjamestowne.org/history/pocahontas/john-smith/> (E.T.20 Ekim 2019).
- How, Alan, *Critical Theory*, Palgrave Macmillan, New York 2003.
- Hudson, Valerie (Ed.), *Culture and Foreign Policy*, Lynne Rienner, Colorado 1997.
- Huntington, Samuel P., “The Clash of Civilizations?”, *Foreign Affairs*, C. 72, S. 3, 1993, s. 22-49.
- Ingram, Shannon M. , “The Role of U.S. Intelligence in American Foreign Affairs in the Post-Cold War Era (Literature Review)”, *McNair Scholars Journal*, C.2, S.1, 1998, s.38-45
- International Monetary Fund, *World Economic Outlook- The Global Economy After September* 11, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2016/12/31/The-Global-Economy-After-September-11> (E.T.01 Kasım 2020)
- International Trade Administration, *Advocacy Center Services*, <https://www.trade.gov/advocacy-center-services> (E.T.10 Ocak 2021)

- Johnston, Patrick B., Mona Alami, Colin P. Clarke, and Howard J. Shatz, “Return and Expand? The Finances and Prospects of the Islamic State After the Caliphate”, Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2019. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR3046.html (E.T. 6 Kasım 2020)
- Jon D. Michaels, “All the President's Spies: Private-Public Intelligence Partnerships in the War on Terror”, *California Law Review* C.96, S.901, s.901-966
- Jones, Toby Craig, “America, Oil, and War in the Middle East”, *The Journal of American History* ,C.99, S.1, 2012, 208-218.
- Joseph, Uri Bar, “Israel's 1973 intelligence failure”, *Israel Affairs*, C.6, S.1 1999, s.11-35
- Kaplan, Morton, “The New Great Debate: Traditionalism vs. Science in International Relations.” *World Politics*, C.19, S.1, 1966, s.1-20
- Karaaliosmanoğlu, Ali, “The Evolution of the National Security Culture and the Military in Turkey”, *International Affairs*, C.54, S.1, 2000, s.199-216.
- Karakuş, Selime, İŞİD/DAEŞ’in Tarihsel Arka Planı, Suriye ve Irak Siyasetine Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Kaya, Emirhan, Karar Alma Yaklaşımı Çerçevesinde ABD’nin Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Askeri Müdahaleleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Edirne :Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Kaykusuz, Murat, *Geçmişten Günümüze Finansal Krizler (1619-2014)*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2014.
- Kelly, Martin, *Learn About to New Hampshire Colony*, <https://www.thoughtco.com/new-hampshire-colony-103873> (E.T.20 Ekim 2019).
- Kelly, Martin, *The Lords Baltimore:Establishing Religious Freedom*, <https://www.thoughtco.com/lord-baltimore-104356> (E.T.20 Ekim 2019).

- Keohane, Robert Owen ve Nye Jr, Joseph Samuel” Power and Interdependence”, *Global Politics and Strategy*, C.15, S.4,1973 s.725-753
- Kılıç, Tamer, “Kurum Kültürü: Bir Kamu Kuruluşunda Mevcut ve Arzulanan Kurum Kültürü Üzerine Bir Araştırma”, *Toros Üniversitesi İktisadi, İdari, Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, S.4, 2015, s.57-74.
- Kıral, Bilgen, “Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi”, *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.15, Siirt 2020, s.170-190
- Kızılçelik, Sezgin, *Frankfurt Okulu*, Anı Yayıncılık, Ankara 2013.
- Kim Brinck-Johnsen, Sources of American Conduct: George Kennan and the Containment Policy Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Washington: American University, 1995.
- Korkmaz, Ezgi Aydeniz, Klasik Jeopolitik Teorilerinin 2000-2016 Yılları Arasında Ortadoğu’ya Yansımaları: Irak, Suriye, Libya ve Türkiye Örnekleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, 2016.
- Kumru, Coşkun, “Huntington’ın Medeniyetler Çatışması Üzerine Değerlendirmeler”, *Ulakbilge*, C.6, S.24, 2018 s.603-614.
- Kunze, Stefani, *Stamp Act of 1765, The First Amendment Encyclopedia*, <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1035/stamp-act-of-1765> (E.T.15 Nisan 2020).
- Lantis, Jeffrey S., “Strategic Culture and National Security Policy”, *International Studies Review*, C. 4, S. 3, 2002, s.87-113
- Latham, Andrew, “Constructing National Security: Culture and identity in Indian Arms Control and Disarmament Practice”, *Contemporary Security Policy*, C.19, S.1,1998, s.129-158
- Lee, Hyun Wu, *Living with the Redcoats: Anglo-American Opposition to the Quartering Act 1756-1776*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Virginia:Virginia Üniversitesi Polytechnic Entitüsü, 2008.
- Legro, Jeffrey W., “Military Culture and Inadvertent Escalation in World War II” *International Security*, C. 18, S.4, 1994, s.108-142.

- Lere, Philip, “Fog, friction, and logistics”,2017 https://www.army.mil/article/185864/fog_friction_and_logistics (E.T.10 Ocak 2020).
- Linnington, Abigail T., Unconvetinal Warfare in U.S. Foreing Policy: U.S. Support of Insurgencies in Afghanistan, Nicaragua, And Iraq From 1979-2001, , Yayınlanmamış Doktora Tezi, Massachusetts:Tufts Üniversitesi, 2012.
- Lowenthal, Mark M., *İntelligence: From Secret to Policy*, CQ Press, Washington 2009.
- Lundvall, Bengt-Åke (ed.), *The Learning Economy and the Economics of Hope*, Anthem Press, New York 2016.
- Mackinder, H. J., “The geographical pivot of history “, *Geographical*, C. 170, S. 4, 2004, s. 298–321.
- Magoc, Chris J. ve Bernstein, David (Ed.), *Imperial and Expansionism in American History*, ABC-CLIO, California 2016.
- Mahdi, Ahmed, *Energy and US Foreign Policy: The Quest for Resource Security After the Cold War*, I.B.Tauris, New York 2012.
- Marie Antoinette Merrill Ramirez, *The Other Side of Colonialism: COINTELPRO Activities in Puerto Rico in the 1960’s*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Austin :Teksas Üniversitesi,1990.
- Maurois, Andre, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, (Çev.Fuat Gökbudak), Osmanbey Basımevi, İstanbul 1945.
- Maxey, Mike, *The Phoenix Program: From Vietnam to Black Sites- A Legacy of Torture*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Central Oklahoma Üniversitesi, 2018.
- McGown, Rima Berns, “Political Culture, Not Values”,*International Journal*, C. 60, S. 2, 2005, s. 341-349.
- McPherson, James, *A Brief Overview of the American Civil War*, <https://www.battlefields.org/learn/articles/brief-overview-american-civil-war> (E.T.16 Mayıs 2020).

McSherry, J. Patrice. "Operation Condor: Clandestine Inter-American System." *Social Justice*, C.26 S.4,1999, s.144-174

Memorandum, Ridgway to Secretary of the Army, Extension of Visual and Photographic Reconnaissance Beyond North Korean Border, July 10, 1950, TopSecret.<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/memorandum-ridgway-to-secretary-of-the-army-extension-of-visual-and-photographic-reconnaissance-beyond-north-korean-border-july-10-1950-top-secret;b02085> (E.T.26 Kasım 2019)

Miller, Scott Christopher, "Never Did I see So Universal a Frenzy:The Panic of 1791 and the Republicanization of Philadelphia", *The Pennsylvania Magazine of History and Biography*, C.142, S. 1, 2018, s.7-48.

Milli İstihbarat Teşkilatı, *Merak Edilenler-Faaliyetler* https://www.mit.gov.tr/me_faaliyet.html (E.T.1 Mayıs 2020).

Milller, Willard ve Thompson, Carol Lewis, *Pennsylvania* <https://www.britannica.com/place/Pennsylvania-state> (E.T.20 Ekim 2019).

Moen, Jon R. ve Tallman, Ellis W., *The Panic of 1907*, https://www.federalreservehistory.org/essays/panic_of_1907, (E.T.15 Mayıs 2020).

Mr. X, . "The sources of Soviet conduct", *Foreign Affairs*. 1947, C. 25, S.4, 1947, s. 566-582.

National Archives, *The Zimmermann Telegram*, <https://www.archives.gov/education/lessons/zimmermann> (E.T.20 Şubat 2020).

NATO, *Towards the New Strategic Concept*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120412_Towards_the_new_strategic_concept-eng.pdf (E.T. 30 Ekim 2020)

NATO, *Üye Ülkeler*, <https://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (E.T.29 Ekim 2020)

- Nervins, Allan ve Commager, Henry Steele, *Amerika Birleşik Devletleri Tarihi*, (Çev. Halil İncılık) Varlık Yayınları, İstanbul 1961.
- Neslioğlu Serin, Funda, "Tamamlanmamış Bir Proje Olarak Viyana Çevresi Felsefesi: Düşünsel-Tarihsel Bir Arka Plan Soruşturması", *Kilikya Felsefe Dergisi*, 2015 s.45-60.
- New Jersey Hükümeti, *A Short History of New Jersey*, https://nj.gov/nj/about/history/short_history.html (E.T.20 Ekim 2019).
- New York Department of Economic Development, *New York History Timeline*, <https://www.iloveny.com/things-to-do/history/timeline/> (E.T.20 Ekim 2019).
- Noyes, Alexander D., "The Banks and the Panic of 1893", *Political Science Quarterly*, C. 9, S.1, 1894, s.12-30.
- Nye, Jr., Joseph Samuel, "Neorealism and Neoliberalism", *World Politics*, C.40, S.2, 1988, s.235-251.
- Office of the Director of National Intelligence, *Members of the IC*, <https://www.dni.gov/index.php/what-we-do/members-of-the-ic#doj> (E.T 11 Ocak 2021)
- Oğuzlu, Hızır Tarık, "Dünya Düzenleri ve Güvenlik: Ulus-Devlet Güvenlik Anlayışı Açılıyor mu?" *Güvenlik Stratejileri Dergisi* C. 3, S.6 2007, s.1-35.
- Oğuzlu, Tarık, "Güvenlik Kültürü ve Türk Dış Politikası", *bilig*, S.72, 2015, s.223-250.
- Omand, David; Bartlett, Jamie ve Miller, Carl, "Introducing Social Media Intelligence(SOCMINT)", *Intelligence and National Security*, C.27, S.6, 2012, s.801-823.
- Özdal, Barış ve Karaca, Kutay, *Diplomasi Tarihi 1*, Dora Yayıncılık, Bursa 2018.
- Özgür, Gizem, Soğuk Savaş Dönemi Doğu-Batı Blokları Arasındaki Mücadelede Propaganda, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

- Özlük, Erdem, “Gelenekselcilik- Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak”, *Ankara Üniversitesi Siyaset Bilimi Fakültesi Dergisi*, C.64, S.3, 2009, s.197-220
- Özübek, Emre, Türk Basınında Vietnam Savaşı Tartışmaları(1960-1975),Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Pherson, Randolph H. ve Heuer Jr, Richards J., *Structured Analytic Techniques for Intelligence Analysis*, Whashington 2019.
- Phythian, Mark (Ed.), *Understanding the Intelligence Cycle*, Routledge, New York 2013.
- Poteat, George Howard, Strategic Intelligence and National Security: A Case Study of the Korean Crisis(June 25-November 24, 1950), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Missouri : Washington Üniversitesi,1973.
- Pye, Lucian W. “Political Culture Revisited”, *International Society of Political Psychology*, C. 12, S. 3, 1991, s. 487-508.
- Quinn, John C., Panics:A History of American Financial Crises, 1837-1907, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, South Dakota:South Dakota Üniversitesi, 2012.
- Rhode Island Hükümeti, *Historical Information*, <https://www.ri.gov/facts/history.php> (E.T.20 Ekim 2019).
- Rohrlich, Paul Egon, “Economic Culture and Foreign Policy: The Cognitive Analysis of Economic Policy Making”, *International Organization*, C. 41, S.1,1987, s.61-92.
- Rollins, Tyler Russell, Domestic Surveillance in the United States: World War II to Vietnam, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kolorado Üniversitesi, 2016.
- Rollins, Tyler Russell, Domestic Surveillance in the United States: World War II to Vietnam, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kolorado Üniversitesi, 2016.
- Rusya Federasyonu Dış İstihbarat Servisi, Today SVR, http://svr.gov.ru/svr_today/cei.htm (E.T.29 Nisan 2020).

- Salahlı, Şefigehanım, 11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD'nin Terörizmle Mücadele Politikası, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2017.
- Sarı, Buğra, "Liberalizmde Savaş ve Barış" Emre Çıtak ve Sami Kiraz(Ed.), *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış*, Orion Kitapevi, Ankara 2019, s.101-130.
- Sarı, Buğra, Genesis and Genealogy of the Concept of Power: The 1998 October Crisis Between Turkey and Syria, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, 2018.
- Savaş, Özlem, The Role of National Security Culture in Crisis Management: The Case of Kardak Crisis, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.
- Schumann, Matt ve Schweizer, Karl W., *The Seven Years War: A Transatlantic History*, Routledge, New York 2008.
- Scott, Harold Asbury, Covert Operations as an Instrument of Foreign Policy: U.S. Intervention in Iran and Guatemala, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pensilvanya: Carnegie Mellon Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.
- Secret Intelligence Service, *About Us*, <https://www.sis.gov.uk/about-us.html> (E.T.29 Nisan 2020).
- Secretary of State Elaine F.Marshall, *North Carolina History*, https://www.sosnc.gov/divisions/publications/kids_page_history (E.T.20 Ekim 2019).
- Seigle, Carlos, Coissard, Steven ve Échinard, Yann, "Economic Intelligence and National Security", *War, Peace and Security*, C.6, 2008, s.235-248
- Seren, Merve, Stratejik İstihbaratın Güvenlik Stratejileri ve Politikaları Açısından Yeri ve Önemi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, 2016.

- Singer, J. David, “The Behavioral Science Approach to International Relations: Payoff and Prospect” , *School of Advanced International Studies of the Johns Hopkins University*, 1966, s. 12-20
- Society of the Descendants of the Founders of Hartford, *Reverend Thomas Hooker, Hartford Founder*, <https://www.foundersofhartford.org/the-founders/reverend-thomas-hooker/> (E.T.20 Ekim 2019).
- Special Article, "The Soviet Role in the Korean War," in CIA, Office of Current Intelligence, Current Intelligence Review, December 19, 1951, Top Secret Suede, <http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/special-article-the-soviet-role-in-the-korean-war-in-cia-office-of-current-intelligence-current-intelligence-review-december-19-1951-top-secret-suede;b02349> (E.T.26 Kasım 2019)
- Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, (Çev. Pınar Erturan), Remzi Kitapevi, İstanbul 2016.
- Sylla, Richard; Wright, Robert E. ve Cowen, David J., “Alexander Hamilton, Central Banker: Crisis Management during the U.S. Financial Panic of 1792”, *The Business History Review*, C.83, S.1, 2009, s.61-86.
- Şencan, Mehmet ve Tinas, Murat, “İstihbarat ve Dış Politika İlişkisi: ABD İstihbarat Topluluğu İncelemesi”, *Düşünce Dünyası Türkiz*, S.54, 2020, s.123-143
- T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı, *Egmont Grubu*, <https://www.hmb.gov.tr/egmont-grubu> (E.T 11 Ocak 2021)
- Tabar, Ümit, Soğuk Savaş Sonrası Kollektif Savunmadan Küresel Güvenliğe Geçiş Kapsamında Anzus Paktının Yeri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- Tekin, Emre, İttifakların Dönüşen Doğası Çerçevesinde Suriye İç Savaşı ve Türk Amerikan İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, 2020.
- Temiz, Süleyman, “Kağıt Kaplan-Zayıf Bir Pakt Olarak Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı(SEATO) ve Bölgesel Siyasi Etkileri”, *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, Ekonomi&Siyaset Özel Sayı* 2019, s.285-302.

The National Counterterrorism Center, *Who We Are*,

<https://www.dni.gov/index.php/nctc-home> (E.T 11 Ocak 2021)

The White House, *Fact Sheet on Terrorist Financing Executive Order*,

<https://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2001/09/20010924-2.html> (E.T.01 Kasım 2020)

Top Secret Codeword Supplement to Report of Ad Hoc Committee of the U.S. Intelligence Board, *The Military Buildup in Cuba ::A Chronology of Significant Events Since January 20, 1961 and Major Bloc Arms Shipments to Cuba, July 11, 1961, Top Secret Dinar*.<http://primarysources.brillonline.com/browse/cold-war-intelligence/top-secret-codeword-supplement-to-report-of-ad-hoc-committee-of-the-us-intelligence-board-the-military-buildup-in-cuba-a-chronology-of-significant-events-since-january-20-1961-and-major-bloc-arms-shipments-to-cuba-july-11-1961-top-secret-dinar;b05162>(E.T.21 Kasım 2019).

Topuz, Sinan, *Modern Deniz Harbini ve Denizler için Mücadeleyi Anlamak*, Alibi Yayıncılık, Ankara 2016.

Trethewey, Richard J., “The Economic Burden of the Sugar Act”, *SAGE journals*, C.13, S.1,1969 s.63-71.

Turner, Stansfield, “Intelligence for a New World Order”, *Foreing Affairs*, C.70, S.4,1991,s.150-166

Türk Dil Kurumu, *istihbarat*, <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.28 Nisan 2020).

Türk Dil Kurumu, *Kültür*, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=k%C3%BClt%C3%BCr> (E.T.13 Şubat 2020).

U.S Congress, *Authorization for Use of Military Force*,<https://www.congress.gov/107/plaws/publ40/PLAW-107publ40.pdf> (E.T. 31 Ekim 2020)

U.S Congress, *Intelligence Reform and Terrorism Prevention Act*,<https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-108publ458/pdf/PLAW-108publ458.pdf> (E.T.01 Kasım 2020)

U.S Department of State, Country Report on Terrorism 2019

<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/Country-Reports-on-Terrorism-2019-2.pdf> (E.T.04 Ocak 2021)

Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1995.

Uğrasız, Bülent, “Uluslararası İlişkilerde İki Farklı Yaklaşım: İdealizm ve Realizm”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.5, S.2, İzmir 2003, s.139-145

United State Senate, *Burning of Washington, 1814*
https://www.senate.gov/artandhistory/history/common/generic/August_Burning_Washington.htm (E.T.19 Mayıs 2020).

United State Senate, *Constitution of United State*,
https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (E.T.15 Mayıs 2020).

US. Congress, *Freedom Support Act*, <https://www.congress.gov/bill/102nd-congress/senate-bill/2532/text> (E.T.30 Ekim 2020)

Usa Gov, *About the Website USA.gov*, <https://www.usa.gov/history-of-website>
(E.T.10 Ocak 2021)

Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics*, Waveland Press, London 2010.

Weinrod, W. Bruce, “U.S. intelligence priorities in the post-cold war era” *World Affairs*, C.159 S.1, 1996, s.3-11

Weldes, Jutta,(Ed.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, University of Minnesota Press, Minnesota 1999.

Wilson, Peter H. “Defining Military Culture”, *The Journal of Military History*, C. 72, S. 1, 2008, s. 11.

Wilson, Peter. “The Myth of the 'First Great Debate'.” *Review of International Studies*, S. 24, 1998, s.1-16

Wilson, Rick K., *Constraints on Cooperative Behavior in the U.S. Continental Congresses:1774-1789*, <http://dlc.dlib.indiana.edu/dlc/handle/10535/162>
(E.T.15 Mayıs 2020).

- Wilson, Woodrow “Proclamation of Neutrality by the President of the United States of America”, *The American Journal of International Law*, C.9, S.1, 1915, s. 110-114.
- Wohlstetter, Roberta, *Pearl Harbor Warning and Decision*, Stanford University Press California 1962.
- Wolfers, Arnold, “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol.” *Political Science Quarterly*, C. 67, S. 4, 1952, s. 481-502.
- Wong, John, “China's Economic Reform and Open-Door Policy Viewed from Southeast Asia”, *ASEAN Economic Bulletin*, C. 11, S. 3, 1995, s.269-279.
- Wright, J. F. , “British Government Borrowing in Wartime 1750-1815” *The Economic History Review*, C. 52, S.2, 1999, s.355-361.
- Yale Law School, *Great Britain:Parliament-The Townshend Act*, https://avalon.law.yale.edu/18th_century/townsend_act_1767.asp (E.T.15 Mayıs 2020).
- Yılgin, Reşat, Yerli Sosyolojinin İmkan ve Sınırlılıkları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019
- Yockelson, Mitchell, *America Enters the Great War* <https://www.archives.gov/publications/prologue/2017/spring/wwi-america-enters> (E.T.20 Mayıs 2020).
- Yuan, Jing-Dong, “Culture Matters: Chinese Approaches to Arms Control and Disarmament”, *Contemporary Security Policy*, C.19,S.1, 1988, s.85-128.